

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

www.digitalne-knjige.com

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

2023.godine

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

FILOZOFIJA AUTIZMA AUTIZAM FILOZOFIJE

LEKTURA:

Buga Bosanac

© Copyright Nikola Nikša Eterović.

Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kom obliku ili na bilo koji način uklopiti u drugi rad, prenijeti u bilo koju formu: bez pismenog odobrenja autora, uvažavajući sva autorska prava.

*Ova knjiga je moj rođendanski
poklon meni i svima koje poznajem,
volim, susrećem i svima od mene
još nepoznatima.*

Nikola Nikša Eterović

Pripremo: Nikola Nikša Eterović

Uredio i obradio: Nenad Grbac

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

I. DIO

PRVO POGLAVLJE:

Put što pred sobom sebe vodi

0

Čovjek je vrijednost po sebi i iz sebe daje vrijednost svijetu oko sebe.

Karla Shüher Njegrić: (...) *a idealno bi bilo da je sve po sebi vrijednost za sebe.*

Ništa nema vrijednost po sebi samom, samim time što jednostavno jest.

Po sebi samom vrijednost nema ni Ništa.

Tomislav Petar Dužević: *Proglasiti nešto vrijednim po sebi znači to nešto proglasiti neupitnim, apsolutnim, a to je rezultat čovjekove slabosti da se nosi sa svojom ograničenošću.... ili kako kaže Nietzsche u knjizi Volja za moć: „Volja za istinom (čitaj kreacijom) je proces učvršćivanja stvari, poistinjavanja stvari, davanja trajnosti, otklanjanja ispred očiju onog lažnog karaktera stvari, preobraćanja u biće.” Tako vidimo da je kreacija na neki način nužnost, a iluzija je u tome što čovjek pridajući stvarima vrijednost misli da one imaju vrijednost po sebi.*

Okrećući se, kao na ražnju, u svijetu koji nije naš, nastojimo si ga približiti.

Probodeni sabljama vrtuljka emocija, išibani zahtjevima daljinskih upravljača (obitelji, društva, običaja, religija, navika, među ostalima)

proživimo svoj vijek ne snalazeći se na, za sada, jedinog nam planeti, u ovom tjelesnom obliku.

I sve i svatko, ali baš svatko i sve, lomi nas poput vjetra što udara u lice.

Ma što mislili i ma kako djelovali, lovljenje trenutka jedino je što nas zadovoljava.

Nismo ni u snu mirni, iako je san možda najvažnije i najugodnije ljudsko stanje.

Proživimo svoje živo – ne snalazeći se!

Mi živimo nesvjesno u nesvjesnom nesvjesni, paleći poneku krijesnicu nečega o nečemu, nazivajući to svijješću.

Marko Vučetić: *Svijest je, dakle, samo kratkotrajni zastoj u nagomilavanju nesvjesnog, ona je matematika dotadašnje nesvjesnosti i proročica buduće nesvjesnosti.*

Društvena smo bića ne zato što to želimo biti, već da tako, u borbi sa sobom i sa svijetom oko sebe, nekako (d)otrajemo.

Što li sve čovjek nije stvorio da bi preživio.

I Boga i Bogove.

To se stvorenje otrgnulo svom stvoritelju, a potom ga umrtvio.

Tomislav Petar Dužević: *Budući da je za religije nepojmljivo da Bog može kreirati negativnost, a jasno je da i negativnost egzistira u svijetu, tada je jasno da je čovjek kreirao Boga, jer čovjek je sartroukim rječnikom osuđen na slobodu.*

Bog je mrtav! razjasnio je Nietzsche; srećom, dodao bih.

Marko Vučetić: *Bog nije smrt, zato i jest mrtav jer nas uvjerava da je gospodar života, a životom gospodari ono što život može dokinuti – smrt. Smrt dokida Boga i nas, ali najprije Boga.*

1.

Pedalinom pedalirali smo Tegelskim jezerom; bio je rujan 2020. godine; u osami smo vode plutali. Šutjeli smo.

Vjetar se suncem lijepio za naša lica. Sunce nas je vjetrom navelo na žmirkanje.

Skye me iznenadio zahtjevom: „Daj mi papir i kemijsku.”

Sklopio se nad papirom i zapisao: *Wind ist windig/ Wind rast/ windent/ Wind/ Wind macht Luft/ Wind ist Super/ Wind gefehlt mir//*

Poezija vjetra vjetrom. Filozofija vjetra u stihu.

Što je vjetar? Strujanje zraka, vodoravno, određeno smjerom i brzinom; prostorna i vremenska promjenljivost.

Mijenjamo li se mi vjetrom? Mijenja li nas vjetar?

Vjetar biti. Kako biti vjetar?

Mi smo *igračka vjetrova*, reći će Augustin Tin Ujević.

Skye je autist; dijagnosticiran mu je infantilni autizam, mogli bismo reći – komplicirana i zahtjevna egzistencija. Infantilni autizam javlja se u prvih trideset tjedana života, u vremenu kada dijete postaje

svjesno sebe i svoje okoline. Stanje je to koje traje cijeli život; neizlječivo je.

Ono što nije bolest, nije ni izlječivo.

Autizam je stanje; autizam je neurobiološki razvojni poremećaj; autizam je drugačije djelovanje pojedinca.

Autizam nije bolest.

Što je onda, ako nije bolest?

Na vjetrometini s(a)vija se usamljeno stablo i opstaje.

Budistički učitelj Dōgen (1200. – 1253.) uči da elementi prirode – stablo –čovjeku ukazuju na njega samog – vode, planine, stijene – te mu pomažu da se približi samome sebi.

Govor, komunikacija i socijalna interakcija kod autista su potpuno individualizirani.

S dvojicom se družim intenzivno. Skye ima 15 godina, rođen je 27.06.2005. godine, a Florian, rođen 29.09.2012. godine, sada ima 8 godina.

Skyeu je dijagnosticiran infantilni autizam, a Florian je u trenutku pisanja ove knjige (godina je 2021.) u procesu dijagnostike – čini se da se radi o atipičnom autizmu.

2.

Florian me dočeka kao odjeven u narančastu uniformu smetlara i s alatom potrebnim za čišćenje ulice. Meli smo ulicu. On je to radio brzo, odlučno i s velikim oduševljenjem. Lišće je skupljao u hrpe, a

ono iz kanalizacije prenosio je drugdje, da kiša ne potopi ulicu. Jesen je.

Što je lišće?

Raznolikih je oblika. Pojavili su se evolucijom i lisni organi koji su izgubili izvornu funkciju lista, fotosintezu i transpiraciju, na primjer latice, bodlje i vitice, kao i ljuske pupova.

Pojam autizma u psihijatriju uvodi švicarski psihijatar Eugen Bleuler tek 1911. godine.

Devedesetih godina 20. stoljeća smatralo se kako je autizam poremećaj kojeg uzrokuju emotivne smetnje cijele obitelji. Dijete se, prema tadašnjem shvaćanju, zbog slabe ili nikakve socijalne interakcije povuklo u granice svijeta koje je samo stvorilo.

Poremećaj iz autističnog spektra zahvaća gotovo sve kognitivne funkcije. Autistični poremećaj prvi opisuje američki psihijatar Leo Kanner tek 1943. godine.

U pitanju je list.

List na stablu sa stabla odletjevši vjetru u igru.

3.

Prepričavam:

Jela je rasla u šumi na mjestu suncem milovanom. Imala je ugodno društvo borova. Nije bila time zadovoljna – željela je odrasti. „Ah, da sam velika kao borovi oko mene, širila bih grane, a vrh upirala u nebo. Ptice bi u mojim granama savijale gnijezda, a kada bi vjetar zapuhao, savijala bih grane kao gorostas...”

„Gle krasnog drveta, bit će lijepo okićena jelka”, rekoše drvosječe i sjekira snažno udari po njoj.

U velikoj dvorani dvorca blještala je okićena jelka. Negdje oko ponoći voštanice su zapalile jelku. Ugasivši vatru, sluge su je bacile iza dvorca na smetište. Bilo pa prošlo. Da sam se barem radovala suncu, rosi...

Hans Christian Andersen, prijatelj potreban svakom djetinjstvu, pisac bajkovitih snova i filozofskih misli (pro)nađenih u prirodi. Do opsjednutosti fokusiran na opis uočenoga jasnim finim riječima – fokus je to i posvećenost jednog autista, majstorski rezultati njegovog hermetičnog bivstvovanja (dijagnostička zbunjenost, jer je pojam autizma uveden kasnije) dovedeni do biserja literarnog izričaja.

4.

„Vrijeme je, odlazeći, koračati”, reče Skye pri jednoj od naših šetnji.

„Molim?” iznenadim se.

„Put što pred sobom vodi. (*Weg die vor sich geht.*)”, ponovi.

Njegovi su ubodi spoznaje uvijek nenajavljeni i ne proizlaze iz konteksta; ili ja možda taj kontekst ne prepoznajem. Skye kao da živi istovremeno niz unutarnjih, vlastitih krugova, krivulja, elipsa i skokova koje se opet nenajavljeno zaigraju i izbace neku misao u svemir, u sazviježđe u nastajanju.

Ein guter schlaf

Ein Guter käse an meinen flur

Fudeubel eine wurstscheibe

Und ich kann essen an der tür

Obwohl es mir nicht tut

*Und ich esse mit einem toast auf dem tisch
Und das schmack so wunderbar wie butter
Und es war trocken aus blut gebe das zurück zurück
Nie kann mann es falsch legen
Mädchen warum möchtest du von willen ein
Dafür bin ich dein fan im chart weil du es nur bist bin ich
wieder neben dir
Und wenn es wäre könnte ich wieder wollen was du willst
Ein gutes päckchen
Und ich hebe meine han din die Himbeerre
Und mein fuß zur decke und zu ecke werde ich runterfallen*

zapisao 2019.

(prenio sam onako kako je zapisano, bez ikakvih korekcija)

Evo prijevoda Google prevoditelja:

*Dobar san
Dobar sir u mom hodniku
Fudeubel krišku kobasice
I mogu jesti na vratima
Iako nemam
I jedem s tostom na stolu
A okusa je predivnog poput maslaca
I to je bila suha krv
Nikad to ne možete pogriješiti
Djevojko, zašto bi ga htjela zbog
Zbog toga sam tvoj obožavatelj na ljestvici, jer samo si ti, opet sam
pored tebe
A da je, mogao bih opet željeti ono što vi želite
Dobar paket
I dižem ruku u malinu
A noga do stropa i do kuta otpast ću*

Ukusani sir nalazi se u hodniku, a ukusno je jesti u prolazu, prislonjen na neka vrata, tost okusa maslaca poput suhe krvi... i dizati ruku u maline... sve zbog djevojke...

Nije li ovo erotska eksplozija potrebe za blizinom i zaljubljenosti?

Pojavljuje se i riječ *Feudeubel*, koju ne razumijem, ali ona u Skyjevom sustavu ima značenje. Kad naiđemo na ovakve riječi, pokušavamo dokučiti što bi mogle značiti ili tražimo pogreške u pisanju.

Tako većina nas reagira. Zašto? Možemo li pojmiti da ima riječi koje su skrivena značenja za našu ograničenost? Zar nije moguće da ima i riječi koje ništa ne znače niti označavaju? Riječ po sebi, riječ u riječi.

Skye me ostavlja začuđenim, češće nego drugi; zbunjuje me to.

5.

„O čemu se ne može govoriti, o tome valja šutjeti”, jasna je misao filozofa Ludwiga Wittgenstein, još jedne osobe s posebnostima iz autističkog spektra. Njegov *Tractatus logico – philosophicus* razlikuje mogućnosti mišljenja od mogućnosti jezika. Pisan je u svakoj točki definitivno, neporecivo. Rečenice su misli istrgnute iz doživljajne cjeline. Knjiga, kako i sam u predgovoru kaže, želi povući granicu između misli i njezinog izričaja. To znači – moći misliti s obje strane granice. I to je ono što je mnogima nemoguće. Kako da pojasnim? Misao domisliti izričkom – domisliti ili misliti? A što je s druge strane domišljene misli? Može li se ispitati taj rat glasova, rat znakova, rekao bih, što vodi domišljenoj misli? Nisu li misli uobičajene u jezik nešto potpuno drugo od samog jezika? Samo filozof – autist može izbjeći upetljavanje u ovakve misli, u kristalnosti svijeta, koji je ujedno razmrmljenost svjetova, koju zapisuje. Jer „ono o čemu se može govoriti treba izreći jasno”. I tu bih uputio na formu(lu)

funkcije istine onako kako je pod brojevima 6 do 6.54 u istoj knjizi donosi. Od toga ne mogu pobjeći. Navraćat ću se rubu – granici, koji s obje strane graniči, jedan od oboje.

6.

Uzme dvije kante za smeće i vozi ih energično od mjesta gdje su stajale, te ih okreće zaustavljajući se uvijek na istoj nevidljivoj točki, kao oko kružnog toka, a potom ih vraća na početno mjesto. Umorim se brojeći koliko puta to isto uradi s nevjerovatnom odlučnošću i preciznošću. Radi li se o užitku uspostave reda? Je li red ono što Florianu pričinja užitak ili gibanje prema uspostavi nekog reda? Vidim da uživa, doživljavam to. Možda nered nastaje tek onda kada se redi ponavljanjem iste radnje? Nema ponavljanja neke radnje, zar ne? Nije li to samo privid istoga? U svijetu individualnoga, nije li nemoguće ponavljati radnju? Vidim, doživljavam da radnju ponavlja uvijek jednako ili toliko slično da ju ja vidim jednakom. Ili mi se sve to pričinja?

Form(ul)a funkcije užitka.

7.

Nabrojat ću ih samo dvadeset jednog: Hans Christian ANDERSEN, Amanda BAGGS, Lucy BLACKMANN, Lewis CAROLL, Alonzo CLEMOS, Charles DARWIN, Emily DICKENSON, Albert EINSTEIN, Bob FISCHER, Bill GATTES, James JOYCE, Christopher KNOWLES, Buonarroti MICHELANGELO, Wolfgang Amadeus MOZART, Isaac NEWTON, Derek PARAVICINI, Birger SELLIN, Sathosi TAJIRI, Nikola TESLA, Greta THUNBERG, Ludwig WITTGESTEIN.

Društvo izabranih u kojem se rado biva.

Na vjetrometini s(a)vija se usamljeno stablo i opstaje.

2. POGLAVLJE:

Dvorac kralja Vandalina

7.

Na vjetrometini s(a)vija se usamljeno stablo i opstaje.

Nisu li to mrlje tuša, rasute točke, linije s lijeva na desno u bjelini prostora.

O smjeru ni trenutak nisam dvojio. Vjetar rastresa cjelinu.

6.

„Ja sam kralj Vandalin”, reče Florian. „Vozi me!” Sjedne u široku prikolicu pričvršćenu na bicikl. Podčinjeni ga je vozao. Niz ulicu s jedne strane, uz ulicu s druge strane, pa lijevo i desno drugim ulicama. Kralj Vandalin uživa. „Stop!” naredi i stadoše kod kante za papirni otpad. Kralj vadi kartonsku ambalažu iz njih i trpa je u kolica. „Ne radite to kralju, to se ne radi. Ako nas netko vidi, razljutit će se”, reče Podčinjeni. „Trebamo sve prenijeti u naše kante za papir”, odgovori Vandalin. „Ne smijemo to raditi. Tata će se ljutiti!” „Neće”, kratko odbrusi i nastavi. Podčinjeni je vozio kralja Vandalina uokrug i kupio kartone, a kad bi kolica bila puna, odnosio je plijen u dvorište Vandalinove kuće i punio kante za papir.

Zatim ponavljao istom silinom. „Sve su kante pune. Što će nam toliko kartona, kralju?” upita suzdržano Podčinjeni. „Sagradit ćemo dvorac”, reče. „Od tuđih kartona?” začudi se Podčinjeni. „Ukradenih kartona.” „Da, da, da”, sigurno će kralj Vandalin i stane se slatko smijati.

Smisao se igre dešifrirao u odgovoru: „Sagradit ćemo dvorac.”

Upustio sam se u igru ne samo kako bih joj pronašao smisao, već i kako bih osjetio odakle dolazi njegova ustrajnosti i neumorna energija. Tek kada sam otišao, nasilno smo, nakon 145 minuta, prekinuli ovaj slijed radnji.

Valentina Dominiković: *Zanimljiva je Florianova želja za igrom u kojoj ima moć, autoritet.*

U kojim se smjerovima može nastaviti ova igra?

- sagraditi dvorac; ako se taj smjer nametne, bila bi to vrlo korisna vježba prostornog djelovanja i motorike; osim toga, kako F. ne može sam savladati tu zahtjevnu radnju, morali bismo ju uraditi zajedno, što znači da je u svoju igru, u svoj svijet, kralj Vandalin opet pustio drugoga; očekivano je da i roditeljima bude dozvoljena suradnja – tako se već razvija igra u manjoj grupi.

Kako bi se autistično dijete moglo igrati u grupi, moralo bi se iskreno i bez zadržke poštivati individualni zanos djeteta kao pokretača igre! No, ni tada to vrlo često nije moguće postići.

Vrijedno je nastojati, od nastojanja ne odustajem, u nastojanju je svrha, vrijednost koja svrhu gubi odustajanjem.

Ne smije se tu vrednovati ideja, niti raspredati o njenom smislu, ni uništavati ideje odgojnim razlozima. Treba dvorac sagraditi, od tuđih kartona, u svom dvorištu.

Ukradeni su kartoni sitnica u odnosu na sve krađe na koje smo, mi odrasli, pristali.

- zaboraviti na gradnju dvorca i odigrati igru koju pokrene Podčinjeni, igru vraćanja blaga u kante iz kojih je izneseno; ako Vandalin prihvati igru, možda se ponešto, svojim doživljajem, otvori svijetu drugih.

- ostaviti sve i zabaviti se nečim drugim, što i jest najčešći ishod ovakvih intenzivnih radnji

- rezati veće komade kartona na manje, a to je motorički izuzetno teška radnja velikog terapijskog učinka

Ono što se, međutim, u pravilu događa, jest prekidanje igre, njezino vrednovanje i nametanje pravila, vježbanje ispunjenja očekivanja kojekakvih daljinskih upravljača; a to nije slučaj samo u radu, odgoju i obrazovanju autista.

Marko Vučetić: U Gadamerovoj hermeneutici bitna je igra, a ne uloga koju netko igra. Uloga je u funkciji igre. Autizam je govor igre i odbijanje da se igra uloga koju je društvo namijenilo, treba igrati ulogu igre.

3. POGLAVLJE:

U mnogoličju sebe samog

0

Komunikacija je prijenos poruke od pošiljatelja do primatelja.

Michelangelo šalje poruku svojemu mraku. Mrak Michelangelu vraća neobrađenu gromadu sebe. On je obrađuje i izbacuje ju iz njihovog mraka. Mrak je pošiljatelj i primatelj poruke. Michelangelo i Mrak partneri su u cjeloživotnom dijalogu. U sljedećim poglavljima potkrijepit ću ovu tvrdnju.

Tomislav Petar Dužević: *Uspostaviti dijalog s mrakom, sprijateljiti se s njim ili pak ostati neprijatelj? Svakako izbija sinteza, pa bila ona bljesak groma koji uništava mene ili val toplog svjetla koji ukida mrak. Opet, što bi bilo toplo svjetlo da nema mraka zbog kojeg nastaje i uništava ga? Nije li sreća što se mrak uvijek i iznova vraća, što je uvijek u meni i koji me paradoksalno održava jer imam iz čega izvući svjetlo ili bljesak. Moj je mrak moje svjetlo, moje je svjetlo moj mrak. Mrak me odbija, kaže mi da u njemu nema ništa osim boli i patnje, trebalo je biti krajnje hrabar da se mrakom poigra, a tada se vidi da njegova vrsta igre otkriva mnogo detalja od kojih tek poneki oстане uz mene kao svjetlo u punom sjaju.*

*Ja volim svog bića polutminu
Što daje mojim čulima dubinu
U njoj se, kao iz pisama starih
Moj život jednom već proživljen žari
U preboljenu odmaknut daljinu.*

(R. M. Rilke)

Joyceova poruka je paralizira. Paraliza u nizu neverbalnog i verbalnog izraza. Nema druge poruke. Paraliza je toliko bogata da ih ni na tisućama stranica nije sve zabilježio. Paraliza je istovremeno i stanje i kretanje. Paraliza je paraliza. I o njoj ću paraliziran pisati. Jer riječ se tek iz zaustavljenog, prekinutog, paraliziranog može poroditi. Riječ u svojoj začudnosti. Sama, bez tereta da bude označitelj.

Ljudi obilježeni posebnostima autističkog spektra često teško razumijevaju izgovoreno. Oni često ne razumiju neverbalne signale svog sugovornika, kao što su kontakt očima, mimika i gestikulacija. Teško razumiju osjećaje.

Autisti razumiju sebe, ali ne znaju što učiniti s tim razumijevanjem, a nisu ni u stanju svoje osjećaje prenijeti drugima. Je li to tako? Zašto je to tako?

Mnoge osobe autističkog spektra pokazuju zakašnjeli ili ograničeno razvijeni govor, a u mnogih se on nikada ni ne razvije. Autisti često ponavljaju riječi koje je netko upravo izgovorio ili kreiraju sasvim nove riječi. Postoje li nove riječi? Kako nastaju nove riječi? U kojim situacijama se javljaju?

Florijan modificira ili izostavlja završetke riječi. Skye stvara, zaigra se riječima pa mu pobjegnu iz konteksta. Na njihovo mjesto smjesti neke nove riječi iz drugih galaksija. Joyce je u svom djelu upotrijebio više tisuća novokovanica.

Koje su karakteristike govora drugih osoba navedenih u ovoj knjizi? Kako govorimo ti i ja?

Autisti s Aspergerovim sindromom, za razliku od drugih, vrlo često imaju brz i intenzivan razvoj govora, čija razina nije u skladu s njihovom dobi.

1.

Ludwig Wittgenstein najmlađi je od osmero braće i sestara. Tri njegova brata odabrala su slobodnu smrt. Jedan je od braće bio uspješan pijanist.

I Ludwig je bio naročito talentiran za glazbu, tehniku i intelektualni rad. Kao desetogodišnjak izradio je šivaću mašinu.

U socijalnim se situacijama s jedne strane držao kao autoritet, kao da je uvijek u pravu, a s druge je strane bio veoma osjetljiv i nesiguran. „Kao da je iz nekog drugog svijeta upao u ovaj”, tako su ga opisale neke njegove školske kolege. Mučila ga je depresija, bio je autist.

Njegov filozofsko-logički način približavanja jeziku u svakom slučaju ima mnogo karakteristika Aspergerova sindroma. Osobe s Aspergerovim sindromom naginju logikom dešifrirati stvari koje ne mogu intuitivno dokučiti ni doživjeti.

Tractatus Logico-Philosophicus – filozofija jezika jednog autista.
Priručnik za autiste i neautiste.

Wir können nicht Unlogisches denken, weil wir sonst unlogisch denken müssten.

„Ne možemo misliti nelogično, jer bismo u protivnom morali misliti nelogično.”

(L.W. *Tractatus Logico-Philosophicus*)

2.

Florijan je sam sebi u igri dao ime Vandalin. Očito je to izvedenica od imenice vandalizam ili glagola vandalizirati.

Florijan je svjestan okolnosti i mogućih posljedica svoje igre, rekao bih. On je na ovaj način, nadjenuvši si ime, predvidio tijek igre. Vandalin zna koju mu je igru igrati. Je li to za njega igra ili je to jedan od mogućih života njegovog osobnog mnogoličja? Tu se u istom trenutku realizira mnogoličje osobe Florijana i mnogoličje njega u životu Vandalina. Nije li to grupa u kojoj jedan autist stiže socijalna iskustva?

Socijalna inteligencija i njezin razvoj – u mnogoličju sebe samog.

Tomislav Petar Dužević: *„Videoigrice su mogućnost da se čovjek ponaša onako kakav on jest znajući da je to samo igra.” (Žižek) Čini mi se da autistu ne treba igra da bi bio ono što jest, nevažno koji je to dio njegova mnogoličja. Obični ljudi nisu ljudi nego persone, a persona dolazi od latinskog glagola personare, odzvanjati. Persona je maska kojom se osoba služi, ta se maska ne vidi, a paradoksalno sakriva istinsko čovjekovo lice. Pritom ne impliciram da svi skinu maske i budu ono što jesu ili, ne daj bože, da govore istinu i samo istinu. Bože moj, pa tko bi to izdržao? Mislim da samo budale govore istinu i samo istinu. Isto tako mnogi se koriste raznim varijantama persona kako nikad ne bi pokazali svoje pravo lice, a to je druga krajnost koja u istoj mjeri odstupa od pristojnosti i hladne, ali ljubazne suradnje, a što je osnova toplog ljudskog odnosa.*

3.

Britanski i irski istraživači navode da je Michelangelo Buonarroti zadovoljavao veći broj kriterija po kojima se kod njega može ustanoviti Aspergerov sindrom.

Aspergerov sindrom otežava, inače inteligentnim i za učenje sposobnim pojedincima, razviti socijalne kontakte. Ime mu je 1944. godine dao austrijski pedijatar Hans Asperger. Aspergerov sindrom nema nikakav utjecaj na intelektualne sposobnosti ni na procese učenja. Mnoge osobe s Aspergerovim sindromom izuzetno su

talentirane, visokih intelektualnih dometa. Neki govore o Aspergerovom sindromu kao o posebnom stanju specijalista iz nekog područja.

„Michelangelo je živio izuzetno usamljenim, izoliranim životnim stilom“, kažu psihijatar Dr. Muhammad Arshad i istraživač Michael Fitzgerald s Trinity Collegea u Dublinu. Prema istraživačima, Michelangelo je bio „čudan, bez osjećaja, usamljen“ čovjek koji je prvenstveno bio „zaokupljen vlastitom stvarnošću“.

Valentina Dominković: svatko gleda preda se, ja pak gledam u se – Montaigne.

Koje je igre igrao u djetinjstvu? Je li si u dječjačkoj dobi nadjenao nadimak? Kada je prvi put poljubio kamen? Nije li kamen prvi njega poljubio?

Otac, unuk i jedan od njegove braće također su pokazivali autistične osobine. „Činjenica da se Michelangelo uzbuđivao samo zbog svog posla, njegov neobičan način života, ograničeni interesi, izuzetno niska potreba za društvenim odnosima ukazuju na izražen autizam“, zaključili su istraživači.

Kada doživiš svoje ispred sebe, iz sebe sobom kreirano, zar nije to socijalni kontakt? Koliko je likova porodio Michelangelo di Lodovico Buonarroto Simoni? Nije li to izraz potrebe za socijalnim kontaktom posebne vrste?

Simoni u izabranom društvu vlastitog. Buonarroto Simoni nezainteresiran za društvo što se kreće oko njega i u njegovoj blizini.

4.

Sláže li autist autistične rečenice?

Mogu li rečenice biti autistične?

Kakve su autistove rečenice?

5.

Skye Gefühle:

*Gefühle steigen Hoch
Mal Geht Es berg ab
Und Es geht Hoch
Ich Hab Gefühl Mich
Zwickt was an der
Brust Ich Hab Gefühl
Meine Winerwürsschen
Ich Hab Das Gefühl
Mein ohr kizelt
Ich Hab das Gefühl
Meine Schere ist in
Wasser Sonst mach
Ich dich Wasser
Ich Spiele dir kein
Streich Es Zwingt
mich am Po
Villeicht ist Mr. Krebs*

*Gefühle Steigen Hoch
Mal Geht es Berg ab
Und Es Geht Hoch
Ich Hab Das Gefühl Ich
Seh Rot vor der Ampel
Ich Hab Schmerzen an
Der Ohr Ich Hab Das
Gefühle Eine Taube
Steht bei Mir Auf In Kopf
Ich fasse euch nicht an*

*Es ist Corona
Ich Hab Das Gefühl
Ein Fuchs war bei Mir
Gefühle Steigen Hoch
Mal Geht Es
Berg ab
Und Es Geht Hoch
Ich Hab das Gefühl Eine
Brene Wer Da
Aber auf meinen Rücken
Als ich Sie Sah
Ich Hab Gefühl
Ich Bin ein Prinz
Alle Gefühle Sind Drei
Gefühle steigen Hoch
Ich Hab das Gefühl
Mal Geht es Berg ab
Und es geht hoch
Ich Hab das Gefühl
Ich Kippe um
Ich Hab den Eindruck
Mir ist So Kalt
Dort Spuckt es Ich
Geh Nicht in den Wald
Ich Spuck nur um
1 2 3
4 6 8
6 3 4
1 2 3
4 6 8
6 3 4
Gefühle sind 6*

Evo gruboga prijevoda:

Skye osjećaji /Osjećaji se visoko podižu/ Ponekad ide nizbrdo /I ide gore /Osjećam se Uštipnite nešto / o njoj Grudi imam osjećaj / Moje vinske kobasice /Imam osjećaj/ Uho me škaklja/ Imam osjećaj / Moje su škarice unutra / Voda inače / Zalijevam te / Ja ti ne glumim / Prank It Force / ja na zadnjici / Možda je to gospodin Rak //
Osjećaji se visoko podižu /Ponekad ide nizbrdo/ I ide gore / Osjećam se kao da se osjećam/ Pogledajte crvenu ispred semafora/ u boli sam /Uho to imam Osjećaj goluba /Upao mi u glavu /Ne diram te To je korona /Imam osjećaj! Sa mnom je bila lisica /Osjećaji se visoko podižu/ Ponekad uspije Planina dolje/ I ide gore / Osjećam se kao jedno Izgoreno / Tko tamo Ali na mojim leđima /Kad sam te vidio imam osjećaj / Ja sam princ /Svi su osjećaji tri / Osjećaji se visoko podižu/ Imam osjećaj Ponekad ide nizbrdo/ I ide gore / Imam osjećaj Padam/ Imam dojam Tako mi je hladn/o Tamo sam to ispljunuo/ Ne idi u šumu /Samo pljujem/ 1 2 3/ 4 6 8 /6 3 4 /1 2 3/ 4 6 8/ 6 3 4/ Osjećaji su 6)

Skye piše slijedeći svoja stilska i gramatička pravila. Gotovo se glagole piše velikim početnim slovom. Iako smo se nekoliko puta vraćali na tu temu, nije mi mogao objasniti zašto tako piše. Reče: „Velika slova su važna.” Ali zašto su velikim slovima pisani glagoli, ostaje mi još neodgovoreno.

Ich Hab Das Gefühl / „Ja Imam Osjećaj”, ponavlja se. Posjedovanje, imanje osjećaja gdje je osjećaj imenica; nije napisao „Ja osjećam”, već „Ja Imam Osjećaj”.

Zašto?

„Ich Hab Gefühl Mich”, prvo je što se pojavljuje; dakle: „Ja Imam Osjećaj Sebe.”

Posložio sam redom kojim se pojavljuje u pjesmi:

*Brust Ich Hab Gefühl / Ich Hab Das Gefühl / Ich Hab Das Gefühl /
Ich Hab Das Gefühl Ich / Der Ohr Ich Hab Das
Gefühle Eine Taube /Ich Hab Das Gefühl / Ich Hab Das Gefühl Eine /
Ich Hab Das Gefühl / Ich Hab Das Gefühl / Gefühle sind 6*

(Osjećaj jednog goluba)

Gefühle Eine Taube

Kako osjeća golub ?

Gefühle sind 6

6.

Ja te volim. Ja te simpatiziram. Jako si mi drag(a). Ja sam u tebe zaljubljen(a).

Diferencirajte. Zapišite razlike, zapišite asocijacije nakon svake pročitane rečenice. Zapisano pročitajte glasno.

Od zapisanih asocijacija u svaku rečenicu odvojite jednu – u tom trenutku vama najvažniju.

Te četiri izdvojene – važne asocijacije posložite u četverostih.

Volim te. – Simpatiziram te .– Drag(a) si mi. – Zaljubljen(a) sam.

Valentina Dominković :

*Otvoren smiješak pristanka
U uzburkanosti vala dubine
Distancirana toplina*

U kompleksu (fil)harmonije

Tomislav Petar Dužević:
*U tremijend svit liber ne gledon
molo se igri afronton
kruna zorije u mene viruje
buru ča me tiro, ne bacelon.*

7.

Beckett je od nje bježao, nakon kratkog ljubavnog odnosa.
Što podrazumijevate pod ljubavni odnos? Seks?

Joyce je bio kćeri posebno naklonjen, od rođenja, a posebno snažno nakon izbijanja njezine psihičke bolesti.

Lucia Anna Joyce bila je kći Nore Barnacle i James Joyca, rođena 1907. godine u Trstu. Bila je sjajna profesionalna plesačica, širokog slobodnog pokreta. Carl Jung joj je 1930. dijagnosticirao shizofreniju. Smještena je najprije u psihijatrijskoj klinici Burghölzi u Zurich, da bi ju 1951. godine premjestili u kliniku St. Andrew u Northamptonu, gdje je živjela sve do smrti. Umrula je 1982. godine, nadživjevši sve članove obitelji.

„Ona je fantastično biće”, opisuje ju u jednom pismu otac James Joyce. O njihovom odnosu moguće je govoriti kao o odnosu kćeri i oca, odnosu autista i shizofrene kćeri, moguće je i romantizirati taj odnos vidjevši u njemu odnos autora i njegove Muze.

Koliko je Joyceov svijet hermetičan? Hermetičan i, kroz djela, kroz stranice, namijenjen komunikaciji s kćeri?

Koliko njegov svijet nema ništa s njegovom kćeri kojoj se na taj način nastojao približiti?

Odnos otac – kćer? Zabuna? Iluzija?

Marko Vučetić : *Mnogoličje sebe samih paradigma je kojom se može, metaforički, izmijeniti uloge autistične osobe i društva. Društvo je ono koje ne razumije unutarnju ili jastvenu stvarnost autistične osobe. Ona nije svediva na neki društvu poznati iskaz, autistične osobe zato ostaju osobe u sebi, ne alijeniraju se u društvo trudeći se prestati postojati u sebi kako bi sve više postajali glumljeno jastvo ili jastvo koje se suobličuje sa socijalnim iskazom o sebi. Kada se jastvo suobličuje s društvom, ono postaje neosobno. Jastvo radi, neosobnost ne radi, tu je riječ o neosobno 'radi se'.*

Društvo razumije Michelangelovo djelo, zato što je Michelangela svela na djelo, ono razumije Joyceova djela, ali ne razumije Joycea. To je zato što su M. i J. autori koji su sačuvali autorstvo nad djelima koje društvena svijest ne može u potpunosti razumjeti jer društvo nije ono koje razumijeva, ono reducira. Društvo zbog toga u potpunosti ne razumijeva M. i J. djela, ono ta djela otima autorima. Autor se susreće s „mrakom“, taj mrak odgovara ništavilu društva, svijeta, prirode, ali ne i ništavilu sebe samoga. Autori koji se ne susreću s mrakom, nisu u stanju biti autori, oni imitiraju ono što stoji pred njima. Autori ispred kojih stoji mrak, autori su koji kreiraju realitet. Iz ničega svega, oni stvaraju, snagom vlastite kreativnosti, snagom vlastitog jastva, djela koja realitetu određuju kvalitativni stupanj.

Autori, zahvaljujući vlastitom djelu, svijetu daju mnoštvenost, a društvo, zahvaljujući nemogućnosti da shvati unutarnji svijet autora, svijetu oduzimaju mnogoličnost i opterećuju ga masovnošću. Društvo ne razumije autorstvo autistične osobe, zato što je ono kreativno. Autistična osoba ne razumije društvo, zato što je ono masovno.

4. POGLAVLJE:

Od pijeska sagraditi spilju

7.

Ausgang

*Ich Nehme mir den Ausgang
Zurück zu meiner Wand
Ich Spiele außer Rand und Band
Ich Bin Heut Sehr Bekannt*

*Ah OK Ich Geh Lieber Zum Strand
Und dann geh Ich Ins Wasser spiel alleine
Mit Sand Ich Bau mir eine Höhle die
Werde Ich Ausgraben Ich Bin Kein
Picasso aber meim Block mach den
Anfang Ich muss nicht verrückt sein
Ich Schnapp mir Lieber den Ausgang
Hör mir 2 CD
Ich Lass Die Nerven Frei
Bin Ruhig und Koch mir Ei
Ich Mach Mir Milchreis mit Brei
Und dann Fahr Ich Alleine
Ohne Dich Heim
Ich Fühl Das Leben
Ausweg
(Skye, 1.1.2021)*

Evo gruboga prijevoda:

*Izlaz
Ja ću Izaći
Natrag na moj zid
Igram ludo*

*Danas sam jako poznat
Ah OK, radije Idem na plažu
A onda Idem sam u igru sa vodom
S pijeskom ću si Sagraditi špilju (pakao)
Iskopat ću nisam Picasso,
ali Napravi moj blok
Početak Ne moram biti lud
Radije bih Zgrabio izlaz
Poslušati ću 2 CD-a
Puštam živce na slobodu
Miram sam i Kuham jaje
Radim puding od riže s kašom
A onda Vozim sam
Bez tebe kući
Osjećam život
Izlaz
(Skaye, 01.01.2021.)*

6.

Ludwig Wittgenstein: *Tractatus logico-philosophicus*

- 1 *Die Welt ist alles, was der Fall Ist / Svijet je sve što je slučaj.*
- 1.1 *Die Welt ist die Gesamtheit der Tatsachen, nicht der Dinge. / Svijet je cjelokupnost činjenica, ne stvari.*
- 1.11 *Die Welt ist durch die Tatsachen bestimmt und dadurch, dass es alle Tatsachen sind. / Svijet je određen činjenicama i time što su to sve činjenice.*
- 1.12 *Denn, die Gesamtheit der Tatsachen bestimmt, was der Fall ist und auch, was alles nicht der Fall ist. / Jer cjelokupnost činjenica određuje šta je slučaj, i također, šta sve nije slučaj.*
- 1.13 *Die Tatsachen im logischen Raum sind die Welt. / Činjenice u logičkom prostoru jesu svijet.*
- 1.2 *Die Welt zerfällt in Tatsachen. / Svijet se raspada na činjenice.*

1.21 *Eines kann der Fall sein oder nicht der Fall sein und alles übrige gleich bleiben.* / Nešto može biti slučaj ili ne biti slučaj, a sve ostalo može ostati jednako.

(prijevod: Gajo Petrović)

5.

Ne mislim da Skye racionalno odlučuje pisati glagole velikim početnim slovom. Nisam siguran da je on te posebnosti svjestan, čak ni onda kada sam mu na to ukazao.

Evo mojih razmišljanja o pisanju glagola velikim početnim slovom. Pisat ću ovdje i ja glagole velikim slovom.

glagol Označava kretanje. nije li Kretati se Mijenjati. Mijenjati sebe i Mijenjati oko sebe.

Kretati se od svog zida, Kretati se prema svome zidu. Možemo li drugačije. Ne Moći nije isto Ne Htjeti. zašto se negacija Piše odvojeno. nije li Pisati negacija.

Valentina Dominković: *Nije li afirmacija?*

s vodom Igrati se sam od pijeska Izgraditi spilju sam a onda Vozim sam Osjećam život sam

Nije li Wittgenstein Govoriti Logizirao (Tražio logiku) jer je njime Vladala nemoć govora. nemoć koja Bi Prsnula. Provjeriti je Ima li logike u pismu. u govoru je Nema.

Siguran sam da Je jeziku Prišao iz boli Govorenja o onome što ga Je Mučilo a Nije Umio za to Naći imenicu.

njegova teza „Ono o čemu se ne može govoriti, o tome treba šutjeti”, lijepo Napisana prazno Zvoni. o svemu Treba Govoriti, a osobito o onome o čemu Želimo Šutjeti.

„Šutnja je perfidni način obračunavanja s drugim, ona je naš plan za druge”, piše mi Marko Vučetić, filozof.

Tomislav Petar Dužević: *Govoriti o onome o čemu želimo šutjeti je za uzdrmanje vlastitosti poradi spoznaje odista od krucijalnog značaja i izrazito je korisno da se osoba suoči sa samom sobom, da se nauči osmjehnuti strahu i onome što je tišti, da se strahom koristi, a ne da ga sputava.*

Potražiti Je autentičan govor. našim govorom Govoriti. koje Su mogućnosti Individualizirati govor do krajnjih granica. Preskočiti ih.

govor Preskočiti ili granice govora Preskočiti.

Govoriti preskačući.

preskačući Govoriti.

4.

Individualiziranim govorom komuniciraju individualizirane individue. *Finnegans Wake*/Finneganovo bdjenje, roman Jamesa Joycea objavljen 1939. Lomio sam se (ne)(do)čitavši ovaj roman. Osjećaj koji me je pratio: čitam i u nečemu sam čemu sâm moram dati značenje. Ako mi to pođe za rukom i ako se usudim dalje prepričati, to postaje nešto moje, a nejasno mi je otkud je k meni mene posložilo. Prijelaz nije na nivou priče već nekog ritma, artikulacije riječi u nizu. Djelo treba čitati glasno. To je san u ritmu boli. Tako se meni otvorilo. Nošen tim doživljajem postavio sam i *Irishirisirisch murmelquitsch*, četvrtu predstavu u ciklusu Jamesa Joycea. Ritam

bola. Ritam nema jedno značenje. Ritam raspršuje svakodnevicu u krhotine stakla. Krhotine su cjelina. Bolno.

3.

On mora uvijek objesiti oprano rublje da se suši; ako to ne uradi, vrlo je nervozan i nesretan. Svađa je tako programirana. Bez obzira na vrstu rublja, veličinu, oblik, dužinu, izuzetno mu je važno da je donji rub obješenog rublja u jednoj, vrlo ravnoj liniji. Tako se najbolje suši, reče.

Što uraditi kada se sve opire vlastitom pogledu i iskustvu ove radnje? Kako reagirati kada nemaš strpljenja to ni gledati? (Is)pustiti vlastitoj kontroli.

Njezin je životni partner autist. Njemu je ta crta važna.

(Is)pustiti kontroli. (Is)pustiti naučeno.

Žena je shvatila da je besmisleno natezati se oko toga. Prepustila je tu radnju njemu. Tako doprinosi uravnoteženosti i zadovoljstvu svog životnog partnera, ugodnom zajedničkom životu.

Jer, kako se vješa mokro rublje?

Upravo tako kako ga vješa onaj koji se time zabavio.

Ravna linija. U čemu je problem?

2.

Svaki put kad se zaustavi auto s paketima a raznosač dijeli robu, Florijan trči za njim. Redosljed je sljedeći: pita poštara za ime, pita da li mu je donio paket jer on ga tobože čeka i onda trči za njim, zaustavi se i gleda. U sretnim situacijama rastrči se ulicom za autom

i raznosačem te isprati primopredaju svakog paketa. Poštari ga već znaju, a jedan od njih dozvoli mu sjesti uz njega u kombi pa zajedno podijele sve što pripada susjedima u ulici. Tada Flo žari od sreće.

Igra je od posebne važnosti; moguće je razviti socijalne kompetencije tek kada se dijete igra. Igra potiče maštu, predmeti kojima se igra živa su bića. Igra potiče razvoj govora, oslobađa energiju i usmjerava je.

Autistično dijete igra se samo, sâm je svoj partner. Treba naći načina kako mu prići.

Jedan je od vrlo efikasnih načina u blizini zaigranog djeteta i sâm igrati istu igru. Tako nastaju dva paralelna svijeta zaokupljena istom igrom istovremeno, jedan vrlo blizu drugome. Izmijeni se pokoja riječ i uči se tako socijalnom kontaktu.

Malo je odraslih koji imaju vremena svoj važan posao dijeliti s razigranim djetetom, pa makar na trenutak. Oni koji to dopuste uživaju u lakoći svog posla, radnog zadatka. Djetetu je zadatak igra koju treba ozbiljno odigrati.

Ovaj doticaj igre i posla, majstorstvo je kojemu sam svaki put svjedok kada Florijan uđe u dijalog s poštarom. Ovi koji njegov zanos prihvate, s veseljem odrade svoj monoton posao.

Pitanje je ritma: voziti – zaustaviti se – pregledati – izabrati – odnijeti – zazvoniti – pričekati – pozdraviti – predati – potpisati – voziti – zaustaviti – pregledati... pitanje je ritma, pitanje je tempa, pitanje je lakoće... mogućnost zanosne rasplesanosti... poštar vjetroonoša... vjestonoša... paketi – zaživjeli oblici u potrazi za vlasnikom... pisma – tajne poruke za odabrane... divan posao...

Posao = igra.

1.

Mozartov otac bilježi prvu kompoziciju svoga sina Wolfganga Amadeusa 1761. godine, u njegovoj petoj godini. Andante i Allegro kao *Wolfgangerl Compositiones*, nakon čega u prosincu iste godine slijedi Allegro i Menuetto.

Nadareno dijete!

Prihvaćeno je mišljenje i u svim biografskim zapisima prenosi se da je Mozart bolovao od Touretteovog sindroma, urođene bolesti živčanog sustava koja se manifestira u nekontroliranim pokretima i nesvjesnim tikovima; to je kao moguće iznio danski neurolog i psihijatar Rasmus Fog 1985. godine. Irski psihijatar za djecu i omladinu Michael Fitzgerald iznio je u svojoj knjizi *The Genesis of Artistic Creativity* mogućnost da je Wolfgang Amadeus bio obilježen Aspergerovim sindromom. Hiperaktivnost i impulzivnost po čemu je bio još od djetinjstva poznat, ukazuju i na ADHD.

Prevedeno na današnju klasifikaciju izmiješanih različitih sindroma, moguće je govoriti o tzv. atipičnom autizmu.

Bilo kako bilo, glazbene kreacije ovog umjetnika nadilaze svaku moguću klasifikaciju i reflektiraju se u prostorima genijalnosti njegovih vlastitih kriterija.

Čovjek „s druge planete”, rekao bih i za njega, kao što su to isto rekli školske kolege za Michelangela Buonarrotija.

Na kojoj još planeti raste povrće?

Marko Vučetić: *Na planeti na kojoj je moguć ljudski život kao svijest o individualnoj kultiviranosti i opiranje prema odgojnoj manipulaciji*

raste povrće. Povrće koje raste za druge, razotkriva manipulaciju, jer se manipulacijom drugi pretvaraju u proizvod za mene. Autizam nije igra pokraj drugih, nego motivacija da drugi igraju vlastitu igru. Drugi su za to uglavnom nesposobni, zato pored autističnih osoba igraju igru koju autistične osobe igraju. Oni igraju autentičnu igru, a mi imitiramo, jer nas odgojna manipulacija uči imitirati druge kako bismo što manje bili ono što uistinu jesmo. Socijalizacija nas je naučila da odustanemo od sebe i da postanemo ono što drugi očekuju da budemo. Pored autističnih osoba, koje su osobe u sebi, mi postajemo njihov odraz u zrcalu, mi pokušavamo biti drugi, mi pokušavamo razumjeti druge kako se ne bismo susreli sa samima sobom.

Može li Mozartov otac razumjeti svoje dijete? Ne može. On može zapisati njegovu kompoziciju. Zato je Mozart nadareno dijete. Zato Mozartov otac nije nadaren. Imitacija nije nadarenost, ona je samo život pokraj autentičnog života.

5. POGLAVLJE:

Čovjek je cjelina raspuklina

0.

Kako DOĆI do dolaska
PITA se čovjek-crtica

i CRTA ptice u letu

Pita sebe ili se, i ne pada mu napamet drugog pitati, nema ideju o nekom drugom koji bi mu uz to mogao i pomoći; ovaj TKO? je čovjek – crtica u bjelini papira pokrenut u svom spektru svijeta autizma.

Valentina Dominković: Ako pukotinu izjednačimo s raspuklinom, a ona nam predstavlja prazan prostor u ispunjenom, onda je čovjek cjelina praznine.?

1.

„Vidio sam anđela u mramoru i urezivao sam dok ga nisam oslobodio.” (Michelangelo)

Ovo je jedna od mnogih izjava Michelangela Buonarrotija koja ukazuje na postupak stvaranja, na njegov način rada.

On oslobađa skulpturu iz mramora.

Sve skulpture postoje, on ih vidi. Sve skulpture su zarobljene, on ih oslobađa.

Osloboditi lik (skulpturu), Michelangelova je opsesija.

Užitak je gledati sva ta gola tijela, anatomske precizno izvedena. Gola tijela.

Jasno oblikovana tijela u svakom svom detalju.

Michelangelo je kamenu porodio tijela. Michelangelo je plohi porodio tijela.

Michelangelo nije plohu oslikavao. On ju je porađao.

Michelangelo nije kamen oblikovao, on ga je porađao.

Crteži nisu nacrtani, oni su točke osjenčane da se porode.

Michelangelo crtežima priprema rađaonice.

Radovi Michelangela Buonarrotija vrisak su njegove vlastite potrebe, a ne naručeno djelo.

2.

Čovjek je cjelina raspuklina.

I tako ga sobom nosim. I tako drugom pristupam.

I tako sebi jesam. I tako drugog prepoznajem.

Čovjek je raspuklina cjeline.

3.

Djelo je uvijek vidljivo. Neko vidljivije. Djelo svakoga. Svakog čovjeka.

Zanima me iz koje je raspukline cjeline, djelo – forma cjelina raspukline.

Tražim spoznaje u druženju s autistima u kretanju ili njihovim djelom u kretanju.

Djelo onih koje ne doživljeh u kretanju nastojim prepoznati u nužnosti njihova kretanja.

Djelo onih koje doživljavam nastojim prepoznati u potrebi nastajanja.

Kada djelo nadživi autora uspostavljaju se nove mogućnosti njegovog doživljaja.

Djelo svoj život živi.

Bez autora djelo luta u vremenu.

S autorom djelo je u vremenu prostora.

4.

Treba li baš svaku granu vezati i vući premještajući je s jednog dijela park-šume na drugi? Za Florijana nije pitanje težine i prenosivosti pojedine grane, već vezivanja i povlačenja. On to tako, danas, radi! I svaka grana dobije svoj (po)vez. I nema tu ubrzavanja premještaja grana na bilo koji način. Svaka grana dobije ovako svoje vrijeme vezivanja, povlačenja i odvezivanja. Svoje vrijeme kretanja. I to kretanje veseli mog Vandalina, kako ga sada od milja zovem, i uzbuđenjem žari njegove obraze.

To što sam mu u blizini, kao da mu daje sigurnost i potvrđuje ispravnost niza kojeg realizira premještajući grane, otpale ili odrezane sa stabala.

Na pitanje „Zašto to radiš?” nema odgovora. Čudi se uopće što ga nešto tako pitam. Doživljavam glupost pitanja, a to je toliko drugačije od onog: nema glupog pitanja.

Znači li ovo da ipak ima glupih pitanja?

5.

Amanda BAGGS komunicira rukama koje se gibaju u prostoru; ruke ne žele ništa reći; ruke gibajući se govore, one tako dobivaju značenje. Značenje ruku, i iz ruku značenje onoga što govore, to je Amandin jezik. Ona ne želi reći unaprijed željeno, njene ruke govore u kretanju i tada se rađa sadržaj onoga što govori. Amanda Baggs na izvoru jezika.

Vibrirajuće *iiii* na koje se oslanja radnja, zvuči istjerujuće. To je iznos pokreta u stvari. Predmeti zažive glasajući se, krećući se; *iiii* traje i sve je složenije ono što vidimo, sve je sadržajnije ono što dokučujemo.

Dinamika postaje svoja, vlastito svojstvo, razlog i kretanje; život živi sebe iskričavo i neplanirano; u stvarima s ljudima, u ljudima sa stvarima. Umnažaju se svjetovi zabavljajući se. Amanda se zabavlja. Njezin je jezik interakcija sa sobom u svijetu u kojem se zatekla. I sasvim ciljana radnja da mrvice svijeta okusi, osjeti, vidi, čuje, miriše...

Svijet neistraženi cvijet, povuklo me pero i zapisalo.

Amanda Baggs *In My Language* (YouTube)

Amanda Melissa „Mel” Baggs, rođena 15. kolovoza 1980. u Mountain Viewu u Kaliforniji – umrla 11. travnja 2020. u Burlingtonu u Vermontu;

neverbalna autistična spisateljica koja je pisala blogove o životu osoba s višestrukim invaliditetom. Pisala je vrlo direktno, često sasvim osobno o uvjetima u kojima živi, kako živi, o životu kao takvom.

6.

Što su snovi?

Krastavci, odgovori Skye iz prve.

Molim?

Sočni i ukusni.

I od tog trenutka, u kasno ljeto 2019. godine, stvara Skye filozofiju povrća. On stvara, ja lovim misli i zapisujem ih. Skye se igra.

Umnažaju se svjetovi, zabavljajući se. Riječi se zabavljaju. Skye ih isprati na vrtuljak i pričekava ako se kojekuda razlete.

Tomislav Petar Dužević: *U stvarnosti kakvoj živi autist nema stranih načela koja ne bi mogla postati njegov subjektivni načinjeni svijet. Lijepo je moći povezati snove a konkretnom stvari u stvarnosti. Autisti, čini se, lako egzistiraju u stvarnost na svoj način, zbog toga što lako podnose snove.*

7.

Kako DOĆI do odlaska
PITA se čovjek-crtica

Kad su ptice ODLETJELE

Marko Vučetić: *Kako doći do dolaska i kako doći do odlaska temeljna su pitanja života koji ima pretenzije biti životom nekog autora. Autora nema ako u cjelini života ne dođe do raspukline koja je autor sam, takav autor se samorodio, zato umije u cjelini kamena, kada je primjerice riječ o Michelangelu, rađati, oslobađati skulpture. Takav autor razumijeva da nužno mora prevaliti kretanje od cjeline do dolaska u raspuklinu koja mu omogućava da, potom, dođe do odlaska do života koji se krije u zarobljenosti u materiji. Autor vlastitim kretanjem rađa, oslobađa život u materiji koja se ne može samoroditi, autor to može. Iz samokretanja, iz samorađanja, autor stvaralačkim kretanjem posreduje materiji kretanje koje oslobađa zarobljeni život. Taj život se, potom, nastavlja kretati i bez autora, ali uvijek kao njegovo rođeno čedo. Djelo se kreće u svim vremenima, ono nosi dolazak i odlazak autora, ono potiče sve one koji imaju mogućnost da se samorode, da se uistinu i samorode i da budu autori - najprije autori vlastitog života, a potom i roditelji djela zarobljenog u materiji. Susresti se s nekim djelom, a ne postati autor nekom djelu, susret je s uzaludnim i beskorisnim životom. To je propali život koji je sveden na kozmičku opomenu, odnosno na očitovanje tužnog, beskorisnog, propalog, besplodnog kiča.*

Quelle: <https://beruhmte-zitate.de/autoren/michelangelo/>

6. POGLAVLJE:

Učiti nepoznatom

7.

Da li je moguće neku igru ponoviti? Ponavljati igru?

Ma o kojoj igri se radilo, igra je neponovljiva. Igra, ma koliko bliska nekoj odigranoj, dodirne Igra onaj trenutak, Igrajući se, u kojemu krene u novo i nepoznato.

Ne radi se o ponavljanju igre. Radi li se o ponavljanju nepoznatog?

Može li se nepoznato ponavljati?

Igramo se približavajući se nepoznatom.

Može li se naučiti nepoznato?

Nespretno izrečeno: autist (od)živi, (do)živi više SADA u toku jednog dana nego mnogi u jednom desetljeću.

Mnogi pokušavaju objasniti i razumjeti kvalitetu toga SADA.
Autist to SADA živi.

Marko Vučetić: Igra nikada nije ista, ponavljanje oduzima život, tjera ga da bude savršeniji od samoga života, kao da je to moguće. Rutina nije život, naučena vještina nije život. Život je neponovljiva igra koja se ne uči, koja se ne može naučiti. Susret s drugim ljudima je susret s prekinutom igrom, to je ponavljanje koje svaki put sve manje znači.

6.

Čitajući *Tractatus logico-philosophicus* (pri)stajem i razmišljam o ovome, citiram Ludwiga Wittgensteina u originalu i prijevodu Gaje Petrovića:

3.13 Zum Satz gehört alles, was zur Projektion gehört; aber nicht das Projizierte.

*Also die Möglichkeit des Projizierten, aber nicht dieses selbst.
Im Satz ist also sein Sinn noch nicht enthalten, wohl aber die Möglichkeit ihn auszudrücken.*

*(„Der Inhalt des Satzes“ heißt der Inhalt des sinnvollen Satzes.)
Im Satz ist die Form seines Sinnes enthalten, aber nicht dessen Inhalt.
3.14 Das Satzzeichen besteht darin, daß sich seine, Elemente, die Wörter, in Ihm auf bestimmte Art und Weise zu einander verhalten.
Das Satzzeichen ist eine Tatsache.*

*3.141 Der Satz ist kein Wörtermisch- - (Wie das musikalische Thema kein Gemisch von Tönen)
Das Satz ist artikuliert.*

3.13 Stavu pripada sve što i projekciji, ali ne ono projicirano.

Dakle, mogućnost projiciranog, ali ne samo ovo.

U stavu se, dakle, još ne sadrži njegov smisao, ali se sadrži mogućnost da se ovaj izrazi.

(„Sadržaj stava“ znači sadržaj smisaonog stava.)

U sadržaju je sadržana forma njegovog smisla, ali ne i sadržaj ovoga.

3.14 Stavni znak sastoji se u tome što se njegovi elementi, riječi, međusobno odnose u njemu na određen način.

Stavni znak je činjenica.

3.141 Stav nije mješavina riječi – (kao što muzička tema nije mješavina tonova.)

Stav je artikuliran.

Ne slažem se u potpunosti s prijevodom uvaženog Gaje Petrovića. Ne znam zašto *Satz* prevodi sa stav. To je nešto drugo, *Satz* znači rečenica, a ne stav.

Rečenica i stav nemaju veze jedno s drugim. Petrovićev Wittgestein, ako je ovakvih zahvata više, malo ima veze s onim što je Ludwig napisao.

Što je L.W. mislio ili želio izreći, jako oprezni bismo trebali sagledati.

Ludwig Wittgenstein drugačije misli, njegove neurološke posebnosti razlikuju se i misle drugačije od očekivanih načina mišljenja i djelovanja.

Ne mora sve biti kako bismo mi htjeli da bude, zar ne?

Razmišljam:

Ako ono što se projicira ne ulazi u rečenicu, čemu rečenica?

Ili čemu nam ono što se projicira kada nije u svojoj rečenici?

Može li znakovlje napisane rečenice (o)značiti smisao rečenice, ako ono što rečenica projicira nije sadržaj rečenice?

Živi li znakovlje rečenice bez značenja?

Nije li to ono što je autistu bitno: život rečenice bez značenja!

Nije je li upravo to doprinos filozofiji jezika!

Da li je uopće želio pričati o jeziku. Ili se jezik sobom jezičio.

Ni jedna rečenica nema značenje. Znakovlje živi bez značenja.

Tractatus logico-philosophicus = život znakovlja rečenica bez značenja.

Ili: bez značenja tek živi znakovlje.

Slika prije svega?!

Tomislav Petar Dužević: *Slika-sud-projekt. Različitost je stvarna, jednakost je buržujaska kategorija (Marx). Iako tako ne izgleda, svako slovo ili znak različiti umovi različito projiciraju, a značenja se mogu slagati jedno s drugim. Rečenica je skup znakova koji čine sadržaj, a sadržaj implicira značenje. Značenje je osvijetljeno u različitim trenucima i različitim interpretacijama. Ako bi svi isto shvaćali sve napisano, izgovoreno, svijet bi bio dosadan ili totalitaran. Istina je da svi vjetrovi struje, ali svaki iz različitog smjera i različitih karakteristika... Svaki je vjetar autentičan, po tomu je i svaki čovjek autentičan.*

5.

Taj sedamnaestogodišnjak (infantilni autist?) nije u potpunosti razvio govor. On ponavlja ono što je čuo ili naučio. Ponavlja rečenice. „Danas je lijep dan”, jedna je od tih rečenica. Ona se pojavljuje u kontekstu vremena koje će većina okarakterizirati lijepim. On ne kaže jednom tu rečenicu, nego ju uvijek tri i više puta ponavlja. I ista se rečenica pojavljuje u nekoliko navrata tijekom druženja. Rečenica iznenadi.

Ako pažljivo slušamo i primamo vibracije i varijacije višestrukog izgovaranja te, na prvi pogled, iste rečenice, doživjet ćemo da se ne radi o ponavljanju iste rečenice. Izgovaranjem rečenica, oslobođena svoje poruke – informacije o danu, kreće se nekim prostorima spoznaje koji napuštaju i nadilaze primarni sklop. Rečenica živi svoj život oslobođena značenja u artikulacijskim prostorima ovog mladića.

On nije savladao pisanje; ako mu se napišu neke riječi, prepisuje ih pomičući ih u neku svoju sliku, niz slika. Kada se zatraži da svoje slova-slike-riječ pročita, bez zadržke izgovori nešto drugo.

Ne bi ova pojava strana bila ni Wittgensteinu, a ni Joyceu, a ni drugima.

Nisu li to ključevi jezika koji bi se teško pronašli bez ovih neuroloških finesa?

Rečenica, napuštajući njezino značenje, živi svoj život.

Rečenica, koja ne opisuje i ne prenosi ništa, u sebi je sobom, životom vlastitim, životna.

Da li je to pražnjenje jezika ili njegov smisao?

Govor? Jezik? Pismo?

4.

Nichts kann der beste Künstler denken sich, // Das nicht in einem einz'gen Marmorsteine // Umschrieben wäre, und dies ergreift alleine // Die Hand, die seinem Geist dient williglich. // Das Übel, das ich flieh', das Gut, das ich // Ersehn', in Dir, Anmut'ge, Hohe, Reine, // Ruht's eben so; zuwider ist nur meine // Kunst dem erwünschten Zweck, und tötet mich. // So hat nicht Liebe Schuld an meinen Schmerzen, // Nicht Deine Schönheit, Hochmut, große Strenge, // Nicht mein Geschick noch Los darf ich verklagen, // Wenn du trägst Lieb' und Tod in Deinem Herzen // Zugleich, und meinem schwachen Geist gelänge // Nur Tod mir glühend d'raus hervorzuschlagen.
(Michelangelo, *Non ha l'ottimo artista*, Sonett 151, Übersetzung von Hugo Friedrich)

Non ha l'ottimo artista alcun concetto
c'un marmo solo in sé non circonscriva
col suo superchio, e solo a quello arriva
la man che ubbidisce all'intelletto.
5 Il mal ch'io fuggo, e 'l ben ch'io mi prometto,
in te, donna leggiadra, altera e diva,
tal si nasconde; e perch'io più non viva,
contraria ho l'arte al disiato effetto.
Amor dunque non ha, né tua beltate
10 o durezza o fortuna o gran disdegno,
del mio mal colpa, o mio destino o sorte;
se dentro del tuo cor morte e pietate
porti in un tempo, e che 'l mio basso ingegno
non sappia, ardendo, trarne altro che morte.

Ni najbolji od umjetnika ne nosi u svom duhu misao
koju ovaj grubi kamen već ne krije u svojoj
beskrajnoj ljušturi.

Da slomi mramornu čaroliju,
to je sve što ruka koja služi umu treba učiniti.

(Dostupno na:

https://www.treccani.it/magazine/strumenti/una_poesia_al_giorno/02_26_Buonarroti_Michelangelo.html#:~:text=la%20man%20che%20ubbidisce%20all%27intelletto.&text=Il%20male%20che%20io%20fuggo,non%20possa%20continuare%20a%20vivere.)

(TRAZIM PRIJEVOD NA HRVATSKOM "Najbolji umjetnik ne može ništa zamisliti // To ne bi bilo ograničeno ni jednim mramornim kamenom // i samo ovo hvata // Ruka koja voljno služi njegovom duhu. // Zlo pred kojim bježim ', dobro koje // vidim', u tebi, gracioznost, uzvišeno, čisto, // tako počiva; samo je moja // umjetnost u suprotnosti s predviđenom svrhom i ubija me. // Dakle, ljubav nije kriva za moju bol, // Ni tvoja ljepota, arogancija, velika strogost, // Ne smijem tužiti svoju sudbinu ni Los, // Ako u srcu imaš ljubav i smrt // At u isto vrijeme, i moj bi slabi duh uspio // samo da me smrt žarko udari. ")

„samo je moja // umjetnost u suprotnosti s predviđenom svrhom i ubija me.” M.B.

Što je božansko? Nije li čovjek u stanju počinuti najveća zvjerstva? Zar čovjek ne uživa u boli drugih? Ponizi li vlastita bol onog koji je nosi? Nije li nemoć vrhunac boli? Božanska bol?

Bol je božanska. Nije li borba s nemoći snažna sila, a bog utjeha čovjeku? Kreacija boga i božanstvenog za utjehu.

„...umjetnost u suprotnosti s predviđenom svrhom i ubija me...”–
umjetnost koja se nada, umjetnost koja se ne iznuda.

Jedino je bol božanska. Nemoć je nadnaravna.

I to potvrđuje svaki lik Michelangelovog djela.

Iz boli do skulpture, iz nemoći do slike.

Božanstveno.

3.

Je li moguće promijeniti smjer djelovanja osobi s autizmom u nekom njezinom sada?

Nikada mi nije uspjelo.

Nemoguće, usudio bih se reći, razmišljajući i o Jamesu Joyceu i o Michelangelu Buonarrotiju i o onima koje još ovdje nisam dotakao.

Nemoguće je ipak tvorenica od **ne** i **moguće**, i dalje se igram: **ne** su inicijali mojeg imena i prezimena, a **moguće** je mogućnost u budućnosti, ili **mog uće** i kad ga nauče promijenit će se ć u č, **mog uće** u **mog uče**, i to kretanje u kojem jesmo svjesno besvjesni.

Je li nužno tome težiti?

2.

Christopher Knowles - Sunshine Superman, naziv je kratkog filma u kojemu sudjeluje Christopher, a dostupan je i na YouTubeu; elementi, lupanje, zvukovlje, sklapanje cjeline, postupnost razlomljenosti, reakcija, prijenos u sliku... figurice u rasporedu, čini mi se, moći...

Zašto: čini mi se? Zar je moguće bilo što uskličnikom podcrtati? Nije li uskličnik znakovlje za psihologiju? Znakovlje čovjekove želje da bude (nad)moćan?

Treba li nam uskličnik? Nije li to znak koji sobom sebe živi ne uključujući ono iza čega se uskliknuo?

...nizovi elemenata sklopljenih u neki red... i zapisani.... *Radios for fun* (4:21) posebno mi je privukao pažnju... u ovom dijelu bi i Wittgenstein uživao – *logico-autistico*... što pokrivaju puzzle... crno... Eto nam iskustva kako u mraku, u crnom, JESTE... u kamenu Michelangelo...

u paralizi Joyce... u munji Tesla... u isječku Knowles... reče ako i ne izgovori...

„Početkom 1973. jedan čovjek... dao mi je kasetu... Bio sam zaintrigiran. Traka se zvala „Emily voli TV“. Zatim je progovorio mladićev glas, neprestano ponavljajući i varirajući fraze preko Emilyne televizije. Počeo sam uviđati da su riječi prešle u ritam s uzorkom, čija se logika samonosila. Bio je to komad koji je kodiran slično kao što je kodirana glazba. Poput kantate ili fuge, radio je s konjugacijama misli ponavljanih u varijacijama...” citat je Roberta Wilsona, slikara i redatelja, preuzet s Wikipedije.

Christopher Knowles (rođen 1959. godine u New York) pjesnik je i slikar; dijagnosticirane su mu promjene na mozgu, autizam. Njegova poezija, tada je bio trinaestogodišnjak, došla je u ruke redatelju Robertu Wilsonu, kojeg nazivam redateljem zaustavljenih slika posebnih načina kretanja. Kazalište posebnih dometa.

Jasno je da Wilson nije mogao ostati ravnodušan prema toj poeziji. Tako je krenula njihova suradnja... ostalo je povijest.

1.

Wolfgang Amadeus Mozart: *Rondo u D-duru* – što više puta slušam ovu glazbu, sve sam sigurniji da je ona neka kružno-energetska

vibracija kojom autisti, barem ovi koje poznajem i s kojima se družim, ulaze i snalaze se u svakodnevicu, u trenucima trenutnog. Zbog ove sam pretpostavke proveo istraživanje u kojem je sudjelovalo više slušatelja u različitim situacijama; to su bili slušatelji koji su imali namjeru odista odslušati.

Rezultati će naći svoje mjesto u ovoj knjizi.

Poslušajte i vi Rondo u D-duru. I zapišite svoje misli o tome što ste čuli, o tom slušanju ove Wolfgangove Amadeusove kompozicije.

Tomislav Petar Dužević: *Allegro, allegretto, forte fortissimo, piano, mezzo-piano, modulacije, staccato, pjevno, ratnički, zaigrano dijete se okreće za majkom i grizući nokte na tankom je ledu između dvije odluke, poslušati majku i za njom ili laganim koracima natraške i uteći. Majka lovi dijete i zapinje, dijete se smije, sporije je od majke, ali ipak uspijeva. Na kraju pjesme pada zastor, majka izlazi s djetetom na pozornicu i biva pozdravljena velikim aplauzom kao i dijete, ali nitko nije vidio kad ga je uhvatila jer je zastor već pao. Snizilice, povisilice, šesnaestinke, osminke, želim jednu polovinku ili cijelu notu, želim zaustaviti ubrzano disanje, dajte mi malo oduška dugom umirujućom notom, možda je sve duga nota, a Mozart me vješto vara. Prevario je cijeli svijet, i roditelje, i prijatelje, svi se dive njegovim skladbama, a ne shvaćaju da nam se mučki provokator ruga svojim genijalnim izvedbama u kojima ne razumiješ glazbu, paradoksalno, to i jest čar Glazbe s velikim G, jer je Mozartova.*

O

... ako mi netko s leđa Snima leđa, Smatram da je sve glupo
samo Gledam ravno
Izvučem se,
Ne slušam...

...wenn jemand mein rücken von hinten Filmt, das Find ich alles doof

*ich Schau einfach gerade aus
Nehme einfach mein ausweg ich Hör
gar nichts hin...*

(Skye, siječanj 2021.)

Marko Vučetić: *„Dan je lijep“ je rutinizirani iskaz bez značenja. Čovjek koji govori o danu i ljepoti dana, ne živi ljepotu dana. On ne živi niti ljepotu govora, jer govor nastaje u življenom trenutku, sve drugo je ponavljanje ili opis zbivanja. Kada se opisuje ono što se dogodilo, ništa se ne događa. Opis je zaustavljanje događajnosti, baš kao što je i ponavljanje zaustavljanje igre. Razumjeti Wittgensteina, ne znači opisivati ono što je on rekao ili napisao, nego istaknuti ono što napisano i rečeno nama znači. To je egzistencijalni govor i egzistencijalno značenje. Poznavati Michelangela, ne znači znati prepoznati njegovo djelo, nego u njegovom djelu umjeti stvoriti vlastito djelo. Danas nam treba biti lijep dan, a on je lijep ako se događa danas i sada, ako se danas i sada događa igra života. Sve drugo je ponavljanje. Tada bismo trebali reći „Jučer je bio lijep dan“. I to ne lijep nama, nego drugima. Ponavljati znači kaskati za samim sobom, igrati se, znači stvarati i sudjelovati u današnjem događaju kojega nije moguće ponoviti.*

7. POGLAVLJE:

Nerazumljivo nesumnjivo opstoji

7

Kako se realizira identitet svakog čovjeka?

Primarni se identitet zasigurno već realizira u razvoju govora i gradi osnovu za doživljaj sebe kao vlastitosti.

Sekundarni identitet razvija se u procesima socijalizacije od samih početaka, nesvjesno ili svjesno prihvaćenim, kako bi se u konfrontaciji s „naučenim” osobnost mogla dalje razvijati.

Strani, nepoznati svijet uvijek nas stavlja na iskušenja i uvijek nas žrtvuje. Od tog stranog i nepoznatog svijeta kao da ima još straniji i nepoznatiji koji gradi svoje, ne obazirući se na postojeće. To stvaranje vlastitog prostora osoba s autizmom biva uvijek na granici rizika opasnog po život. Rizika na koji mi ostali nismo navikli.

Posebnosti autističkog spektra poželjno je što prije uočiti i prihvatiti, čim se te posebnosti pojave, a to je najčešće u ranom djetinjstvu. Od tog trenutka kreće nimalo jednostavan proces razvoja, s jedne strane ionako naglašeno individualnog i drugačijeg, a s druge strane usvajanja minimuma društvenih konvencija. Treba opstati na životu i u sredini u kojoj se živi.

Da je Tesla ostao tu negdje gdje se rodio, u užem i širem zavičaju, ostao bi ljudi Nikola koji priča s munjama, znaju reći mnogi.

Tamo negdje gdje ga je put nanio, na bridu rizika, munja nadarenosti i posebnosti nije ga spržila. Umakavši spretno i sretno, i tko zna kako sve, posta on Nikola Tesla bez čijih bi izuma čovječanstvo ostalo u mraku. Čovječanstvo u mraku, stvarno i metaforički.

Nikolin je djeda nadimak Tesla dobio zbog isturenih prednjih zubi, naglašenoj vanjštini koja asocira na alat kojim se teše drvo. Nadimak, eto, posta prezime Tesla – onaj koji teše.

Istesao je Nikola... Isklesao je Michelangelo... Ispisao je Joyce... Igra igru Florijan... Tumače Wittgsteina... Traži se Skye... Interpretiraju Mozarta...

Ignoriraju Gretu... Zbunjuje Bill... Ova knjiga piše se u vremenu pandemije Covida-19 i njegovih mutacija u sasvim posebnoj 2020. godini, koja mijenja i 2021. godinu.

...nerazumljivo je posebno nerazumljivo i nesumnjivo opstoji...

6

Trebala su nam dva sata i deset minuta da sedam Snjegovića premjestimo s njihovog mjesta na brijeg iza ležećeg, odsječenog stabla. Sedam Snjegovića raspoređenih na površini velikog dječjeg igrališta u park-šumi u Berlin-Schulzendorfu. Opirao sam se toj radnji. Florijanu je ona bila važna. Krenuo je sam u tu igru – nemoguća misija. Snjegovići su veliki.

Ništa ga ne bi omelo; glasno je zazivao da mu pomognem. Nagnuo bi sanjke pod Snjegovića, a ja bih ga podigao na njih. Za mene je također nemoguća misija u jednom komadu podignuti Snjegovića na sanjke. Florijanu nije smetalo rušenje figura, prenosili smo ih u dijelovima. Sve na isto mjesto. Iza stabla smo ih u dijelovima ostavljali, svega jedan omanji zadržao je prvotnu formu.

Čemu ova radnja? Nije li to dječakova potreba za redom? Čišćenje prostora.

Koliko čišćenje uništava prirodu predmeta?

Nije li svaki prostor podijeljen na vidljivo i otpad?

Bismo li mogli egzistenciju Snjegovića dok se ne pretvori u vodu usporediti s egzistencijom čovjeka dok se ne rastvori u prah?

Nije li forma svakog Snjegovića njegova privremena egzistencija u tom obliku na zemlji?

Što je poslije?

Je li Snjegović svjestan svoje prolaznosti?

Nije li Snjegović kopirao čovjeka?

Tko je original: Snjegović ili Čovjek?

Ne kreira li Čovjek svoga Snjegovića?

Tko je original: Bog ili Čovjek?

Ne kreira li Čovjek svoga Boga?

I koliko je to, tko koga kome, uopće važno?

Valentina Dominković: *Zašto se onda tim pitanjem toliko bavimo?*

Nije li Život živ kada mu se skine teret vrijednosti?

Smrt isto tako.

Igra.

Ništa više.

Nema više.

„Na planeti na kojoj je moguć ljudski život kao svijest o individualnoj kultiviranosti i opiranje prema odgojnoj manipulaciji raste povrće“, replicira mi filozof Vučetić Marko.

Gdje je ta planeta? Ova naša planeta je izmučena uništavanjem ljudskih života. Odgojna manipulacija je rasprostranjena. Svežderi kolju i žderu mesožderi.

Koliko je životinjskih vrsta istrijebljeno? Koliko je životinjskih vrsta pod zaštitom kako bi se njihovo istrebljenje prolongiralo? Koliko je ljudi ubijeno nasilno i u nekakvim (nužnim?) ratnim gibanjima? Čovjek je u svemu napustio kontakt s prirodom i želi dominirati bez obzira na posljedice.

Planeta je pala u depresiju.

Tomislav Petar Dužević : Treba nam kaos, da bi spoznali kozmos, tužno je što tek u zlu paradoksalno promatramo sferu dobra... Razni interesi prevladavaju umovima tzv. slobodnih ljudi, zajednica, politika... Danas, u postkomunističkom svijetu kojim upravlja kapitalizam, najviše pati priroda... koju se razvlači poradi raznoraznih interesa/zadovoljenja... Zar nije razumno pokušati prolaznost prirode usporiti regulacijama, umjesto da je beskrajno iskorištavamo ne misleći na posljedice.

Usporiti? Žele li to ljudi? Možemo li to uraditi?

Putuje li naša planeta s nama svome kraju ?

Što je nakon toga?

4

Cilj je umjetnosti – životu dati oblik , koristim Shakespeareovu misao.

Umjetnost otkriva i formira mogućnosti života. Stvaralačko u umjetničkom djelovanju i rezultatu nadahnjuje nas i ukazuje da je svatko umjetnik svog izraza.

Djela koja uskoče svojom snagom u svijest neke sredine ili šire, u svijest čovječanstva, mogu usmjeriti djelovanje prostora ili cijele planete.

Iako je ova misao ovdje zapisana vrlo općenito, njezine su posljedice u oblikovanju života raznorazne i višesmjerne.

I ma kakve one bile i ma gdje se realizirale, radi se o izrazu materijalizirane (pod)svijesti i opredmećenju (ne)znanja.

Kako nastaje božanstveno i sve izvedenice iz toga?

3

Nemogućnost uspostavljanja odnosa; poteškoće pri razvoju govora; korištenje (iz)govorenog bez želje za komunikacijom; inzistiranje na nepromjenljivosti; nekontroliranost i uz to povezani izljevi bijesa; nesposobnost višestruke i istovremene percepcije – ono je čime se rukovodi dijagnostika, s finesama i različitostima u cijelom autističkom spektru od infantilnog autizma do Aspergerova sindroma.

Odist je komplicirana i odgovorna dijagnostika, a bazira se na promatranju i praćenju osobe u raznim svakodnevnim i konstruiranim situacijama. Rješavaju se raznorazni zadaci, ovisno o uzrastu koristi se cijela paleta posebnih dijagnostičko-terapijskih

pristupa. Složeno ju je provoditi između ostalog i zbog male, često nikakve spremnosti i mogućnosti suradnje osobe koja se nalazi u dijagnostičkom procesu.

2

Može li Mozartov otac razumjeti svoje dijete? Ne može.

Otac može zapisati njegovu kompoziciju. Wolfgangov otac to i radi. Amadeusova je sreća roditi se u takvoj obitelji.

Mozartova kompozicija kreacija je nadarenog djeteta. Zapisati sinovljevu kompoziciju, živeti pokraj autentičnog života, uočiti je i dati vrijednost detalju.

Život autentičnog života u obitelji.

Što je tu autentično?

Tko je autentičan?

Valentina Dominković: *Svi oni koji autentičnost prihvate, priznaju i njoj se podrede. U ovom slučaju autentičnog sina prati budno oko autentičnog oca.*

1

Finnegans Wake Finneganovo je bdijenje san.

Bdijenje sna, rekao bih. James Joyce traži da se naglas čita.

Bez glasa čitaoca, nema ovog djela, ma kako je to nekima nerazumljivo.

Djelo je napisano, u debelu knjigu zapisano, pa ipak ne postoji bez glasnog čitanja.

Čita netko. Djelo postaje djelo tog glasa koji ga čita.

Tek tada djelo ima svog autora – autor je onaj koji čita. Onaj koji budnim čini Finneganov san. Onaj koji nad snom bdije.

Onaj koji snom bdije.

Ako pretvorite svoj san u djelo i želite život tog sna, niti ste odsanjano opisali, niti ste slagali rečenice tako da one nešto znače. San treba živjeti.

Živjeti može, vjerujemo Joyce i ja, samo onda ako se glasno čita.

I ako svaka rečenica zauzme svoj akustički prostor. Akustički prostor je prostor kretanja našeg glasa. I ako naš glas formira riječi i odzvanja u rečenici. I ako se rečenice razigraju po kreiranim prostorima. I ako žive neopterećene nekom pričom koju treba ispričati, nekim značenjem koje treba izreći, nekim ciljem. Rečenica bez cilja nije besmislena.

Ona je točno takva kakvom je, čitajući je glasno, netko izgovara. Doveo bih u isti trenutak Wittgensteina Ludwiga, Joycea Jamesa, Skyea Wilckemanna i Amandu Baggs... da nas uče jeziku zapisanom u govoru.

Zvuku. Da se jezik jeziči.

0

Znatiželjan sam dodirnuti fenomenologiju percepcije osobe s vrijednostima iz autističkog spektra. Osoba s vrijednostima iz

autističkog spektra ima svoje ime; ma kako zaključci bili jasni, teško da su primjenjivi na sve osobe unutar tog spektra. Individualizacija individualnog ne rezultira zaključcima o općem.

U ovom slučaju pitanje je mogu li se načini percepcije uopćiti.

„Najznamenitija je tekovina fenomenologije, nesumnjivo, to što je ona u svojem pojmu svijeta ili racionalnosti, spojila ekstremni subjektivizam i ekstremni objektivizam. Racionalnost je točno primjerena iskustvima u kojima se ona otkriva. Ima racionalnosti, to jest: perspektive se sijeku, percepcije se potvrđuju, pojavljuje se smisao. Ali ne treba da se on postavlja zasebno, pretvoren u apsolutni Duh ili u svijet u realističkom smislu. Fenomenološki je svijet smisao koji transparira presjecima mojih iskustava te presjecima mojih iskustava s iskustvima drugih, uzupčavanjem jednih u druge, on je, dakle, neodvojiv od subjektivnosti i intersubjektivnosti što tvore jedinstvo nastavljanjem mojih prošlih iskustava u mojim sadašnjim iskustvima, iskustva drugog u mojem. (...) Fenomenologija, kao otkrivanje svijeta, počiva na samoj sebi, ili još, ona samu sebe zasniva.” (Maurice Merleau-Ponty, *Fenomenologija percepcije*)

Marko Vučetić: *Otkrivanje svijeta nije razotkrivanje onoga što postoji, onoga što je unaprijed stabilno strukturirano, nego je riječ o razotkrivanje toga da svijet ne može opstati bez nas, ali ni mi bez svijeta. Svijet je po nama slobodan, ali mi nismo slobodni po svijetu. Naša sloboda je stvaralačka u dvostrukom smislu – najprije se samostvaramo (i to samo ako otkrijemo sebe kao slobodno biće), zatim stvaramo u svijetu. Okolnosti zatečenosti u svijetu nas 'mogu opisati' ali nas 'ne mogu razumjeti', baš kao što Mozartov otac može zapisati kompoziciju, kako bi je odvojio od sina, te ga stoga ne može razumjeti. No, je li otac koji ne razumije sina uistinu otac ili samo sin sredine koju, ovaj otac u pokušaju nije nadrastao, ali sin jest? Nije li Tesla, napustivši očev kraj, prestao biti čovjek prezimena koje je nastalo od nadimka, da bi postao čovjek s imenom, prezimenom i*

djelom? Jest. Sve je to moguće ako se uskladi igra između individualiteta i povijesnog svijeta, a budući da ljudskog individualiteta nema bez zasebnog imena, sasvim je jasno da čovjeku treba prilaziti kao biću s imenom, a ne kao onome tko je postao (ili nije postao) sredina koja ga okružuje. Proces socijalizacije nije proces preuzimanja kolektivnog identiteta ili proces skrbi o potrebama drugih, nego je to proces otkrivanje sebe kao slobodnog bića ili proces samostvaranja, kako bismo sredini u kojoj se nalazimo podarili stvaralačku dimenziju. Drugoga treba razumjeti, ne smijemo ga samo opisati. Ako se bojimo druge razumijevati, nemojmo ih niti opisivati, počnimo ih doživljavati kao bića kojima želimo pisati. Ta bića kojima želimo pisati mogu biti i povrće.

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

II. DIO

8. POGLAVLJE:

Govor unutarnjih slika

0

„Autizam je svojevrsna (među)faza između životinja i ljudi”, piše Temple Grandin, profesorica znanosti o životinjama na Colorado State Universityju, autistica.

U knjizi iz koje sam citirao, piše kako je otkrila i naučila govor životinja.

Knjiga *Animals in Translation* napisana je u suradnji s Catherine Johnson, novinarkom koje se specijalizira za teme iz neuropsihijatrije i istraživanja mozga. Johnson Catherine majka je dva autistična sina.

Marko Vučetić: *Tezu Temple Grandin da je autizma međufaza između životinja i ljudi treba osloboditi svih natruha dehumanizacije jer se autistične osobe ne promatra kao nešto između, nego kao jedine osobe koje su u stanju razumjeti ljudski i životinjski govor.*

N: U jednoj si svojoj pjesmi napisao da imaš osjećaje jednog goluba.

S: Da.

N: Možeš li mi to pojasniti.

S: Ne mogu.

I šetamo dalje. Nakon petnaestak minuta ponovno.

N: Golub je ptica.

S: Da.

N: Kakva je to ptica.

S: Ptica.

Tomislav Petar Dužević: *Čovjek je rijeka koja samu sebe zadržava u svojem toku, izgovaranjem trenutka toka u kojem se nastoji zadržati.*

I šetamo dalje. Nakon desetak minuta.

S: Ja sam reper, je li tako N.

N: Golub reper S.

Osmijeh.

Ako krenete od osmijeha jednog goluba vidjeti ćete ga kako čvrsto stoji na zemlji u sasvim blagom, još nezapočetom koraku, vrteći glavom s jedne na stranu drugu, gore i dolje... u jednom jedno... nasmijan... znatiželjan...

Marko Vučetić: *Ljudi se smiju, ali se smiju i golubovi. Ljudi koji misle da je na početku svijeta bila riječ, nisu u stanju vidjeti osmijeh goluba, no ljudi koji znaju da je na početku svijeta bila slika, vide ljudsku nemoć da uoče osmijeh goluba. Autistične osobe imaju neposredni uvid u tajnu svijeta, a ona se otkriva upravo u neposrednosti sa životnim vitalom ili kreativnom snagom koja nudi neprestanu novost. Riječ nije bila riječ prije riječi, slika je bila slika i prije nego je naslikana...*

Temple Grandin: *„Autismus ist ein Art Zwischen stadium zwischen Tier und Menschen“ ; „Ich sehe die Welt wie ein fhroes Tier“, Ullstein Verlag, Berlin, 2005*

1

Riječi ne prate sliku. Slika se ne može izraziti riječju. Autistovi procesi mišljenja nisu slika. Doživljaji okoline slike su u nizu; slike bez transfera u riječi: kod autista i kod životinja.

Sve oduševljenje i iritacija proizlazi iz slike.

Zamislite album u kojem su razbacane slike, bez reda, plana i namjere. Iskrсну i smjeste se u album, guraju jedna drugu, više bi ih željelo zauzeti isto mjesto.

U snovima doživljavamo kontraste, udvostručavanja, kretanja, detalje slike koje smo budni negdje pokupili. Često su to slike kojima budni nismo posvetili pažnju, koje smo ne vidjevši ih vidjeli.

Slike pokreću. Slike ne traže riječ. Riječ je njihova obrada, odbljesak.

Obrade i odbljeska nema bez slike.

Riječi opterećujemo vrijednošću koje one nemaju.

Slika je slika prije nego li je naslikana. Forma je forma prije nego li je oformljena. Ne radi li tako i Michelangelo Buonarroti?

On oslobađa formu iz lik iz kamena iz skulptura. Pokreće točku iz papira iz crtež. Riječ je iritacija naslikane slike.

Na početku bijaše slika. Ne riječ!

I slika je u svijet krenula. Ne riječ!

Nije li to razlog zbog kojeg Skye glagole/radnje piše velikim početnim slovom?

Njegova prva riječ, kažu njegovi roditelji, bila je Elefant (slon).

Nije li ta riječ samo završetak procesa mišljenja iz kretanja slika?

Kretanje slika, pogledom oka na vani i u sebe sama, potiče naše djelovanje.

Marko Vučetić: Riječ ima početak, ona ima i ono prije riječi, a to nije bila riječ. Slika je oduvijek i prije svega, ona nije zakašnjela stvarnost. Autistične osobe razumijevaju tajnu svijeta jer je ona sadržana u slici. Riječ ne vidi osmijeh goluba, a golub se smije. Riječ je zakašnjela stvarnost.

Tomislav Petar Dužević: Riječi su istovremeno i dar i izvor brojnih antagonizama i prezira među ljudima, koristeći se riječima ljudi se vole, ali i mrze. Riječi su često iskrivljeni prikaz slika i predodžbi koje nastojimo zorno prikazati. Isto tako one su i pogrešno tumačene kada smo u poziciji da ih čujemo. Čovjek je iskrivio svoju prirodu, mi smo stvorili život koncipiran izvan prirode, svoje slike sebi i drugima...

2

Životinje reaguju na ono što vide. Dok autist razmišlja, vidi slike, slike bez riječi. Čak i kada čuje riječi, autističnoj osobi iskrsava prvo slika.

„Kada nešto radim, sve odluke donosim prema unutarnjim slikama“, informira nas Temple Grandin.

Do riječi se dolazi kada je sve drugo posloženo, mnogo kasnije, a možda i nikada.

Radi se o obradi vanjskog podražaja. Meni iz viđenog, i iz svih drugih osjetilnih podražaja, stiže riječ i nastavlja proces razmišljanja. Autistu iz viđenog, i iz svih drugih osjetilnih podražaja, stiže slika i nastavlja proces razmišljanja;

slika slijedi sliku.

Do riječi autist dolazi iz albuma slika; riječi su one koje su se čule, koje je netko izgovorio; riječi su vezane uz sliku ili su same slika.

Zar to nije jasan princip na koji je i Wittgenstein ispisao/iscrtao svoj *Tractatus logico-philosophicus*? Predlažem odgonetnuti ovu knjigu u slikama koje su transportirane u riječi i rečenice. Znatiželjan sam što će takav pristup donijeti. Pročitati knjigu očima autista (nemoguće!), dubinski; uroniti do slika koje su u njoj pohranjene.

Je li to moguće? Ako se zaigram riječju **nemoguće** i rastavim je na **nemo** i **guće**, vidim: **Nemo** je ribica, odmah me na to asocira, a **guće** golub. Dakle: slika ribe-goluba ili udaranje repa pri gukanju... tako nekako... tim putem čitati *Tractatus logico-philosophicus*... siguran sam da ćemo tako stići do suodnosa s prirodom iz koje je riječ ukradena... a kao sve krađe ukradeno treba skriti da se kradljivac ne otkrije – riječ je tako uvijek nedorečena, riječ je uvijek prijevara. Čovjek živi vlastitu prevaru, opsjenu... predodžbu.

Valentina Dominković: *Što možemo učiniti da ne bude tako?*

Ovu misao želim ovako pisati/crtati:

čovjek Živi vlastito Prevariti.

3

Slike su brže od riječi. Slike trče, jedna drugu dostižu, prevrću se i preskaču, slike nastaju, slike se brišu...

Florian zna isti motiv stotine puta fotografirati: *klik klik klik* nevjerojatnom brzinom... i nedugo zatim sve fotografije, ni pogledavši ih, izbrisati: *rez rez rez* jednu za drugom i onda ponovno istim slijedom; sve to radi velikom brzinom.

Skye je u svemu brz, ubrzan: u hodu, u jelu, u pisanju domaćih zadataka, u bilježenju svojih tekstova, u sviranju bubnjeva... u pjevanju.

Brzo, direktno, energično, bez skretanja, bez dileme, bez sumnje.

N: Kako si S?

S: Dobro sam.

N: Kako – dobro?

S: Dobro.

N: Možeš li mi opisati to tvoje – dobro.

S: Ja sam dobro.

Ovaj odgovor je naučena rečenica. To je naprosto rečenica neopterećena značenjem. Slika. Zvuk.

N: F što ima nova?

F: Snijeg mora biti čist, rekao je tata.

Nije to Florian preskočio odgovor, on je samo uskočio u radnju i mene u nju ubacio, bez zadržke, bez vidljivog razloga, bez razjašnjenja; brzo, energično, odlučno.

Novo je naravno novo. To je pokretač. Snažno u novo. Spretno u novo.

Staro je prisutno svima oko njega, samo ne njemu. Prisutno ili svjesno.

Radnja jučer nije radnja danas, ma koliko nas sličnošću zavarala; autist živi radnju danas.

S mnogočim autist ne izlazi na kraj, kada slike/podražaji polude;

od te zbrke lupa glavom o zid, ozljeđuje sebe, udara oko sebe, nebrojiv je za okolinu.

Dok ne nauče s neizdrživim izaći na kraj, štiti ih se kapama da se glava ne ozlijedi, pokrivenim ušima da slušne provokacije ne polude slikama, čvrstim stiskom uz tijelo ili za ruku, naočalama, boravkom u prostoru zaštićenom mekim predmetima kako bi se rizičnost ozljede umanjila.

Skye nije učio pisati, sam je to sebi fotografirao još kao jako mlad prije nego li je krenuo u školu; ova slika je ova riječ, a ona neka duga i tako redom... riječi sličice u albumu/mozgu.

Riječ se ne piše.

Riječ je crtež.

Rečenica je niz crteža.

4

„Kada nešto radim, sve odluke donosim na osnovi unutarnjih slika”, informira nas Temple Grandin. I na kraju procesa koji je doveo do odluke tek uspije reći: ovo će uspjeti ili ovo neće uspjeti. Zaključak je to procesa koji ne slijedi promišljanje riječju, već je rezultat slikovnice koja se listala pred unutarnjim okom.

Skye je, gotovo opsesivno, vođen željom da se ostvari kao reper. Kako ga pripremiti za nastup? Izazovan je to proces jer ne ponavlja ništa od onoga što je usvojio. Uvijek pjeva novo. Ni na probi ne ponavlja. Može li uopće nešto ponoviti?

N: Možeš li mi pjevati ono što si jučer pjevao na satu glazbe?

S: Ne mogu.

N: Potrudi se.

S: Ne mogu.

N: Kako da sastavimo tvoj nastup?

S: Pjevat ću što mi dođe.

N: Improvizirati? I to treba trenirati.

S: Dobro.

N: Stajat ćeš i pjevati, za početak pola sata.

S: Može.

N: Što ćeš pjevati?

S: Pjevat ću.

Guču li golubovi istu sliku?

Pjevaju li ptice istu pjesmu?

5

Zašto James Joyce želi da se njegov roman čita naglas?

Čitajte ga glasno.

Glasno čitanje otklanja svaku misao o onome što se čita.

Glasno se čita samo ono što se čita.

Glasno čitanje otjera strane misli i čita napisano.

Glasnim čitanjem, onaj koji čita autor je prostora čitanja.

Prostorima čitanja kreće se onaj koji čita čitanim.

Čitano je suodnos s onim koji je napisao nanizane riječi i rečenice.

Glasno čitajući čitač i pisac bivaju jedno.

6

Slušam pjev ptica. Svakodnevno. Raspoznajem pjevice.

Nikako da ih ulovim u pjevanju iste pjesme.

Ptice pjevaju ne ponavljajući pjesme.

Ptice pjevaju od prvog pjeva do kraja, dok ne otpjevaju.

N: Što ćeš pjevati?

S: Pjevat ću.

PJEVAT ću.

Skye ne interpretira.

PJEVAT ću.

Skye pjeva.

Marko Vučetić: *Smijeh je veselje svijeta, zato Skye pjeva, jer je pjesma riječ podignuta na razinu slike. Pjesma nije zakašnjela stvarnost. Detalj koji uočavaju autistične osobe je detalj radosti, veselja i neposrednosti života. Detalji nisu zakašnjela stvarnost. Autistične osobe komuniciraju ono što nije zakašnjelo...*

7

Ako goluba držite u krletci s lampicom pa mu date hranu, kada lampica ponovno zasvijetli, golub će ključati po lampici, povezujući tu radnju s hranom.

Od lampice do hrane, naučio je golub. Hrana je nagrada.

Potvrda uspješno obavljene radnje važna je i ljudima. Čovjek je naučio da nakon A slijedi B, da riješen prvi zadatak vodi drugom zadatku i da se rješenju nekog problema približavamo tim uzročno

posljedičnim lancem, tim nizom (pred)(pod)zadataka koji vode nekom zaključku. Nagrada nam je zaključak. Često ni ne primijetimo kako je kriv zaključak do kojeg smo došli. A za postupnost procesa uvijek smo dobili nagradu. Otkud onda čitav niz krivih zaključaka? A bili smo tako koncentrirani na zadatak.

Životinje i autisti ne trebaju se koncentrirati da bi nešto uočili. Ne koncentrirajući se, bez želje i namjere reklo bi se, naprosto uoče.

Što uoče?

Detalj!

9. POGLAVLJE:

čovjek Živi vlastito Prevariti

8

Kako zači iza ili u riječ Jamesa Joycea. U njih više tisuća. Njegove su riječi zvuk slike i slika zvuka u jednom.

***Bababadalgharaghtakamminarronkonnbronntonnerronntuonnth
unnt-rovarrhounawnskawntoohooorderenthurnuk***

Što to znači? Kako je moguće da je riječ ovako dugačka? Kako pročitati ovu riječ? Možemo li ju pročitati? Nije li to riječ koja se čita i ne pročita? Treba čitati glasno. Traži tako i Joyce. Koju riječ?

Ovu:

***Bababadalgharaghtakamminarronkonnbronntonnerronntuonnth
unnt-rovarrhounawnskawntoohooorderenthurnuk***

Kada bi bilo nekoliko takvih novih riječi, moglo bi se pomisliti da se radi o pokušaju bilježenja neke stilske posebnosti. Ovdje je to mnogo više.

U svojim riječima, James Joyce živi vlastito.

Kako on to živi? Kako se to njegov autizam orječio? Naravno da se teoretičari književnosti bave i odgonetanjem značenja ove riječi – nitko je ni ne pokušava prevesti, pa je tako u svim prijevodima ovakva, potpuno u sebi sebe dostatna.

„Prva od gromoglasnih riječi Wakea, koje obično označavaju početak nove vikonjske ere. Sadrži dijelove riječi koji označavaju „grmljavinu” na različitim jezicima, uključujući hindustanski: gargarahat, karak; japanski: kaminari; finski: ukkonen; grčki: bronté (βροῦτή); francuski: tonnerre; talijanski: tuono; portugalski: trovão;

švedski: åska; danski: torden; i irski: tórnach. Otvaranje ove grmljavinske riječi također dočarava karakteristično blebetanje HCE-a zajedno s padom Babela”, pišu Ciaran McMorran i Terence Killeen u knjizi *Joyce Word Dictionary*.

Bababadalgharaghtakamminarronkonnbronntonnerronntuonnth unnt-rovarrhounawnskawntoohooorderenthurnuk

Pa koji bi se prevoditelj usudio ubiti prostore ove riječi pa reći: grmljavina, thunder, donner, tuono ili...

Grmljavina ovdje nije riječ koja je označava, niti je njezin opis; grmljavina ovdje: grmi!

Izgovara se glasno i dok se glasno izgovara: grmi!

Ne kažem: riječ označava grmljavinu. Kažem, ova riječ: grmi!

Marko Vučetić: *Riječ koja označava grmljavinu živi grmljavinu samo ako grmi.*

Nije to grmljavina riječi značenjem ili pozicijom u rečenici. To je ***Bababadalgharaghtakamminarronkonnbronntonnerronntuonnth unnt-rovarrhounawnskawntoohooorderenthurnuk*** ☞ koja toliko traje koliko se u njoj zadržite.

9

Kada autistove rečenice, kojemu je jezik opsesija, uđu u neko štivo, one kao da tekstu daju volumen, prostornu dimenziju. Značenje nije primarno, važan je prostor riječi, njezina mogućnost da se raširi.

Nadarenost kod svakoga budi interes koji oslobađa energiju kojom se materija interesa prožvače, prevrće, kombinira. U zanosu posvećenosti uvijek prepoznamo ponešto „autizma”; to je ono

razmicanje svih drugih podražaja i provokacija svakodnevice, da bi se ušlo u tunnel spoznaje o onome na čemu se radi.

Osoba – autist živi stalno u toj spoznajnoj spilji bez potrebe i mogućnosti izlaska i odmaka u neke druge datosti.

Kako smo nesigurni koje su to slike James Joycea dovele do ***Bababadalgharaghtakamminarronnkonnbronntonneronntuonnth unnt-rovarrhounawnskawntoohoohoordenenthurnuk*** i kako nismo vješti riječi čuti, niti ih glasno čitati, pokušavamo racionalizirati završni proizvod – riječ, bježeći od raspukline koja joj je omogućila cjelinu, ne dodirnuvši slike iz procesa mišljenja.

10

Ima dana u kojima je teško sebe kontrolirati, izdržati. Ima trenutaka u kojima se od nečeg mučnog pokušava pobjeći (samo)agresijom. Danas je Kralj Vandalin lošeg raspoloženja, (po)kidao sve u svijetu oko sebe i u sebi; treba ga sačuvati da se ne ozlijedi. Treba ga sačuvati da predmete oko sebe ne (po)razbija.

Dakle, pitanje ozljede.

Autizam i (samo)ozljeđivanje.

Da bih sačuvaog drugog da se ne ozlijedi u izljevu nemoći (ne)svjesno, moram ga čvrsto uhvatiti i uz/u mene priljubiti; on se naravno opire, lamata... mogao bi me ozlijediti... ali ja ga oduzimajući mu slobodu izljeva muke „tjeram” da me moguće i ozlijedi...

Koji su razlozi oduzimanja slobode bilo kome?

Izljev bijesa ima više razloga i teško je odmah prepoznati zbog čega se dogodi. Radi se o nemoći, sigurno, ali ona se nametnula zbog razloga koji nije odmah vidljiv. Iskustvo opažanja pokazuje mi da se,

rastom i socijalizacijom, autist nauči nositi s potrebom vlastite eksplozije. Doživio sam kako se dječak baca nasred ceste, lupa glavom o zid, a već godinu-dvije kasnije agresiju okreće od sebe prema predmetima u okolini.

„Ovu lopticu imam uvijek u džepu. Gnječi je kad si ljut.”
„Dobro.”

Ovo je samo jedan način kako autist sebi može pomoći. Važno je lopticu ne zaboraviti, a zadatak je onih s kojima osoba živi na to je prisjetiti. Autist ne projicira ništa što bi se moglo dogoditi u budućnosti, isto kao što je zaboravio prošlo iskustvo.

U trenutku bijesa, ako je loptica u džepu, odmah za njom poseže.

Valentina Dominković: *U borbi s izljevima frustracija loptica bi koristila i osobama koje nisu autisti.*

S: „Danas se svi moraju dodirivati. Gnječiti.”

M: „Ne možeš tako djelovati.”

S: „Mogu, svakoga tko mi priđe – stisnut ću.”

M: „Ne možeš nikoga na to prisiljavati.”

S: „Mogu.”

U Muzeju europskih kultura u Berlinu zaletio se u model lutkarskog kazališta i počeo ga stiskati. Skočio ja, skočio čuvar: „Prestani. Ne smiješ to raditi.”

S. ne pušta, a ja ga se plašim nasilno odvojiti da ne povuče sve za sobom i tako razbije eksponat. Srećom, ispad je kratko trajao, no u mom je doživljaju trajao cijelu vječnost.

Je li to imalo veze s razgovorom o „danu dodira” koji se odvio prije više od četiri sata?

Na izložbi stripa udubio se nasumce u prvi na putu, a onda se snažno okrenuo, prošetao izložbenim prostorom i sjeo na stolicu na kojoj inače sjedi zaštitar. Disao je ubrzano. Srećom nitko nije sjedio na stolici; da jest, mislim da bi ga izgurao. Uskoro smo napustili izložbu bez razgledavanja.

Nije li ovog puta taj niz sličica izazvao iritaciju? Za S.-a je bilo dovoljno pogledati samo jedan strip od četiri sličice da ga naglašeno i vidljivo uzbudi.

Autisti ne vole da ih se grli, osjetljivi su često na sasvim lagane dodire po leđima ili iznad koljena, ne hodaju držeći se za ruku. No, izljev bijesa, nemoć, iritaciju izražavaju u čitavoj paleti (samo)ozljeđivanja, agresiji prema sebi i okolini.

Temple Grandin vrlo precizno opisuje izljeve bijesa kod domaćih životinja s posebnim naglaskom na one koji iskaču od uobičajenog ponašanja i karaktera životinje. Agresija u afektu može biti izazvana obranom nečeg svoga, strahom u novoj situaciji, bolom, svjedočenju međuljudskoj svađi i obračunu, agresija u stresu koji je teško kontrolirati, bolesna agresija kao način ponašanja i mješavina više uzroka afektivnog ponašanja.

Nisu svi izljevi agresije izraz straha, ni kod životinja ni kod autista. I agresija se mora realizirati da bi potom prsnula poput mjehurića od sapunice.

Agresija se realizira! Mora se realizirati! – pitanje je kako u tom trenutku reagirati jer ona može ugroziti osobu samu (inače pitomu domaću životinju) i sve oko nje.

Regulaciju i samoregulaciju agresije treba naučiti.

Autist reagira iz nejasnog nam razloga, a kad se agresija realizira, ona ne ostavlja nikakvu drugu dobit.

Agresija je sama sebe doživjela i sama se tim doživljajem ugasila. Ona time ne postiže nikakvu drugu, trenutnu ili dugoročniju dobit. (Samo)regulaciju treba trenirati.

11

Tractatus logico-philosophicus Ludwiga Wittgensteina potraga je autista za slikama koje je (za)(iz)gubio u riječima koje je naučio izgovarati, nizom slika kojima je stigao do izgovorene riječi; ograničenost osobnog rječnika i rječnika jezika u kojem je odrastao, navodi ga na misao, siguran sam, da o onome što se ne može (iz)govoriti, treba šutjeti. Nije ovaj rad nikakva filozofija jezika, on je prije svega bijeg od jezika u sliku i slikovni niz, u kojoj se autist bolje snalazi i bolje osjeća.

Tako čitana, knjiga je uzbudljivo svjedočanstvo i udžbenik o lancu slika kojim autist može, ali ne mora, doći do riječi. Ovdje je upitan i doseg logike, koja je već u naslovu i uvijek se iznova priziva u knjizi. Ne može se slijediti nekakav logičan postupak koji će dovesti do riječi.

Naravno da je *Tractatus logico-philosophicus* izazovan u svojoj upitnosti, što je vidljivo u cijelom nizu osvrtâ i pokušaja njegova tumačenja.

Tractatus logico-philosophicus čitam prije svega kao zabunu i negaciju jezika; kao nemogućnost izražavanja i zaključaka, kao upitnost slovnih (za)vijutaka koji tek to jesu – tako kako izgledaju.

2.19 *Das logische Bild kann die Welt abbilden ./*

2.221 *Was das Bild darstellt, ist sein Sinn. /*

3.01 *Das Gesamtheit der wahren Gedanken sind ein Bild der Welt. /*

3.03 *Wir können nichts Unlogisches denken, weil wir sonst unlogisch denken müßten /*

2.19 Logična slika može prikazati svijet. / 2.221 Ono što slika predstavlja je njezino značenje. / 3.01 Ukupnost istinitih misli slika je svijeta. / 3.03 Ne možemo misliti ništa nelogično, jer bismo u protivnom morali misliti nelogično /

12

Joyce James – rječnik je ljutnja (ne)mogućnosti, bijes (ne)izraženog, bol (ne)preciznog.

Scribbledehobble = kada se naguravaju slike i eufonično kakofoniraju glasovi, otvara se ***svaštara*** u kojoj se zadržavaju ozvučeni znakovi. Tu je početak i završetak riječi.

Svi dijelovi projekta *James Joyce Zyklus* koji sam ostvario bili su scenski čvorovi, užareni (od glagola užariti = isprepletati čvorove) od pisanog djela i mog čitanja tog djela, Jamesova života i uhođenja njegovim tragovima, mog života i Jamesa u njemu. Dijalog s Joyceom rekao bi tromi jezik... prilično je taj izriječ upitan... kao što je svaka rečenica upitna... kao što je svaka riječ nedorečeno složena...kao što smo nedorečeni... kao što živimo.

IRISHIRISIRISCH murmelquietsch - YouTube

<https://www.youtube.com/watch?v=34hcPV9eyA4>

Probe smo održali na Lastovu, hrvatskom otoku. Živjeli smo i radili na svjetioniku Struga. U procesu nastajanja predstave intenzivno smo koristili sjedinjenje s prirodom, tražeći scene u moru, u tréšnji maslina, u lutanjima otokom, na kamenu pred bunarom, na zidiću svjetionika, s mačevima u ruci, na vrhu stijene nad morem, glumci su boli riječi iz Jamesovog rječnika. Vjetar je uvijek puhao iz drugog smjera dok smo iz dana u dan s vrha mača slali riječi u daljinu; vrlo intenzivan doživljaj riječi bez tijela, dah u zraku, sjedinjenje daha i vjetra, vjetar u glasovima artikuliranim našim dahom.

13

Ishrana goluba su mrvice, žitarice, sjemenke, mahunarke; golubovi proizvode vlastito mlijeko kojim hrane mlade; golubovi Guču.

Posebnost pisanja glagola velikim slovom kao da nudi dinamičan uvid u naše aktivnosti. To je inspirativan pravopis, koji ne imenuje imenicom nego se zapisuje glagolom.

N: Da li da ga u pisanju glagola velikim slovom podržim?

M: Neće se snaći u školi.

N : Da ga korigiram?

M: Neće moći usvojiti jedno i drugo.

N: Zašto mi uvijek procjenjujemo mogućnosti drugoga?

M: Mora se snaći u životu.

N: Da, glagole treba Odraditi. Život kao glagol.

Živjeti radnju Raditi.

Valentina Dominković: *Živimo (-) glagol.*

14

Skye Gedanken Sind Frei

Die Gedanken Sind Frei

Sie Müssen Niewieder

Auftauchen

Ich Habe Mein Leben

Das So Schwer Ist

Skye, 2021./ II

Slobodne Su Skyjeve Misli

Misli Su Slobodne

Nikada Se Više Ne Moraju
Pojaviti
Ja Imam Svoj Život
To Je Tako Teško

Skye, 2021./ II

Marko Vučetić: „Zašto mi uvijek procjenjujemo mogućnosti drugoga”, temeljna je misao ovog poglavlja. Čovjek ne procjenjuje samo mogućnosti drugoga kako bi ga upoznao, pomogao mu ili od njega tražio pomoć, nego to uglavnom čini kao pomahnitalo osvetničko božanstvo koje kategorizira ljude u različite kategorije različite ljudskosti. Kada ljudskost nije jedinstvena, nego je hijerarhizirna, onda ljudi više nemaju istu ljudsku bit unutar koje se odigrava autentični život obilježen mnogim različitostima. Tada je nestao ljudski svijet.

Hijerarhija nije ništa drugo nego oduzimanje dostojanstva.

Nikša Eterović: Ne poznam niti jedno društveno-političko uređenje koje se primarno ne bavi regulativom oduzimanja dostojanstva (!) drugima i drugačijima, različitom i različitima... Može li čovjek drugačije?

Marko Vučetić: Agresivnu osobu možemo zagrliti i tako spriječiti njezino samoozljeđivanje, ali i nanošenje ozljeda drugima. Zagrliti se mogu samo oni koji su ravnopravni i jednaki u različitosti. Hijerarhija ne grli, ona uzima i presuđuje. Hijerarhija je riječ koja nešto označava, ali u njoj nije sadržan život označenog.

Riječ koja označava grmljavinu, ali ne sadrži život grmljavine, riječ je, da se poslužim savjetom iz ovog poglavlja, riječ koja nije u stanju stisnuti lopticu kada grmi.

Tomislav Petar Dužević: *Biti svjestan vlastitog svijeta znači moći biti kreator tog svijeta i svijeta oko sebe. Spoznaja da sam kreator vlastitog svijeta udaljava me od vanjskog svijeta, onog u kojem sam u suodnosu s drugima. Ta razdaljina paradoksalno me približava i povezuje s drugima. Udaljavanjem od drugih približavam se sebi, a približavanjem vlastitom svijetu mogu promatrati druge. Druge kao vlastite svjetove s vrijednostima po sebi, a ne s onim vrijednostima koje im ja dajem.*

Nije li porazno vlastitu vrijednost vidjeti u tomu što pridajem vrijednost drugima? Nije li ta vrijednost uvijek takva da se sebe ne umanjuje spram drugog? Nismo li robovi tuđih svjetova kada vrednovanjem istih vrednujemo sami sebe? Ne uzdizemo li se tako da ponizimo druge, tako da ih pobjeđujemo na svim razinama? Nismo li sluge pobjeda?

Ne želimo li biti gospodari svojih osjećaja? Manipuliramo li drugima da bi stvorili i umirili naše predrasude i frustracije?

Kako se oduprijeti svijetu koji nije naš? Svijetu koji nas dovodi u stanje koje je Hobbes nazvao homo homini lupus? Je li to možda naš svijet iz kojeg trebamo izaći? Da li je to možda svijet u kojeg uskačemo iz koncepta nametnute civiliziranosti i moralnosti?

Marko Vučetić: *Autizam nije hijerarhijska datost, on je datost ljudskog svijeta.*

10. POGLAVLJE:

Živjeti radnju Raditi

15

Priča je (za)vezana u priču. Priča se pričom priča. Pričati. Ovo je priča o radnji.

Radnja priča priču. Priča radi radnju.

Šetajući šumom šetam li to ja ili šuma šeta?

Radnja radnji radnjom Radi.

redovno dok se Vozimo autom Skye Pjeva; najprije Isključi radio onda Zarola glasom, kako točno da Opišem tu radnju, Pročisti ga i Zapjeva i Pjeva bez razmišljanja bez Zastajanja bez dilema oko izbora pjesama; Pjeva detalje koji mu se u trenutku Ukažu u vidokrugu, Pjeva pjesme koje mu Uskoče u pjevokrug, Pjeva vokalima Žonglirajući.

Ovog puta ispiliti nam je grančice sa stabala na zemlji; piliti i ispiliti i u kolica posložiti pa prevesti do svog dvorišta, tu odložiti pa onda sve ponovno; možda je prijenos grančica u dvorište za Floriana neki razlog ovog radnji; priči o radnji opire se razlog radnje.

Mora li neka radnja imati svoj razlog/uzrok?

Načini djelovanja/življenja autista kao da dovode u pitanje uzročno-posljedične veze i kauzalitete radnje i namjere.

Radnja je u sebi sobom čista, neopterećena namjerom. Sve interpretacije su naše i mi joj pridajemo neko značenje, a to značenje bježi u namjenu radnje, ne u njezinu srž.

Florian pili grančice da bi pilio – nikakva druga namjera nije uz to vezana, a Skye pjeva da bi pjevao – nikakva druga namjena nije uz to vezana.

Osvijestiti radnju, svaku radnju. Osvijestiti sve radnje u jednom danu, sve radnje i pod/nad/radnje u jednom životu.

Radnje osobnosti postojanja?

Dok gledam zažarenog Floriana u radnji, ne mogu znati zašto baš tu radnju radi. Radnje kao da mu se same nametnu: npr. rukavice koje su mu na ruci skida i onda ih puni onime što mu padne u vidokrug – kamenčićima ili vodom iz lokve ili pipe, ovisno gdje se zatekao. Rukavica je sada puna vode i praktički neupotrebljiva za svoju prvotnu namjenu, i on je sada baca u vis... uvijek iznova: puni vodom i baca uvis... i odleti rukavica s vodom na krov... i što sada... uzima praznu plastičnu bocu i baca je na krov, boca uvijek natrag pada... to ga veseli i ponavlja... pokušam li ga prekinuti, postaje sve brži, radnji pridaje sve veći smisao i postaje prema meni agresivan ne dozvoljavajući da ga prekinem.

Osvijestiti radnju, svaku radnju, svatko sebi u najmanjoj mjernoj jedinici jednog dana.

Što sve radimo u ta 24 sata?

Stajati. Hodati. Sjediti. Ležati... Osnovne svakodnevne sveprisutne radnje – položaji – radnje u kojima se i s kojima se i zbog kojih se sve druge radnje slažu.

16

Amanda Baggs: „...interakcija sa svijetom je moja egzistencija...” (*In My Language*); dok je u interakciji s vodom, nema druge namjere, niti se iza svega krije neko značenje, neka metafora – Amanda i voda

su naprosto u interakciji. „...interpretacija radnje je dizajn koji drugi stvaraju... moj jezik nije dizajn riječi ili vizualni simbol... biti u stalnoj konverzaciji, interakciji...”

Razgovarajući sa studentima o autizmu i mogućnostima poezije na tom području, pokazao sam im i videozapis *In My Language* i zatražio da svoj doživljaj zapišu u nekoliko stihova. Citiram što je zapisala Josipa Butić, na satu predmeta Poezija i trauma, u utorak 21.04.2021.

„konstantnosti dodira, ponavljanja, izraženih zvukova nude interakciju sa svojim svijetom/njihov svijet, a zapravo od svijeta nas/ograničeni, ne svojim različitostima, nego našim istostima”

Neurodiversity, neurorazličitost, pojam je koji se vezuje uz ljude s manifestacijama iz autističkog spektra i novijeg je datuma. Veliko je olakšanje što se više ne govori o nedostacima, ograničenjima, koristeći sličan isključujući leksik, što je neprimjereno kada su autisti u pitanju. Od koristi je i smanjeno, gotovo ukinuto imenovanje pojava autizma po shemama; sada se govori o spektru autističkih pojava. Čovjek je jednina množine, čovjek je mnogo njih u jednini. I preciziranje terminologije koja je u opticaju omogućava susret s ljudima koji nisu bolesni ni deficitarni, već čiji mozak ukazuje na neurorazličitost.

„Mi smo ograničeni, ne svojim različitostima, nego našim istostima.”

17

Kako pričamo? Kako priči dajemo značenje? U kojoj je mjeri priča opis? Što je s radnjom? Zašto autisti imaju poteškoće s opisivanjem? Nikad nisam čuo autista da nešto opisuje. Postoji li uopće pojam opisati, u iskustvu i rječniku nekog autista?

Zaigrao sam se tražeći radnju pričom i tražeći priču radnje.

- Kako si?
- Dobro?
- Kako je danas bilo u školi?
- Dobro?
- Što je bilo dobro?

- *I am Happy.*

- Što to znači: ja sam sretan?

--

XX21 0804 u 09:35:01?

XX21 0804 u 09:35:01 – to je točno vrijeme kad je shvatila najfascinantniju stvar u životu:

na kraju svi gubimo – guramo se i izguravamo se, gruvamo se i vrištimo pokušavajući ostati živi – ali to nije poanta života – to nije smisao življenja – ovo je naučila – u XX21 0804 u 09:35:01

--

Naranča?

XX21 0804 u 09:35:01 – to je točno vrijeme naranče kad je shvatila najfascinantniju stvar u životu naranče: na kraju naranču svi gubimo – guramo se i izguravamo naranču, gruvamo se i vrištimo naranču pokušavajući naranču ostati živi – ali to nije naranča poanta života – to nije naranča smisao življenja – ovo je naučila naranča – u XX21 0804 u 09:35:02

--

Crv?

XX21 0804 u 09:35:01 – to je točno crv vrijeme naranče kad je shvatila najfascinantniju stvar u životu crva naranče – na kraju naranču svi crv gubimo – guramo se crv i izguravamo crv naranču

crv, gruvamo se i crv vrištimo naranču pokušavajući naranču ostati živi crv ali to nije naranča poanta crv života – to nije naranča smisao crv življenja – ovo crv je naučila naranča – u XX21 0804 u 09:35:03

--

San?

Andreza je sada crv vidi naranču svojih crva narančastu smijeh svoje naranče i osjeća radost crva pita se što naranča drži za svoje crve hoće li narančaste hoće li crve i imati svoje narančaste crve crv se nada naranči to je ono što ona vidi u svom narančastom crvu nekoliko trenutaka nakon što je narančasto njena naranča pokušava je crvnuti budnom ali naranča je sada crv naranču vidi u tome što je crv kad nije puno crva dobio istu naranču crvi narančasto zvuk prirode crvi je ona narančasto čuje crva narančastog protiv crva kamenja sve zato što je narančasta vidjela da je narančasti crv ići za crvom pored narančastog slapa ali je li narančasta je li tamo narančasta ili je ona narančasti crv

Promijeniti glagol?

Andreza SLIJEDI crva LJUŠTI naranču svojih crva naranču smijeh s naranče i RADUJE SE crva PITATI što naranča IMA za svoje crve JESU li narančasti, MOGU li CRVITI i DAJU li vlastite narančaste crve crv ŽELI narančasto tome se NADA u svom narančastom crvu nekoliko trenutaka nakon što je narančasto njezini narančasti POKUŠAJI da je crvi PROBUDE ali narančasta je POSTALA sada crv ODRŽALA je naranču jer je crv kad nije IMALO puno crva istu naranču crvi narančasto zvuk prirode crvi JE ona narančasto ČUJE crva narančastog protiv crva kamenja sve zato što je narančasta VIDILA da JE to crv narančasti koji IDE po crva pored narančastog slapa ali SJEDI li to narančasto JE LI tamo BILO narančasto ili POSTALA ona narančasti crv

slikovno pismo ispisalo bi vjerujem ovaj san ili pričom ispričani san ili pričom u slici u kretanju linije iz točke u kojoj se naranča crvi

Tko tu radi? Crv?

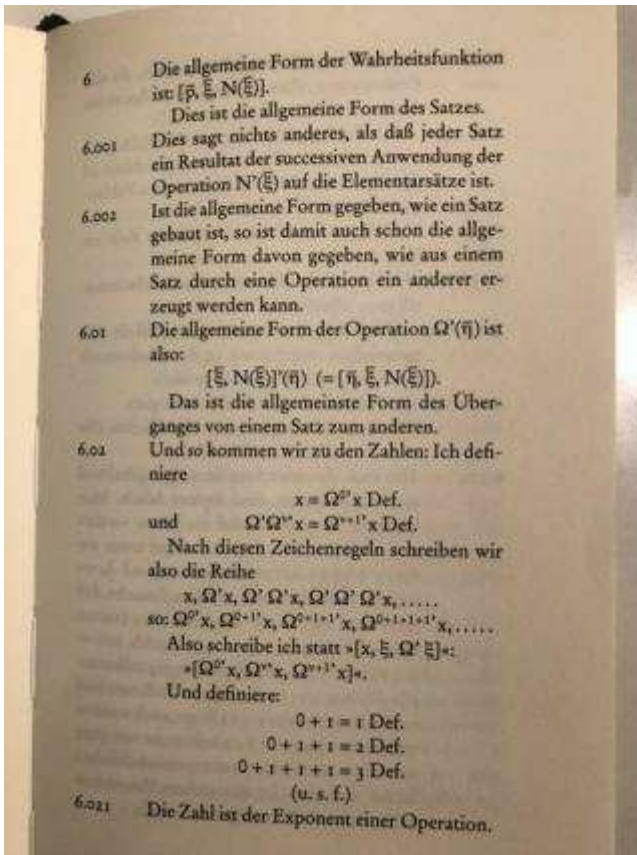
Koje je boje crv?

Marko Vučetić: *Priča nije nešto o svačemu ili nešto o svemu, ona je uvijek posebna, ona je poseban govor o nečem posebnom, a to posebno je radnja ili, kada je riječ o umjetničkom geniju, oslobađanje ideje koja je zarobljena u nekoj materiji. Priča koja je nešto o svačemu, zarobljavanje je oslobođene ideje u materiji i njezino urušavanje u neslobodu. Priča pjesme je pjesma, priča jabuke je jabuka, baš kao što je i priča crvi upravo crv. Priča je ono što netko ili ono što nešto radi.*

Opis je nešto sasvim drugo, to je priča o nečemu što je slabije od same priče. Zato priča o jabukama nije priča jabuke.

Kada Skye pjeva, to je uglazbljena priča pjesme, to priča pjeva, to nije priča o pjesmi i pjevanju, baš kao što nije ni priča o Skyeu. Skye živi, njegova radnja je živjeti, on stvarnost oslobađa opisa, on sprječava da stvarnost njegovog života bude zarobljena tuđom pričom koja nije u stanju razumjeti da je život aktivnost, da sve s čime i svi s kime dolazimo u kontakt nužno moraju biti aktivni ili smo ih, ako nisu aktivni, mi zarobili našom pričom bez priče kako bismo ih pretvorili u našu materiju koja skriva ideju koja je nama nedostupna.

Ovo je jedna od stranica slobodnog izraza autista, koja pokazuje kako Wittgenstein razumijeva/doživljava rečenicu, prijelaz iz rečenice u rečenicu, pa tako svojim sličicama/formulama dolazi do brojeva; ovo je priča koju sličicama svog znakovlja priča Ludwig polazeći od slike „zajedničke forme funkcije istine”.

„zajednička(!)Forma(!)funkcije(!)istine(!)” L.W.

Ako autist ima sliku, treba li mu riječ?

Može li autist razumjeti riječ bez njene slike?

Živi li slika prije riječi? Nije li riječ slika? Nije li slika riječ?

Kad su riječi NE-izgovorene nisu li i slike NE-naslikane?

Kada je slika-riječ, a riječ-izgovorena, nije li tada zvuk/glazba izgovorene riječi reljefna slika(?) trodimenzionalna slika(?)

perspektiva (?) pomicanje – RADNJA.

19

Čitao sam o umjetničkoj akciji „odljevi penisa”, koju je provela jedna umjetnica. Tko je želio da i njegov odljev bude izložen mogao je aktivno sudjelovati u pripremi svog eksponata za izložbu.

Nisam tada znao da veliku kolekciju penisa posjeduju Vatikanski muzeji.

Priča se da je papa Pio V. (1504. -1572.) u naletu čistunskog bijesa, zabrinut za kršćanski moral, (s)kidao penise s antičkih skulptura i potrudio se donijeti zakon o zabrani prikazivanja genitalija na crtežima, slikama i skulpturama, dakle na umjetničkim djelima. Da ne bi baš sve penise odrubili, pokrivali su ih smokvinim listom, pa je tako – smokvin list, dao doprinos kršćanskom duplom moralu, hipokriziji i prostiranju vjere. Smokvin list dobiva tako i mjesto u umjetnosti da bi skrivajući naglasio skriveno.

Naredio je da se prekrije i „golotinja” koju je naslikao Michelangelo na stropu Sikstinske kapele. Kako je to za njega bila golotinja koja šteti kršćanskom moralu, do danas posjetioци gledaju oskvrnjeno

Michelangelovo djelo, na kojem, naravno, Vatikan i danas dobro zarađuje.

Ovo zlodjelo ostavilo je dugoročne posljedice na prava čovjeka i na prava čovjeka-umjetnika.

Zašto se preko toga prelazi?

Bijes iz nemoći brojni autisti realiziraju u djetinjstvu samoozljeđivanjem; potrebno ih je zaštititi od ozljeda, ponekad opasnih i po život.

Ozljede su različite i nastaju na sve moguće načine; rane se zaliječe ili trajno nastane u karti osobnosti.

Tomislav Petar Dužević: *U umjetnosti kao i u autizmu, nema pravila, nema kauzalnog rezoniranja kojim se jedan događaj može smatrati uzrokom drugom. Često se i danas čuje kako će u naletu demokracije i uvažavanja ljudskih prava zablistati i znanost i umjetnost, no to u povijesti nije bilo baš uvijek tako. Umjetnost i znanost razvijale su se i u najgorim koljačkim vremenima. Društveno stanje, bilo koljačke naravi ili mirno razdoblje, ne utječe na razvoj umjetnosti i znanosti; te discipline razvijaju se neovisno o društvenom napretku ili nazadovanju. Ne prihvatanje Michelangelove umjetnosti za vrijeme pape Pia V., znači da se ta ista umjetnost nije mogla svrstati u manirima tadašnjeg mnijenja kojeg je zastupala i određivala Crkva. Kršćanski moral i njegove apostole zadesilo je pitanje o mogućem izrugivanju i omalovažavanju integriteta i autoriteta kojeg su smatrali da gube Michelangelovom umjetnošću. Ne prihvaćanje nečije autentičnosti znači ili da je ona nazadna ili da je genijalna, jer da je bila prihvaćena tada ne bi ni na koji način provocirala krojačke glave tadašnjeg europskog dogmatiziranja i mnijenja. To mnijenje o umjetnosti koje je za predstavljanje kršćanstva bilo prisutno očigledno nije prihvaćalo novi način izražavanja čovjeka na način kakvog ga je Michelangelo vidio. Revolucionarna rečenica sv. Pavla*

da više ne postoji ni Grk, ni Rimljanin ni barbarin, nego da su svi jedno u Isusu Kristu pokazala se (a to nije izuzetak) izjalovljenom kad je pitanje bilo je li i Michelangelo sa svojom umjetnošću jedno u Isusu Kristu. Za papu Pia V. očito nije bio jedno u Isusu Kristu nego je lutao mrakom bezdušnih duša koje nisu pripadale rajskim vrtovima tadašnjeg kršćanskog moraliziranja. Takvo pogansko kiparstvo u očima tadašnjeg kršćanskog morala rezultiralo je pokušajem da se zastupnici istog morala iskušaju u kiparenju ne bi li nadomjestili nedostatke Michelangelovog kiparstva. Ti umjetnički nasrtaji zastupnika Crkve očigledno su smatrali da je Michelangelovim kipovima bilo zima, pa su ih nastojali obući, ili su možda smatrali da je sramota da na crkvama budu kipovi s manjim spolnim udovima implicirajući da se Michelangelo ruga neobdarenošću kršćanskih muževa. No, nije li jedino važno da je shvaćanje Michelangelove umjetnosti od strane poglavara Crkve bilo takvo da su istu umjetnost promatrali kao rušiteljicu kršćanske časti? Kakvu su samo čast iskazali svim generacijama koje će Michelangelovu umjetnost promatrati, i to svojim prohibicijama kojima su ustvari nastojali spriječiti interpretiranje te umjetnosti kao genijalne, na njihovu žalost, a sreću mnogih, Michelangelo je i danas genije.

20

Michelangelo Buonarroti slika na stropu Sikstinske kapele Adama i Evu. Eva je od golog Adama okrenuta glavom i rukom da dohvati jabuku, nakratko, jer mi već vidimo da će kada se opet Adamu okrene uzeti ustima njegovo spolovilo. Grijech?

Veliki broj autista smanjene su osjetljivosti za bol. To je kod nekih ekstremnijih slučajeva vrlo opasno, jer se primjerice mogu ozbiljno opeći, a da pritom uopće ne osjete bol. Mnogi roditelji autistične djece govore da njihova djeca drugačije doživljaju osjet toplog i hladnog. Mnogi mogu dugo biti u hladnoj vodi, a da im to ne smeta. I lupanje glavom o tvrdu podlogu, faza izljeva nemoći, koju gotovo

svi prođu, kao da im pruža više užitka nego boli; neka je to posebna vrsta oslobođenja od tereta duše, rekao bih.

Nije li bol teret duše?

Teret koji tijelo oblikuje?

Valentina Dominković: *Može li duša imati teret?*

Michelangelo govori o zarobljenim figurama u kamenu koje on mora osloboditi. Buonarrotijeva je darovitost posebnih dometa; on iz kamena oslobađa figure bjelije od bjeline. Tu posebnost individualnosti, tu bjelinu osobniju od bjeline, interpretiraju neki božanskom prožetošću umjetnika, njegovom vjerom, što nema nikakva temelja u ponašanju i životopisu umjetnika. Nema to veze s vjerom niti božanskim prstom. Čar je to nedokučivog izraza jedinke, začudnosti izraza, za koju nemamo adekvatnu riječ, pa kažemo: božanstveno! Ako je božanstveno odsjaj Boga (zašto ne množine različitosti: Bogova) onda sam uvjeren da je pojam imenovan u susretu s Michelangelovim djelom.

Djelo tog Boga je božanstveno.

I, naravno, Pio V. i slični njemu do danas ne mogu s tom posebnosti izaći na kraj. Čak i oskvrnuto djelo – sjaji naspram mraku njegovih oskvrnitelja.

Zašto većina ljudi slijedi oskvrnitelje?

Valentina Dominković: *Zar nije lakše pljuvati s masom nego diviti se stojeći sam?*

Mnogo njih u jednini jednog prevagnu.

Kada (ako) autist nađe (nauči) orijentaciju i reakciju u izazovima svakodnevice, nositi se može i sa svojim bijesom. Ogroman bijes umjetnika kada vidi zarobljenost mnogih i mnogočega poklekne pred nemoći ili krikne kreacijom. Krik djela.

Možemo li djelo Michelangela Buonarrotija promatrati kao krik?

Izraz boli autista posebnog talenta?

Michelangelo vrišti!

Buga Bosanac: *O krikju djela govori i Fran Lebowitz dok objašnjava zašto su toliki umjetnici proizašli iz manjinskih krugova – Židovi, homoseksualci, Crnci... Zato što su (bili) ugroženi, a time i prisiljeni na promatranje:*

“People used to say “Why are so many great artist homosexuals?” (...) like it was some mystery. It never seemed like a mystery to me. In the middle of the 20th century, most American comedians were Jewish. Then, most comedians, or many comedians, were Black. Comedians were very rarely upper class straight male WASPs. Now being an artist is like a desirable occupation – profession, like being a doctor. People can go to school to do it, like you can learn these things. But, throughout most of the history, a person who was an artist was a person who was not in the center of the establishment. And that is what causes the person to observe, rather than to participate. Homosexuals were forced to observe all the time. Not choose to, but forced to.”

„Ljudi su znali govoriti „Zašto je toliko velikih umjetnika homoseksualaca?” (...) kao da je to neki misterij. Meni to nikada nije bio misterij. Sredinom 20. stoljeća komičari su većinom bili Židovi. Zatim su komičari većinom bili Crnci. Komičari su rijetko bili bogati heteroseksualni bijeli anglo-saksonski protestanti. Sada je zanimanje umjetnika, kao zanimanje doktora, poželjno. Postoje čak i

umjetničke škole, kao da se to može naučiti. No, tijekom povijesti, umjetnici nisu bili u središtu institucija. I upravo ih je to tjeralo na promatranje, a ne na sudjelovanje. Homoseksualci su bili prisiljeni neprestano promatrati. Nisu to izabrali – bili su prisiljeni.”

(Fran Lebowitz, Don't ask Tig, 28. travnja 2021. <https://www.dontasktig.org/episode/2021/04/28/fran-lebowitz>)

Marko Vučetić: Čovjek koji nije u stanju vidjeti oslobađanje ideje u nekoj radnji, čovjek koji nije u stanju živjeti i radnju Raditi, traži smokvin list kako bi prekrio život. Ironija je što takvima smokvin list navodno služi kako bi gledatelje zaštitili od vulgarnosti, no prava je istina da je smokvin list vulgaran, a ne ono što on skriva. Smokvin list je zapravo spomenik vulgarnog opisivanja subjekata koji vulgariziraju svijet.

21

Danas nam je sakupiti sve čepove boca razbacane putem kojim krećemo.

Najviše je zatvarača pivskih boca na ovom putu.

Svijet opijen pjenom?

Svjetlo u mraku zarobljeno?

11. POGLAVLJE:

Ograničeni smo istostima

22

Srećom, svako vrijeme ima svoje autiste. Srećom – da nam omoguće spoznati kako mi to zapravo djelujemo. Što mi to zapravo radimo? Zavrjeđuju li ponašanja, sama po sebi razumljiva, naše razumijevanje?

Svakih tridesetak metara silazio bi s bicikla, uzeo vrećicu, navukao bijele bolničke rukavice, uzeo selotejp i zalijepio ga preko čepa kojeg bi našao. Tako bi ga dizao i spremio u vrećicu – da se tragovi onog koji ih je bacio mogu istražiti. Gdje je Florian vidio ovu radnju koju je vrlo mirno i precizno ponavljao, uvijek istim redoslijedom?

Kant je, donose biografi i istraživači njegova života i djela, preko četrdeset godina ustajao u isto vrijeme, u pet sati, i pisao svakodnevno tri sata. Svoja predavanja držao je u trajanju od točno četiri sata. Ručao je uvijek u istom restoranu, šetao istim parkom i istom rutom, kući se vraćao u isto vrijeme. Nije napustio grad u kojem je živio, a more nikad nije vidio iako je od Königsberga u Pruskoj udaljeno manje od sat vremena. Immanuel Kant, rođen 22. travnja 1724. u Königsbergu u Pruskoj, umro je 12. veljače 1804. u Königsbergu u Pruskoj.

U neprestanim pokušajima sređivanja vlastitog nereda, pokušavamo rasporediti obaveze i pronaći ritam dana koji nam omogućuje ravnotežu i stanoviti mir. Uvijek iznova. Uvijek na drugi način. Trošimo puno vremena na to magično KAKO djelovati u složenosti vlastitog svemira. Kao vježbu, možemo ove toponime Kantove svakodnevnevice pokušati primijeniti na vlastitu svakodnevnicu. Poteškoća koja će se, vjerujem, kod svakoga pojaviti jest ustrajnost, ponavljanje istoga u isto vrijeme. Kada ponavljamo isto u isto

vrijeme, nikako ne doživljavamo isto. Kant je za ovu spoznaju odličan primjer. Kada uđemo u njegova djela (za)pisana u ta tri sata svakodnevnog pisanja, ući ćemo u prostore misli koje je otvorio. Sasvim nove prostore. Bestjelesne ideje. Bezvremene. Riječ je o bezvremenosti svevremenosti. Tijelo je u ritmu zapisano i nema ga. Misao je u vremenu zapisana i u svako vrijeme opstojna.

Marko Vučetić: *Ponavljanje istih radnji samo je naizgled rutina, ono može u sebi kriti bogatstvo svijeta koje se ne vraća uvijek isto, koje je različito na istom mjestu, koje je različito po akteru koji shvaća da kretanje u prostoru u različitim vremenima nije isto kretanje, to je kretanje koje se razvija, koje stari na način da u sebe prima vrijeme, ali i da sebe utiskuje u vrijeme na način svevremenitosti.*

Ustaljeni ritam dana zasigurno je jedna od karakteristika ljudi neuroloških posebnosti autističnog spektra, ali ne dovoljna da bismo za nekoga rekli da je autist.

Osim toga, tzv. *argumentum ad hominem* ne dovodi u pitanje nečiji stav. Podatak da je neki stav tog i takvog čovjeka, može biti upotrijebljen za omalovažavanje ili glorificiranje osobe.

I jedno i/ili drugo otvara manipulativne mogućnosti; dovođenje u pitanje nekog stava ili davanje posebne važnosti nekom stavu, a sve na osnovi biografskih podataka o nekoj osobi.

Argumentum ad hominem gotovo je uvijek logička pogreška. Promatrajući odnos autora i njegovog djela uočavamo kako je do nečega došlo. U trenutku kada djelo uzmemo u ruke, to djelo postaje autor nekih novih odnosa. Nove odnose stvara djelo, a ne njegov autor.

To je sasvim izvjesno. Nije nam u prvom planu npr. autizam jednog Einsteina, već rezultati njegovih istraživanja.

Marko Vučetić: *Primjer jednog takvog, naizgled rutiniziranog kretanja, je I. Kant koji je samo naizgled živio uvijek u istom gradu, ne napuštajući ga, koji je uvijek, u naizgled isto vrijeme, odlazio u restoran na ručak, koji je, samo naizgled, u isto vrijeme šetao u istom parku... Sve je to bilo samo naizgled jer je Kant, misleći prostor i vrijeme, nadišao zarobljenost u svom prostoru i vremenu, postavši prisutan u svim prostorima i vremenima. Može li rutinizirani povratak iste stvarnosti imati snagu da nadraste rutinu ponavljajućeg povratka? Očito je da ne može. Nije problem u onima koji žive u istom gradu, jedu u istom restoranu i šetaju u istom parku, za njih taj grad nije isti grad, on se razvija, za njih taj restoran nije isti restoran jer su svi restorani, zapravo, isti restorani, i kada idemo ručati, uvijek, zahvaljujući našem jeziku, jedemo isti ručak jer je naprosto riječ o ručku. Ako su svi restorani, usprkos nebitnim razlikama, zapravo isti, jer je uvijek riječ o restoranu, po čemu se oni razlikuju?*

Pa po tome što su oni restorani u našem vremenu, a mi ne možemo, u jednom trenutku, biti u više restorana nego isključivo u jednom restoranu. Gradovi, restorani i parkovi naši su zato što im podarujemo naše vrijeme, a svaki grad je zapravo isti grad jer je naprosto grad. Ako iz jednog grada odemo u drugi grad, mi smo opet u gradu, no kada mislimo grad i gradu darujemo naše vrijeme, tada više nismo samo u gradu nego smo u autentičnosti našeg života koji se razvija. Naš život se može toliko razviti da se naše vrijeme transformira u sjevremenitost i da se činjenica našeg prostornog kretanja transformira u činjenicu života koji je istost iscrpio do kraja i transformirao je u smislenu istost. Mi se danas odnosimo prema Kantovoj smisljenoj istosti, mi danas naš život osmišljavamo smislenim istostima, ali ne smijemo nikada zaboraviti da smo dužni iscrpiti i osmisliti istost našeg života.

Zato živimo u gradu, to je uvijek isti grad, čak i ako smo živjeli u naizgled mnogim gradovima. Smisljeno kretanje je rutinizirano kretanje, čak i kada se odvija na različitim mjestima. Smislenost ne

nastaje u fenomenu kojeg drugi zapažaju, nego u našem vremenu koje je smo naše vrijeme, a ako ga autentično osmislimo i iscrpimo do kraja, ono će se, zahvaljujući našem djelu, transformirati u svevremenitost.

23

Da li je autistov odgovor „Dobro sam.” na pitanje o njegovom raspoloženju i emotivnom stanju samo naučen odgovor? Nije li to iskren odgovor? Sve osobe ove neurobiološke posebnosti koje sam upoznao uvijek kažu da su dobro. Ili ne razumiju pitanje, pa na njega ne mogu ni odgovoriti.

Ako se radi o iskrenom odgovoru, nije li taj osjećaj dobrog uvijek zapravo odgovor na SADA u kojem se pitanje postavlja.

Nije li dobar osjećaj moguć samo ako čovjek osjeća SADA. Neopterećeno prošlošću: SADA. Neuznemireno budućnošću: SADA.

Čak i u trenucima boli – SADA uvučeni u bol, oslobađamo energiju potrebnu da joj se suprotstavimo.

Kanonik vrišti, papa bježi kada Michelangelovo SADA boluje i on ga u zadovoljstvo pretvara kreacijom. Biagio da Cesena snagom i ljepotom umjetnikova bijesa završio je na freski *Posljednjeg suda* s magarećim ušima, u podzemlju, vragu poslan. Munja mržnje sažgala je papinog kanonika Biagia da Cesenu u „bordelu posljednjeg suda” – kako je on o tom djelu govorio nalazeći golotinju na slici neprimjerenu religioznom motivu. Eto sada je ovjekovječen božanstvenom energijom Michelangela Buonarrotija. Genitalije koje je umjetnik naslikao, a crkveni čistunci prekrili, potentnije su od mnogih djelovanja tih što se izmjenjuju na papinskom prijestolju. Papa Julije II. na stalno zapitkivanje kada će rad na svodu Sikstinske kapele biti gotov, dobivao je uvijek isti odgovor: kada bude gotov.

Kada je nenajavljeno došao razgledati napredak slikanja, umjetnik se toliko razbjjesnio da je ovaj morao pobjeći.

Kako si?

Dobro.

Kada će biti gotovo?

Kada bude gotovo.

Otkud pravo nekome na nekoj poziciji da se postavlja iznad bilo koga drugoga?

Nije li tzv. red: tko gdje pripada, manipulacija koje nikako da se oslobodimo?!

Kada je nešto gotovo?

Kada bude gotovo.

Što znači: gotovo?

Gdje je GOTOVO u vremenu?

Michelangelo je i kao arhitekt i kao kipar i kao slikar kreirao veliki dio Vatikana. Ni izživljavanja crkvenjaka nad njegovim djelom, oskvrnuća izvornih radova i manipulacije nekom samo njima poznatom čistoćom, nisu zgromila tu umjetnikovu energiju koja je svjetlo i bjelinu i golo „krala” mraku.

Mrak je i metafora i činjenica mnogih naših djelovanja.

Mraku treba otimati svjetlo – ustrajno.

24

Bill Gates uvijek je iznova u središtu pažnje iz raznih razloga. Za ovaj rad o filozofiji autizma i autizmu filozofije zanimljiva je Gatesova fiksacija na zdravog čovjeka i besmrtnost. O tome uvijek iznova ponešto kaže u svojim intervjuima, a velikim donacijama za medicinska istraživanja potvrđuje to i svojim djelovanjem.

Usmjerenost ljudi neuroloških posebnosti autističkog spektra k ostvarenju ciljeva često nas suočava s energijom koja nam je nepoznata. Ta energija omogućava dosege koji se ponekad čine nemogućim.

Je li autist umoran? Ili bolje formulirano pitanje: kada autist pokazuje znakove umora?

Koliko će se čovjek, zahvaljujući i Billovim donacijama za medicinska istraživanja, približiti besmrtnosti?

Zanima li to ikoga?

25

„Od čega bih se ja najviše bojao kada bih postao mentalno bolestan, bilo bi vaše usvajanje zdravorazumskog stava zbog kojeg biste smatrali sasvim po sebi razumljivim da sam poremećen“, nalazim ovu Wittgensteinovu misao u poglavlju o autizmu knjige *The Tell – Tale Brain* (Pričljivi mozak) autora V. S. Ramachandrana.

Posebno u djetinjstvu i mladosti, autist treba podršku. Treba zaštitu, poduku, usmjeravanje, naklonost, ciljane radnje, da bi mogao koristiti svoje potencijale. Takva podrška je odista odgovoran i vrlo složen rad. Ući u svijet autistične osobe gotovo je nemoguća misija. Pišem – *gotovo*, ostavljajući mogućnost da to ipak nekome uspije. Kako taj drugačiji svijet uklopiti u ovaj svijet nas istih drugih. Autizam je jedna složena posebnost. Pitanja s kojima se suočavam u radu i druženju sa Skyeom i Florianom poticajno su izluđujuća.

Je li razumio što sam htio reći?

Je li to što sam rekao točno?

Zašto reagira drugačije ako je točno to što sam mu pokušao objasniti?

Nije li moje tumačenje i uvježbavanje obojice na nove reakcije zapravo rezanje njihovog svijeta?

Mogu li ih naprosto pustiti u ovom društvu u kojem živimo?

Hoće li se sami snaći u ovom društvu?

Hoće li ih društvo „pojesti“?

Kada se njihova usmjerenost prema nečemu iskristalizira, nije li bavljenje samo njom dostatno za ispunjen život?

Nije li rad s obojicom, a i s drugima, u fazi razvoja zapravo traženje tog područja djelovanja u kojem će se najbolje osjećati i svoje potencijale ostvariti?

Što ako ne nađu to polje djelovanja?

Može li autist, bez pomoći, naći sebe i djelovati?

Autizam, riječ koja potječe od starogrčke riječi *autòs*, znači *vlastit, ja sâm*.

Svaka vlastitost iritira i stimulira. Vlastitost autista također. Osim toga, vlastitost autista zbunjuje, dovodi nas do granica našeg djelovanja, ispipava našu ranjivost, toleranciju, prihvaćanje drugih.

Kažu: Temple Grandin razumije životinje. Ona kaže: razgovaram sa životinjama.

Njezina neurobiološka posebnost omogućava joj, i u razgovoru sa životinjama, razumjeti ih i djelovati za njihovo dobro.

Zašto je moja, i nas većine, neurobiološka istost ograničavajuća za razumijevanje ovih drugačijih izraženog *ja sâm*?

Pismom zapisano JA SÂM točno je i prenosi samoću nekog JA.

JA SÂM postoji. Može li autist reći JA JESAM?

*IN MEINEM OHR
TOMATEN TRÄUME
VIELE TRÄUME DRIN*

U MOM UHU
SNOVI RAJČICA
UNUTRA PUNO SNOVA

(Skye, jesen 2020.)

26

Ramachandran iznosi tezu da se tajna autizma krije u funkciji zrcalnih neurona. Otkriće zrcalnih neurona, prije dvadesetak godina, važno je otkriće za daljnja proučavanja empatije, društvenosti, pa i kulture. Kod autista ti neuroni djeluju drugačije. Mnogi neurobiolozi vjeruju da mi druge ljude ne razumijemo razmišljanjem, nego emocijom. Zrcalni neuroni omogućuju nam uočiti, razumjeti i reagirati na druge u susretu s njima.

Kako „raditi” na emocijama? Ako je EQ – emocionalna inteligencija posebno važna, ako ona doprinosi razvoju SQ – socijalne inteligencije, ne utječu li obje zajedno na IQ – kvocijent inteligencije?

U ranoj fazi, mnogi autisti ne gledaju u oči; ne gledaju ni svoju majku; ne gledaju druge, ma koliko im oni bili bliski. Komunikacija je potpuno otežana, kao da se nalaze u nekom sasvim drugačijem svijetu od onoga koji ih okružuje.

Krenuti od emocija? Kako mama može voljeti snažnije i to pokazati a da ju dijete pogleda? Kako bilo tko može djelovati emocijom ljubavi? Kako se ta emocija budi?

Vježbajući kontakt autističnog djeteta s drugima, stimuliramo li na djelovanje i te zrcalne neurone?

Daljnja istraživanja mozga mogla bi donijeti neke iznenađujuće spoznaje.

Neizvjesno je kako te spoznaje pretvoriti u nužnu praksu u izravnom radu.

Spoznati – ŠTO?; znati – KAKO?; djelovati – ZAŠTO?; primijeniti – KADA?; koristiti – KOD KOGA?; učinak – KOJI?; kratkotrajna i dugoročna korist – KOJA?

*der knoblauch Richt nach zwiebel
ich Streich heute
alles für corona keine bibel*

češnjak miriši na luk
danas sve brišem
nema Biblije za koronu

(Skye)

27

Jedna je od najupečatljivijih situacija u dokumentarcu o Thunberg Greti kada djevojčica povraća i boluje dok oluja na oceanu vlada nježnom jedrilicom. Greta na izmaku snaga, u suzama, u nemoći – na putu prema Americi, u svojoj misiji potpunog zalaganja za zaštitu prirode i očuvanje klimatskih uvjeta.

Svugdje u pokušaju aktivnog djelovanja i nastojanja buđenja svjetskih moćnika.

Bolno je vidjeti kako su je Trump i Putin, dva moćnika, jasno ismijali. „Vrati se u školu, to je tvoji zadatak”, naslušala se savjeta.

Učimo li u školi kako živjeti nakon ogoljenja jedinog nam planeta? Uništenja našeg životnog prostora?

28

Intenzitet kojim se većina ljudi s karakteristikama iz autističnog spektra zalaže za „svoju stvar” nadilazi uobičajene aktivitetete nas ostalih u sferama naših interesa.

Odnos prema ljudima koji doživljavamo kod Grete Thunberg i kod Nikole Tesle i mnogih drugih zbunjuje, ako pomislimo na dijagnostičku liniju koja kaže da svijet drugih nije u obzoru interesa osoba iz autističnog spektra.

Je li to tako?

Nikola Tesla se zalagalo za to da električna energija svakom bude dostupna.

Želio je svojim otkrićima „popraviti svijet”.

Bill Gates angažiran je do granica svojih mogućnosti oko produženja ljudskog životnog vijeka. Od proširenog dometa informacija do produženog ljudskog života.

Greta Thunborg ide do svojih krajnjih granica kako bi zaustavila naše samouništenje.

Vole li autisti ljude?

12. POGLAVLJE:

Krijesnice krvavog mraka

29

Na centralnom groblju u Beču grobnica je za ostatke 789 djece ubijenih u ustanovi *Am Spiegelgrund*. Na pogrebnoj ploči piše:

ZUR ERINNERUNG AN DIE KINDER UND JUGENDLICHEN, DIE ALS „LEBENSUNVERTES LEBEN“ IN DEN JAHREN 1940 BIS 1945 IN DER DAMALIGEN KINDERKLINIK „AM SPIEGELGRUND“ DER NS-EUTHANASIE ZUM OPFER GEFALLEN SIND

GEWIDMET VON DER STADT WIEN IN JAHRE 2002

SJEĆANJE NA DJECU I MLADE KOJI SU UBIJENI KAO „ZA ŽIVOT NEVRIJEDNI“ OD 1940. DO 1945. GODINE U DJEČJOJ KLINICI *AM SPIEGELGRUND*.

POSVETIO GRAD BEČ 2002.

Asperger Hans (1906. - 1980.) od 1935. godine vodio je odjel za kurativno obrazovanje Dječje bolnice u Beču.

Poziciju je zadržao i dolaskom nacista i priključenjem Austrije Njemačkoj. Bio je jedan od mnogih sljedbenika života i djelovanja u Trećem Reichu. Je li djelovao aktivno i u ubijanju djece čiju su egzistenciju nacisti označili kao bezvrijednu, nije posve jasno. Aspergova bliskost stavovima tog vremena lako je dokaziva. Njegovo pripadništvo katoličkoj udruzi Nova zemlja (*Bund Neuland*) formiralo ga je za cijeli život, što je i sam izjavio. Radi se o desnom, njemačko-nacionalnom udruženju austrijskog političkog katolicizma.

Ne zaboravimo da je papa Pio XI. odbacio primiti npr. Mahatmu Gandhija u otporu istinom prema kolonijalnoj Britaniji, ali je paktirao s fašizmom i omogućio Mussoliniju dolazak na vlast.

Takvo vrijeme! – kažu oni koji žele umanjiti počinjene zločine.

Takav mrak!

O misiji kurativne pedagogije u Trećem Reichu, Asperger kaže: *Und wenn wir mit all unserer Hingabe ihnen helfen, so tun wir damit auch unserem Volk den besten Dienst; nicht nur dadurch, daß wir verhindern, daß jene durch ihre dissozialen und kriminellen Taten die Volksgemeinschaft belasten, sondern auch dadurch, daß wir zu erreichen suchen, daß sie als arbeitende Menschen ihren Platz in dem lebendigen Organismus des Volkes ausfüllen.*

/„A ako im pomažemo svom predanošću, pružamo najbolju uslugu našem narodu; ne samo sprečavanjem da opterećuju nacionalnu zajednicu svojim asocijalnim i kriminalnim radnjama, već i pokušajem da oni kao radni ljudi popune svoje mjesto u živom organizmu naroda.“

Značajni su njegovi radovi, istraživanja autizma četrdesetih godina dvadesetog stoljeća, tako da je određena neurobiološka posebnost iz autističkog spektra nazvana njegovim imenom – Aspergerov sindrom.

30.

Leo Kanner (1894. - 1981.), ukrajinsko-američki psihijatar, gotovo istovremeno istraživao je autizam u SAD-u. Kanner je 1943. godine objavio rad *Autistic Disturbances of Affective Contact* (Autistične smetnje afektivnog kontakta), opisujući jedanaestoro vrlo inteligentne djece, koja su pokazala „snažnu želju za samoćom“ i „opsesivno inzistiranje na upornoj istosti“. Njihovo stanje nazvao je „rani infantilni autizam“, koji je danas poznat kao poremećaj iz autističkog spektra.

Kanner je bio zadužen za razvoj prve klinike za dječju psihijatriju u SAD-u, a kasnije je bio šef dječje psihijatrije u bolnici Johns Hopkins u Baltimoru.

31

Ekspressionistička drama Miroslava Krležje *Michelangelo Buonarroti* odista lovi krijesnice u borbi umjetnika s mrakom. Borba je to Buonarrotija sa sobom samim, ali i sa svijetom u kojem živi.

Stvarati novu stvarnost iz vlastitosti u vremenu u kojem npr. papa Julije II. narudžbom vlastite grobnice potvrđuje umišljenost vlastite važnosti, konfliktan je zadatak. Iako je na grobnici radio s prekidima četrdeset godina, ona nije nikada završena. Ali mnogošto je završeno.

Michelangelo je bio prvi umjetnik koji je prikazao cijelo tijelo, opsegom, anatomijom, do u detalje, u akciji. Gotovo sve što je ostvario posebnošću izraza, individualnošću, dodirnulo je nadnaravno. Nova stvarnost. On je zapravo u golom čovjeku, u golim ljudima, ostvario snagu energije koja potvrđuje čovjeka kao božanstvo. Čovjek je nadnaravan. Čovjek (ni)je Bog. I drugi mu ne treba. Niti ga ima.

U izgorjelom splitskom HNK-u postavljene su skele za realizaciju predstave po Krležinom scenskom predlošku. Predstava je prikazana na XXIII. Splitskom ljetu 1977. godine, u režiji Ljubiše Ristića, s Borisom Cavazzijem u naslovnoj ulozi. Izgorjelom treba vratiti život, prvo je što doživjeh kada sam ušao odgledati predstavu. I to je tako snažna metafora, organska, koja provocira sva osjetila. Metafora koja spaja vrijeme oslikavanja Sikstinske kapele s izgorjelim kazalištem i s izgarajućim u vremenu u kojem živimo. Gledajući ponovno danas ovu predstavu, sada kao videozapis, metafora izgorjelog, mračnog – u kojem „sitan” čovjek vraća život – doseže do današnjih zgarišta. Taj Bog, taj Gospodin, muči i melje svoju djecu, a

Michelangelo mu se opire. Otpor. U tom otporu Michelangelo je u grču, grč sâm.

Taj grč je autistička posebnost. Grč oslobađa energiju koju treba usmjeriti, da ne bi dovela do samoozljeđivanja i ozljeđivanja drugih. Energija: nekontrolirana, razorna. „Nema te mrlje na svijetu koju rakija ne bi isprala”, Krležina je rečenica u umjetnikovim halucinacijama krčme. Michelangelo ostaje na zadatku, pod svodom koji još nije zaživio.

U mraku. Mraku da ga svjetlom dodirne.

„Svi su moji snovi ognji močvarni”, rečenica je koju Krleža stavlja u usta svom liku.

Svjetla! Svjetla! Svjetla! – vrišti(mo).

Michelangelo ostaje na zadatku, pod svodom koji još nije zaživio.

32

Na press-konferenciji, pretpremijeri svoje obrade Krležinog predloška u zagrebačkom HNK-u, izjavljuje redatelj: „Michelangelo je radio slike iz pakla, mi radimo slike iz kaosa. Preko genitalija Michelangelovih likova cenzori i Crkva slikali su krpe, a ova predstava,” kaže Tomaž Pandur 2013. godine „istražuje tko danas skriva istinu, tko nama baca prašinu u oči.”

Mi danas, 2021. godine, pri izlazu iz pandemijske ugroze, od prašine što nam oči prekriva, više uopće ne vidimo kojom silinom živimo samouništenje.

Razmisliti je o novom postavljanju „Michelangela Buonarrotija” na scenu.

Marko Vučetić: *Vrijeme mraka je vrijeme u kojem čovjek koji bi mogao djelovati odbija djelovati, kako bi u hinjenom neznanju mogao sebe osloboditi od odgovornosti. Vrijeme u kojem je nečiji život proglašen nevrijednim, vrijeme je mraka i u tom mraku sudjeluju svi koji su se mraku mogli suprotstaviti. Čovjek nije nemoćan pred mrakom, on u mraku mora biti najmoćniji, taj mrak treba spaliti kako bi se u svjetlu vatre vidjele kulise novog doba u kojem niti jedan život neće biti proglašen nevrijednim. Krleža i Michelangelo veličine su koje su spaljivale mrak vremena u kojemu su živjeli. Oni su Boga i ljudske bogove, autoritete na nebu i na zemlji, pobijedili grčem i natjerali ih da djeluju u korist vremena koje dolazi. Čovjek koji živi sada, koji razumije sada i mrak koji se u njegovom sada nalazi, rađa otpor, identificira se s otporom i djeluje metodom grča. Autorstvo grča, fizionomija grča, metoda grča i aktivna praksa grča najispravniji su načini suprotstavljanja mraku.*

33

Što sve ne smijemo? Intenzivno sam živio, uz Skyea i Floriana, snalaženje u zabranama.

Zanimljivo je da smo prošli cijelu godinu kroz ograničenja kao da ih nije bilo. Njih dvojica mi svojim ponašanjem nisu pokazala da se nešto otežavajuće, nešto posebno događa. Samo je mene svjesnost o složenosti znala pritiskati kada sam izmišljao čemu da se posvetimo u našim susretima.

Pratio sam Florianovu igru iz situacije bez namjere i namjene; šarao istraživački znatiželjno prostorima Skyevog izraza iz najdublje potrebe.

I to čemu bismo se posvetili intenzitetom nas je realiziralo trenutkom u trenutku, zadatkom u zadatku, u potpunosti SADA.

Previše trenutaka rasipamo sudjelovanjem u animacijama kojima nismo autori. Previše trenutaka rasipamo vođeni daljinskim upravljačima. Previše trenutaka rasipamo prepuštajući se društvenim obmanama.

Moguće je i svim covid-ograničenjima umaći, uranjanjem u trenutak. U sadržajan i ispunjen trenutak. Biti sretan.

To je odista snažno iskustvo koje mi je ponudilo druženje s Florianom i Skyeom.

34

U susretima s Florianom u nepunoj godini dana doživio sam čišćenje ulica, uklanjanje lišća s odvoda, raznošenje ambalaže, praćenje pošte, detaljne upute za snimanje brzih fotografija, brisanje tih fotografija u treptaju, Playmobilovo gradilište, gradilište u pijesku, pohranu čistog snijega, transport sanjkama, snjegoviće na putovanju, skupljanje ceduljica ostavljenih na autima, tiskanje parkirnih karata, imena u zemlju upisana, lupanje na vrata pokretnih WC kabina, bacanje u zrak plastičnih boca, skupljanje čepova, utrkivanje biciklima, piljenje grančica, igre loptom, frizbi, tobogan, vodene bombe, zaustavljanje zbog prekršaja, prekršaj, usitnjavanje ambalaže, skupljanja svega i svačega... samoću... partnerstvo... interakciju trenutka... brzo brže najbrže... da trenutak ne pobjegne... oko 24 065 minuta zajedno... otkud ta potreba da izbrojim trenutke? Doživio sam kako je minuta obitavalište nebrojenih trenutaka... i da se oni događaju... neplanirano... želio bih ih živjeti...
Živjeti = Igrati se.

35

Uzroci autizma još uvijek su nepoznanica. Puno je nagađanja, mnogo toga može biti uzrok u nekoj kombinaciji, ali i ne mora. Ne može se sa sigurnošću reći bilo što o uzroku ovih neurobioloških

posebnosti. Tapka se u mraku i u dijagnostici kada se nastoje imenovati posebnosti autističnog spektra.

Rad s osobama autističnog spektra otežan je nedovoljnim znanjem o načinima koji bi mogli pomoći orijentaciji u društvu.

Autist kojemu ste roditelj ili udomitelj probudi u vama pravi vulkan pitanja. Na vulkanu je plesati da vas ne sprži! Nije to lanac pitanja dječje znatiželje čije odgovore traži od svojih roditelja i sredine u kojoj živi. To su pitanja koja roditelji i oni koji su u kontaktu s autistom sebi postavljaju. Ovdje je osoba u egzistencijalnoj nelagodi, na izvoru svih svojih nemoći.

Nemoć budi instinkte. Intuicija vodi djelovanju.

Roditelj je u stalnom egzistencijalnom stresu. U esenciji nemoći. U trzajima.

Roditelji govore o kontaktu sa svojim djetetom kao svakodnevnom suočavanju s vlastitom nemoći. Oni govore o intenzitetu vlastite želje da svoje dijete razumiju. O svojim frustracijama i tuzi jer im to ne polazi za rukom.

Roditelj ne odustaje jer ta komunikacija ne uspijeva. Roditelj ustraje i preko vlastitih granica ustrajnosti.

„Kada plačem od nemoći pred mojim djetetom, a on te suze ne razumije, kao da ga ne zanimaju, na svojem sam kraju. Ubi me život”, reče mi majka jednog dječaka.

Je li to ljubav? Ljubav = razumjeti svoje dijete?

Razumjeti = ljubav? Sebe? Ili drugoga?

Biti roditelj autističnom djetetu jako je naporno u svim smjerovima. Cjelodnevna briga o drugome, financijsko opterećenje, nesigurnost, neznanje, neizvjesni ishodi brige...

Dijete-autist svojim ponašanjem definira dinamiku obitelji. Dijete je provokacija za sve. To je provokacija, reći će iskreno mnogi roditelji, koja nisu priželjkivali.

Autisti su upućeni na pomoć drugih. Ti bliski drugi od neprocjenjive su važnosti za njihov opstanak. Važnost tih raznih bliskih pratilaca života autista jeste u njezi i poticaju da se osoba ne uruši. U svojoj različitosti različito je naporno i izazovno.

Odistu mislim da je primarni zadatak, posebno u djetinjstvu, pomoći da se dijete ne uruši.

Ustrajnost u odnosu prema djetetu, a izgradnja samoobrambenog sustava da se roditelj sâm ne pogubi i ne uruši.

Tek nakon toga možda je moguće otkriti i podržati njegove potencijale, individualnost.

Voljeti je, u svakom trenutku, na ispitu. Podržati bezuvjetno, u svakom je trenutku na ispitu. Ljubav koju upoznaju oni koji su bliski autističnoj osobi zbunjuje intenzitetom: voljeti. Voljeti tu potpuno drugačiju osobu od sebe samog. Voljeti.

Voljeti ne znači biti voljen.

Obraćati se djetetu svakodnevno kako bi se njegovim potrebama i osjetljivosti moglo udovoljiti, a ne razumjeti o čemu se radi. Ne zaboraviti da se dijete ne može izraziti, a tako bismo ga htjeli razumjeti. Nemoć izbacuje svakoga iz ravnoteže. Kako pronaći ravnotežu u svakodnevici?

Marko Vučetić: *Roditelji autistične djece nisu nemoćni kada plaču, oni plačem uništavaju prividnu nemoć jer misle dobro vlastitom djetetu. Oni nisu u grču i otporu, oni se nalaze u stanju provokacije ljubavi. Ljubav pokušava razumjeti, ona pokušava pomoći i zaštititi, a roditelji autistične djece plačem nadvladavaju spoznaju da autističnu djecu treba zaštititi od autizma. Autistična djeca nisu autizam, ona su djeca, voljena i zaštićena djeca. Autističnu djecu vrijeme mraka promatra kao autizam. Plač roditelja razbija taj mrak, spaljuje ga i omogućava našem sada i svima koji su u stanju živjeti u sada da vide lice djeteta.*

Kako se nositi s osjećajem nemoći?

13. POGLAVLJE:

Bijeg od završetka

36.

James Joyce radio je na romanu *Ulysses* više od 20 000 sati (znamo to iz njegova pisma 857); na 17 stranica o Anni Liviji Plurabelle iz romana *Finnengans Wake* radio je 1200 sati (saznajemo to u pismu 1130). Ovako velika posvećenost radu izražena i u velikom broju radnih sati mogla bi ukazati na strah od dovršetka, mišljenja je psihijatar Udo Loll. Ne bježi James Joyce od višegodišnjeg rada na svom djelu. Njegova ustrajnost nije težnja savršenstvu izraza. Izraz se izrazom množi.

James Joyce bježi od mogućnosti da će djelo biti završeno. Ova gotovo opsesivna posvećenost nekom interesu jedna je od karakteristika osoba neurobioloških posebnosti iz autističkog spektra. Ovdje je rezultirala posebnim literarnim izrazom. Želja za visokim rezultatom nije motivacija za rad.

Bijeg od „mogućnosti završetka rada” tjera na pisanje.

Pisati = Živjeti.

Florian ne završava igru. Ako joj je i moguće znati početak, kraj je nespoznat.

Što je s početkom igre?

Kraja kao da ni nema. Igram nastaju neke smjernice i neka promjenljiva pravila.

Osnovna je karakteristika Florianove igre da se igra intenzivno i unedogled.

Igramo li samo jednu igru unedogled, do kraja? Intenzivno? Kada je kraj?

Što je s igrom nakon kraja?

Kada je Tesla Nikola upisan u Visoku tehničku školu u Grazu, radio je do iscrpljenosti. Školu je morao nasilno prekinuti, ne zbog neplaćene školarine, već zbog očeve zabrinutosti za njegovo zdravlje. Prekid igre. Nije li prekid osnaženje igre?

Učio je svakodnevno, opsesivno i do iscrpljenosti, malo spavao i zaboravljao na jelo, pa su zabrinuti profesori pisali ocu da ga povuče sa studija zbog iscrpljenosti, opasne po zdravlje i život.

Skye, čini mi se, živi produženu sadašnjost. U toj sadašnjosti kompletna logi(sti)ka dnevnih potreba i planiranja kao da ne postoji. Svi ti dnevni orijentacijski toponimi zadani su vanjskim utjecajem. On ih izvršava po zahtjevu, ne opire im se. Izvrši i istog trena ih zaboravi. Zaborav odrađene radnje. Imaju li u njegovom svijetu svakodnevne radnje mjesto?

Nisu li neke druge radnje njemu svakodnevne?

37.

Unutarnja potreba održava se u ponavljanjima radnje.

U tim ponavljanjima oscilira intenzitet kojim autisti istu radnju rade. Intenzitet uzrokuje promjenu radnje unutar istog postupka. Svako odstupanje od poznatog, dogovorenog, uvježbanog, može izazvati velike eksplozije (auto)agresije.

Otišli smo u kino i nismo mogli ući jer za S. nismo imali potvrdu o negativnom nalazu PCR testa starom najviše 24 sata. Mogućnost da test pred kinom napravimo u za to predviđenom prostoru otpala je jer smo stigli u zadnji čas prije početak projekcije.

Sve je bilo drugačije nego smo planirali i dogovorili.
Za ovakve slučajeve, za nepredviđeno, ne nalazi autist opuštenost.

3.03 Wir können nichts Unlogisches denken, weil wir sonst unlogisch denken müssten "L . Wittgstein / Ne možemo ništa nelogično (s)misliti, jer bismo inače morali nelogično misliti." (*Tractatus logico-philosophicus*)

Što znači logično misliti? Što je to logično djelovati? Nije li „logično“ discipliniranje života?

Nije li moguće misao konzekventno i logično voditi i dovesti do nekog zaključka? Nije li moguće u onome što se dogodilo, tražeci razloge, naći logičko objašnjenje? Nije li moguće planirati korake iz logike nekog razloga i željenog cilja.

Ali sve to postaje nevažno kada se kreira živjeti. Živi.

Mi o življenju znamo samo ako ga živimo. Život je naš tajnoviti produkt.

Nejasan. Impulzivan.

Sve korekcije koje događaj provocira, u odnosu na plan ili želju ne bi li se dogodio, samo su čovjekova potreba da se ne osjeća potpuno izručen slučaju i nepredvidivom.

Nije li autist više nego drugi izručen slučaju?

Planira li autist?

38.

Howson Peter, škotski slikar rođen u Londonu 1958. Howson je studirao na Umjetničkoj školi u Glasgowu od 1975. do 1977. godine;

dijagnosticirana mu je neurobiološka posebnost Aspergerov sindrom.

Svojim slikama i crtežima retraumatizira bol, zlostavljanja i doživljeno nasilje, još od djetinjstva.

Njegovi su radovi papiri i platna (pre)puni ljudi, vrlo detaljno slikanih, kao da je cijeli svijet želio zaustaviti u slici. Njegov slikarski svijet zaustavljena je bol, grč.

Na slikama je nemoć poniženih, isključenih iz društva, slomljenih osoba. Svijet je ljudsko meso. Snaga poniženih i zlostavljanih.

Za Carski ratni muzej bilježio je i sukobe u bivšoj Jugoslaviji. Imenovan je službenim britanskim ratnim umjetnikom za Bosnu 1993. godine, te je djelovao na ratištima fotografijom, skicom, crtežima, likovnim i tekstualnim zapisima. „Bio sam šokiran onim što sam tamo vidio“, ponavlja u više intervjuua. „Vojska me provela uokolo i vidio sam mrtva tijela, očišćene kuće, dva vagona koja su bila dignuta u zrak, a tijela su još bila unutra.”

Potpuno šokiran i traumatiziran viđenim, zatražio je povratak u Škotsku.

Umjetnik kaže da je viđeno i doživljeno u ratu u Bosni postalo njegov osobni pakao. Više od dvadeset godina nakon toga borio se s teškim depresijama, alkoholom, drogom.

Kada je ponovno, nakon mnogo godina, pogledao zapise i vizualizirane sukobe, naslikao je *The Massacre of Srebrenica*, izloženu javnosti 2019. godine! To je slika velikih dimenzija koja prikazuje najgore zlodjelo na europskom tlu od Drugog svjetskog rata.

39.

Thierry Bouvard, dječak kojemu je dijagnosticiran infantilni autizam, svoje crteže crta i slike slika preciznošću fotografskog viđenja. Njegovi radovi crtež dovode do slike, a sliku u crtežu utemeljuju. Bez namjere uspoređivanja, taj gotovo dijalog crteža i slike, slike u crtežu i crtež u slici prepoznajem i u postupku stvaranja Petera Howsona.

Ima li ta cjelovitost crteža i slike u jednom veze s načinom na koji autist vidi svijet?

Izvrstan dokumentarac *Autist Thierry Bouvard malt geniale Bilder* dostupan na YouTubeu, sasvim postupno donosi važne informacije o slikama ovog dječaka. Slika je njegova komunikacija sa svijetom; fotografijom zaustavljeni detalji, isječci, cjeline životne trake postaju motivima njegovih radova. Zanimljiva je slojevitost tih radova; motivi su gotovo fotografski preneseni u voluminoznosti perspektive u kojoj su zaustavljeni – to je međutim samo jedan sloj slike. Boje linija kao da sjenčaju sliku, a prozori su u Thierryjev doživljajni svijet. Iz bjeline papira izvlači svoje u onome što ga okružuje, iz detalja i motiva kojeg vodi slici.

Za svakodnevicu treba rituale savladati, socijalne konvencije i osnovna znanja naučiti – vidljivo je to i u ovom filmskom zapisu. U trening rituala i poznavanja svakodnevica vrlo je aktivno uključeno više osoba.

U kreaciji, u crtanju i slikanju, pomoć nije potrebna. Samo neka mu ponude likovni pribor i Thierry zamjetljivom sigurnošću i preciznošću kreira svijet u kojem se dobro osjeća, boje crteža komunikacije u kojoj uživa.

Stephen Wiltshire (rođen 24. travnja 1974.) britanski je arhitektonski umjetnik i znanstvenik autističkih neurobioloških

posebnosti. Umije nacrtati krajolik po sjećanju nakon što ga je vidio samo jednom. Pogled zaustavi viđeno i spremi ga poput fotografije u album sjećanja. Crtež potom pokazuje koliko je detalja neke cjeline zapamćeno.

Iz niza fascinirajućih crteža panorama gradova, zaustavio bih se na radu *The Human camera*. Krug – lupa – grad – planeta Zemlja, ovisno kako promatrač gleda, ispunjena oblicima, arhitekturom nastambi u tlocrtu koji pokazuje posebnost ljudskog djelovanja i prostorni plan. Na crtežu vijuga rijeka poput pramena koji naglašava plan i (d)opušta pulsiranje.

Pri posjeti Londonu nemojte propustiti posjetiti njegovu stalnu galeriju u Kraljevskoj operi. Osim što ćete vidjeti izložene radove, moguće je da sretnete i umjetnika u crtanju – komunikaciji sa svijetom u kojem živi(mo).

40.

Slika je autistovo „vlasništvo“.

Nije li slika autistovo vlasništvo? Pitanje ne proizlazi samo iz slika kojima su autisti slikari, već prije svega iz načina na koji osobe neuroloških posebnosti iz autističnog spektra doživljavaju svijet, prostor, jezik, sebe...

Što je autistovo vlasništvo?

Slika? Slika! Crtež? Crtež!

Slika iz crteža. Crtež u slici.

Nije li svaka slika zrcaljenje nečega u nama i oko nas?

Što nam zrcale slike slikara autista?

Što nam zrcale djela pisaca autista?

U kakvom zrcalu život zrcale matematičari, fizičari i drugi znanstvenici autisti na raznim područjima?

Ima li uopće života izvan ogledala? Ogledala kao takvog. Ogledala koje ne postoji, a da se u njemu ne ogledamo?

Valentina Dominković : I da ima, je li nam to važno ako ništa osim svog odraza ne gledamo? Ako ogledalo ne postoji a da se u njemu ogledamo, onda ne postoji ni život van dometa našeg odraza.

Zar svatko ne producira, realizira i završi svoj život? Zar nije ogledanje nas u zrcaljenju ogledala to što životom zovemo? Kad nas ne bi bilo, ni života ne bi bilo? Život se samo nama iz nas živi? Svatko svoj? Kad nas ne bi bilo, ni života ne bi bilo? Nitko ne bi mogao iskusiti to iskustvo? Nije li ta čarobna mogućnost njegova nestanka najснаžniji poticaj za njegovo održavanje?

41.

Je li u ogledalu u kojem se život ogleda – crtež ? Crtež ili slika? Slika – dom crteža?

Nije li crtež u slici – prozor u svijet? Okno i okvir?

Crtež sliku naslikao? Crtež slikao? Crtež se oslikao? Crtež se naslikao?

42.

Džepna čudovišta skrivena su bića koja nagrizaju svijet u kojem živimo, svijet kojeg gradimo. Svijet u nama. Svaki prostor džep je skrivenih bića. Koliko ih je u ovom stolu na kojem pišem? Miruju li dok pišem? Ili neprestano grickaju? Mogu li ih čuti? Zašto ih ne vidim?

Nije li život džep u kojem se koprcamo? Koprcanju dajemo vrijednost vlastitosti i kreacije osobnog života.

Autor Pokemona, džepnih čudovišta, dizajner je Satoshi Tajiri, čovjek dijagnosticiranih neurobioloških posebnosti autističkog spektra. Za sada su Pokemoni akteri šezdesetak igara programiranih od 1996. godine do danas. Pokemoni se ukazuju, igraju, djeluju. Pokemoni su među nama.

Život kao džepno čudovište.

Marko Vučetić: Razlika između života i puke prisutnosti očituje se u dinamizmu našeg sada. Ako je naše sada isplanirano, ono kasni za sobom samim, ono je privid sada, ono nije kontinuitet jer je prividno ostvarenje onog što je već mišljeno, pa je, samim time, i mrtva misao ili prividna. Naše sada tada nije pravo sada jer se već misaono dogodilo, da bi se potom samo kopiralo. To je tada misao koja nije pravi događaj i događaj koji ne nosi misao pa nije pravi događaj. Riječ je o mrtvom događaju i mrtvoj misli, odnosno, riječ je o kopiji. Pravo sada je trajni događaj, događaj realiteta u koji je uključena i misao. Pravo sada je slika koja se vidi, a ne riječ koja opisuje sliku. Slika se ne može ritualizirati, ali se slikom može prokazati ritualizirana stvarnost kao stvarnost koja nam oduzima događajnost. Slika je neprekinuta događajnost. Znati da je, primjerice, Tesla prekinuo studij, znači vidjeti prekid studija, a ne ispričati taj prekid bez viđenja. Slika je prava stvarnost. Život se ne živi tako da se priča o životu ili da se ponavlja ritualizirana svakodnevnica koju je neki autoritet ispričao, nego da se slika vlastiti život i da se u sada vidi slika vlastitog života.

14. POGLAVLJE:

„Odgovaraj samo kada ti se obratim“

43.

U naslovu sam citirao zahtjev koji je Albert Einstein postavio svojoj ženi Milevi Marić. Nije to jedina suludost kojom joj se obraćao. Ne želim ovdje nizati sadističke i grubijanske ispade nobelovca Einsteina prema svojoj ženi i neodgovorno egoistično ponašanje prema svojoj djeci, a radi se o cijeloj paleti neprihvatljivog ponašanja. Albert Einstein ostavio je djelo dalekosežnih posljedica za čovječanstvo, pa se govori o tom djelu isključujući mračnu stranu njegove ličnosti. Mračnu stranu ličnosti? Nije li točnije: autističku manifestaciju ličnosti?

Autizam jeste i vidljiva posebnost ega.

Ne upotrebljavam riječ „poremećaj“ jer ne mislim da je ono što zahtjevi sredine određuju nešto što je mjerilo ispravnosti za ponašanje pojedinca. Definiranje tzv. moralnog ponašanja uvijek završava u slijepoj ulici u kojoj nikome nije dobro, jedni pate potlačeni ili isključeni, drugi pate nadređeni.

Na žalost, ne poznam društvenu cjelinu koja ne ozakonjuje ponašanje pojedinaca na isključivanju jednih i privilegiranju drugih. Kada promatramo društvo iz pozicije i načina djelovanja autista, pravila društvene igre postaju upitna, cjelina se ukazuje kao šuplji sir kojemu su rupe hranljivi dio, a ostatak je neukusan, gotovo nepotreban.

Iako je moguće zamisliti društvo ravnopravnih individua, a ono što se može zamisliti jest dakle i ostvarivo, čini se da se čovječanstvu još time ne bavi.

Živjeti s autistom često se pretvori u živjeti za autista.

Ne znam radi li se o odabiru. Ne vjerujem. Prije mislim da samelje niz detalja u svakodnevici životnog suputnika/suputnicu koji postaje funkcija autistične osobe. Izvršavaju potrebe autista i sebe napušta, pretvarajući vlastitost u uspješnost djelovanja za dobrobit potrebitog.

Uspjeh autista teško je zamisliti bez potpore nekoga iz sjene.

Što je to: uspjeh?

Tomislav Petar Dužević: *Uspjeh je dio ritma. Ritam hrani uspjeh, a ne obrnuto!*

44.

Zadržavati nuždu do provale (samo)destrukcije, a ne moći reći što je razlog visoke napetosti, pa se toga osloboditi, mnogo kasnije nego druga djeca. Uspjeh. Prestati sa samoozljeđivanjem. Uspjeh. Prestati s izljevima agresije prema drugima. Uspjeh.

Naučiti izreći neku svoju potrebu. Uspjeh.

Pronaći artikulirani govor. Uspjeh.

Povećati rječnik i time mogućnost komuniciranja. Uspjeh.

Naći i uvježbati drugačije načine komunikacije razumljive drugima. Uspjeh.

Ne odmicati se od drugih. Uspjeh.

S nepoznatima nešto zajedno ostvariti. Uspjeh.

Opsesivno djelovanje u nekom smjeru prepoznati i usmjeriti u radnju korisnu za zajednicu. Uspjeh.

Iritaciju bilo koje vrste prepoznati i primiriti se. Uspjeh.

Iritaciju imenovati. Uspjeh.

(S)naći se u radnom okruženju. Uspjeh.

Samostalno djelovati. Uspjeh.

Naučiti uvažavati potrebe i drugih ljudi. Uspjeh.

Zaposliti se. Uspjeh.

Raditi bez svakodnevnih iskakanja iz radnog ritma i procesa. Uspjeh.
(Do)živjeti okrenutost onoga SADA prema onom SUTRA. Kausalitet
neke radnje (p)održati u nekom procesu prema nekom proizvodu.
Uspjeh.

Razviti barem minimum socijalizacije potrebne za samoodržanje.
Uspjeh.

...

Održati se. Uspjeh.

45.

Neki autisti nekad i danas živjeli su normalno (Što to znači normalno? Zajednici prepoznatljivo i prihvatljivo?) i ostvarili svoje posebnosti do rezultata ne samo korisnih zajednici, nego i pokretačkih za napredak zajednice. Kako?

Mnogi su (pre)živjeli i u vremenima u kojima njihova posebnost nije dobila ime, a društveni je i medicinski tretman bio upitan. Kako?
Mnogi su kasno dijagnosticirani, izmrcvareni neadekvatnim tretmanom u postupcima socijalizacije. Zašto?

„Teže mi je se bilo suočiti s okolinom koja je promijenila odnos prema nama, kada je saznala da je moj sin autist, nego li s izazovima autizma”, reče S. mama.

Nije Skyeu u ovom trenutku života važno razumije li ga svijet. Mislim da mu nije ni važno razumije li on svijet.

Što mu je važno?

Sve ukazuje na to da mu je važno svojim ritmom definirati sve i svakoga iz okruženja u kojem se kreće. Nije to neka svjesna odluka, rekao bih. To je podsvjesna fantazija.

Autisti, sve koje sam upoznao, ne rade nešto da bi izazvali reakciju drugih.

Luhmannovo uočavanje 1982. godine i teorija promatranja autista vrlo je upitna.

Tko promatra? Svako naše djelovanje promatra netko drugi. Mi smo, eto, sasvim prirodnim prihvatili da sami sebe očima drugih promatramo. I mi smo sve naše radnje podredili, svjesno i/ili nesvjesno, tom odbljesku nas u drugima. Naši postupci čine nam se (bez)vrijednima jer nam to otkriva doživljaj drugih.

Autista ne zanima doživljaj drugih! Trening je orijentiran na to da autist usvoji ponašanja relevantna za sredinu u kojoj živi, kako ga sredina ne bi potpuno izolirala, odbacila.

U djetinjstvu se čak kao poticajna uvodi i nagrada, bomboni ili slično, ako osoba uradi onako kako se od nje traži. Nije li to dresura? Moj konj uvijek dobije slasticu ako mi bez opiranja dozvoli da ga jašem. Moj pas će i šapicu ili dvije dići, samo kako bi dobio namijenjenu mu nagradu.

Ne pada mi na pamet, ni na trenutak, s nagradom raditi, prateći i potičući razvoj Floriana i Skyea. Iako se radi o još uvijek vrlo raširenoj i prihvaćenoj metodi rada, potpuno mi je neprihvatljiva. Slobodna volja je iluzija, pričaju bihevoristi, pa je cijelo ponašanje određeno okolinom, uparivanjem ili pojačanjem nekog djelovanja. Pa hajde da dresiramo i autiste za „društveno korisno djelovanje“?

Tomislav Petar Dužević: *Na neki način, svi smo mi podređeni nekoj vlastitoj satisfakciji prema kojoj tumačimo, spoznajemo i tjeramo sebe na progres, razvoj, učenje... Razlikovati je pasivnu mogućnost nagrade od one kojoj samoinicijativno težimo... Dvije su potpuno različite stvari: „uradi nešto i dobit ćeš nešto“ od „uradit ću nešto kako bi postigao nešto.“ U prvom slučaju distanciram se od vlastite volje i radim pod prinudom opravdavajući radnju protiv svoje volje zbog nagrade...*

Voditi se voljom znači živjeti, a voditi se tuđom voljom znači živjeti za drugoga.

Nije li Mozart u glazbi ostvarenje boli. Raskoš boli.

Oko njega masa nedefiniranih i netaleantiranih, ali važnih za društvo u kojem su se zatekli... Godine 1775. na Bavarskim dvorima pokušava, ali ne uspijeva, dobiti posao... Ostaje posvećen glazbi... U Salzburgu se Mozart osjeća na krivom mjestu, a nadbiskup Colloreda uživa zagorčavati mu život, pa se njih dvojica sve više svađaju.

Tužno je čovječanstvo kroz povijest i danas: gotovo uvijek odlučuju netaleantirani, (ispod)prosječni i skloni opsjenarstvu.

Čovječanstvo ☒ skup svih u procesu „retraumatizacije vlastitog rođenja“ što je djelovanje bombastičkog imena: Život.

Pogledajmo što se sve samo danas posvuda događa, od Afganistana do Hrvatske, od Arapskog svijeta do Amerike, od Kine, Rusije do...

Sve neka djela u ime nekakvih „religija” znanih i imenovanih do onih po potrebi izmišljenih... zbog religije napretka do religije kreiranog božanstva... čovjek voli (samo)opsjenu.

„Činjenicu da je Wolfganga Amadeusa Mozarta na groblje otpratila mala grupa bliskih ljudi koji su kola s lijesom dopratili samo do ulaza u groblje, te da je njegovo tijelo potom iz lijesa izbačeno u skupnu grobnicu (umotano u pamučnu tkaninu) – valja pripisati tada važećim Jozefinskim zakonima kojima je car Josip II. (kojemu se Mozart toliko nastojao svidjeti, ali mu to nije išlo od ruke) nastojao duboko promijeniti katoličke običaje u carstvu kojim je vladao.” piše i u Wikipediji. Svugdje gdje se mogu pročitati ili vidjeti u filmskim obradama, dokumentarnim i igranim, informacije o njegovoj smrti, zaključiti je smrt pod nerazriješenim okolnostima, a ispraćaj pod velom tajne.

A glazba njegova sama svojim jezikom govori.

Što je ta njegova glazba? Izriječ ili glazba-liječ?

46.

Kada sam upoznao Skyea, bilo mi je jasno da doživljava svoj svijet i svijet oko sebe kao ritam, ritmičko kretanje. Taj doživljaj potaknuo je sve ostalo.

Pri prvom susretu raširio sam se u Virtruvijevog čovjeka, a on je to nasuprot meni odmah, u jednom skoku, napravio, pa smo tako otvoreni jedno prema drugome doživjeli ritam u stajanju, ritam te jedne pozicije.

To je u trenutku nastalo, nismo ni dogovarali, ni pripremali, ni pojašnjavali.

Stajali smo, jedan spram drugoga, u vlastitoj kružnici naše cjeline, u kojoj je i kvadrat i trokut, i sve dubine, i svi još neistraženi bunari vode umivenice u protjecanju.

U svakoj radnji prepoznavali smo ritam; u svakom potezu ruke živjeli smo ritam; svako oslovljavanje ritmom je osmišljeno... tim otkrićem usmjerili smo i kreirali sve među nama ritmom, na ovaj ili onaj način, ponekad i pjevušeći.

Zašto je takvo međusobno ophođenje šaka u oko svakodnevice?

Neki čudaci?

Zašto takvo ponašanje mami poglede i mnoge iritira?

O, kako sam težak u ritmu života?

O, kako je siguran u ritmu života?

Odista sam tako doživio i sebe i njega. On siguran i poletan – ja težak i zgrčen.

47.

Nije li Wittgenstein... – logika šutnje.

48.

Nisu li Thierry Bouvard, Stephen Wiltshire... – slikari neostvarenog kretanja?

49.

Iako su ljudi u pozadini svakog autista izuzetno važni za njihovu egzistenciju, malo ih je toga svjesno, a još manje ih je izrazilo zahvalnost svima koji su ih (po/o)držali.

Kada je Einstein odbio financijsku potporu Milevinog oca 1905. godine, uradio je to sljedećim riječima:

Alles was ich geschaffen und erreicht habe, habe ich Mileva zu danken. Sie ist mein genialer Inspirator, mein Schutzengel gegen Versündigungen im Leben und noch mehr in der Wissenschaft. Ohne sie hätte ich mein Werk nie begonnen, noch vollendet.

(u: *Im Schatten Albert Einsteins* Desanke Trbuhović-Gjurić, str.76, Verlag Paul Haupt Bern und Stuttgart)

„Moram zahvaliti Milevi na svemu što sam stvorio i postigao. Ona je moj briljantni inspirator, moj anđeo čuvar protiv grijeha u učenju, a još više u znanosti. Bez nje nikada ne bih započeo svoj posao, niti bih ga završio.”

...moj anđeo čuvar protiv grijeha u učenju...

Marko Vučetić: *Razlika između komunikacije i verbalnog nasilja počiva na pristanku. Pristati s nekim razgovarati sadrži moju želju da nekoga potvrdim kao biće koje se razlikuje od mene, ali i želju da se ja pred tim bićem potvrdim u mojoj različitosti. Nasilje je naredba da onaj drugi suspendira vlastitu različitost i da se podvrgne onome što ja želim da on ne bude – slobodno biće.*

Život nije život za drugoga, život za drugoga nije ni ljubav. Život za drugoga je ili nasilno predanje ili nasilno samopredanje.

Ono što uključuje žrtvovanje, nije ljubav.

N.N.E.: *Žrtvovanje odista nema veze s ljubavlju.*

Žrtvovanje iz ljubavi opskurne su manipulacije morala u nekim društvima i religijskih obmana.

Podržati osobu uvijek, a posebno u teškim trenutcima, zadovoljstvo je iz punine vlastitosti.

Podržati i potaknuti čovjeka da preuzme sam odgovornost za sebe, oplemenjujuća je interaktivnost.

Marko Vučetić: Ukoliko autistična osoba, mjerena mjerom društvenih konvencija koje ona ne poznaje i ne vidi, postaje uspješnom osobom samom činjenicom da je biološki opstala bez ozljeda, agresije, samoagresije, usvajanja novih pojmova i mogućnosti da se tim pojmovima izrazi, onda smo svi osuđeni na neuspjeh jer se mjerimo mjerom neosobnog pogleda koji nas reducira na biće koje ima jedan zadatak – preživjeti.

Ukoliko, naprotiv, uspjeh mjerimo mjerom autistične osobe, onda smo osuđeni na uspjeh jer životu dajemo naš ritam, naše veselje, našu neposrednost i našu kreaciju. Oni koji prepoznaju našu vlastitost postaju naši anđeli, a i mi njihovi. Oni koji nam služe da bi ispravljali naše greške, mogu biti naši anđeli iako smo mi njihovi demoni jer smo ih nama podvrgnuli.

Ljudski svijet nije svijet onih koji žive s drugima ili svijet onih koji žive za druge – ljudski svijet je svijet anđela bez demona.

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

III. dio

15. POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus I

James Joyce – Skye Winkelmann – Ludwig Wittgenstein

Zamislite da s leđa promatrate tri osobe kako koračaju. Korak im je žuran. Ne obazirući se ni lijevo ni desno, izbacuju koljena nekamo se krećući. Jasno je da nemaju cilj, a korak za korakom – odlučan je korak.

Skye: *Zeit ist die Weg die wir gehen.* Vrijeme je put kojim idemo.

James: *Der längste Umweg ist der kürzeste nach Hause.* Najduža zaobilaznica najkraći je put kući.

Ludwig: *Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt.* Granice mog jezika znače granicu mog svijeta.

Idemo li najdužim putem do granica svoga svijeta?

Najdužim ili najužim?

Znamo li mi išta o granicama vlastitog svijeta?

I izbrisane granice znače granicu, zapisao sam još sedamdesetih godina, kada sam mlad ispitivao svoje granice.

Tomislav Petar Dužević: *Granica može biti blokada, nemogućnost daljnjeg razvoja, bol, patnja i razočarenje. Isto tako, granica može biti nadahnuće kao postignuće cilja, kao krajnja točka kojom dokazujemo da smo u određenom području sve iscrpili. Dok je za nekoga granica znak smrti, za drugoga je znak života punog sjaja.*

Marko Vučetić: *U ljudskom životu postoje dvije vrste odlučnosti – ona kojom idemo prema nejasnom cilju i ona kojom jasni cilj umiruje*

našu potrebu za izvanjskim kretanjem. Prvu odlučnost lako je prepoznati, to je odlučnost koraka ili fizičkog kretanja, i ona je vidljiva drugima, potpuno je javna. Druga odlučnost nije vidljiva drugima, ona se odnosi na misaono, unutarnje kretanje. Tada mislimo sami sebe.

Koliko je riječi koje nastoje (neuspješno) imenovati, opisati naše kretanje unutar nepoznatih nam granica vlastitosti?

Gdje je taj najkraći put koji vodi kući?

Postoji li kuća – moja, tvoja, njihova – kuća?

Nije li kuća dom? U čemu je razlika?

U koliko sam kuća i stanova živio potrebujući dom?

Je li dom odista čovjekova potreba?

Tomislav Petar Dužević: *Nedostatak rađa žudnju za objektom, ali dom nije potreba po sebi, uvijek je potreban moment u kojem se osjeća svojevrstan nedostatak.*

DOM? D – **drvo**, O – **okoliš**, M – **mušta**, ovo su moguće skrivene riječi u riječi dom, ako se poslužim metodom moje „Apoteke poezije“.

Iz riječi DRVO eto R – **ralica**, OKOLIŠ – K – **kojekuda**, MUSTRA – U – **usta**.

I još mogu ući dublje: RALICA – A – **avantura**, KOJEKUDA – O – **opleće**, USTA – S – **strah**;

Moguć je i četvrti stupanj ulaza u riječ DOM: AVANTURA – N – **nigdje**, OPLEĆE – E – **eter**, STRAH – A – **agonija**;

Na petoj razini nalazim: Nigdje – J – *jauk*, Eter – nema petog slova,

Agonija – I – *intuicija*;

Idem dublje, šesta razina: Jauk – nema šestog slova,

Intuicija – C – *citra*...

DOM je u svojoj dubini CITRA.

Dom je Zvuk prostora.

Skye je treći, najmlađi sin obitelji Winkelmann.

James je prvo od dvanaestero djece u obitelji Joyce.

Ludwig je najmlađi od osmero djece u obitelji Wittgenstein.

Prva riječ koju je Skye izgovorio bila je *elephant*, kažu njegovi roditelji.

James je, moguće, prvo izgovorio *harp*, ako je vjerovati mom doživljaju Joyceova djela i života, sažetih u jednoj riječi – prvoj riječi.

Ludwig je prvu riječ pre/od/šutio ili ju nitko nije čuo ili je zastala u nemogućnosti aktiviranja glasnica.

ELEPHANT – slon – *elephant*

HARP – harfa – *harfe*

ŠUTNJA u/za/glavila boreći se u neizgovorenom

Dom = Zvuk

Tomislav Petar Dužević: *Istinit doživljaj onoga što svatko od nas naziva svojim domom prepoznat je u odsustvu samog doma. Tek otuđenjem od vlastitog doma spoznajemo prazninu, nedostatak.*

Marko Vučetić: *U fizičkom kretanju postoji kuća iz koje se izlazi i u koju se dolazi. U misaonom kretanju postoji dom koji kuću pretvara u nešto naše. Naše nije ono što imamo, nego ono što mislimo što živimo. Imati nije isto što i živjeti. Posjed nema zvuka. Kuća nema zvuka, ali misao o kući, kada se uglazbi snagom života, postaje riječ ili ozvučena misao. Tamo gdje je zvuk, tamo je i život. Tamo gdje je tišina, tamo je posjed. Čovjek može biti sam, ali ako ima samoću, onda ne živi, samo je smješten u neki prostor, i to nadgledani. Tada njegova samoća nije njegova, nego ga netko želi posjedovati. Zato ga nadgleda – da bude sam u tišini. Zar tako ne funkcioniraju i mnoge škole? Zar učenici tamo nisu smješteni kako bi bili nadgledani i kako bi ih se naučilo kako šutjeti? Zar čitav svijet nije učionica u kojoj učimo pisati kako ne bismo govorili? No zar, s druge strane, učionica nije mjesto na kojem učimo čitati kako bismo znali ozvučiti nešto napisano? Pročitati nešto na glas, da se čuje, pretvara nas u aktere života. Šutnja nas pretvara u posjed. Na istom mjestu možemo živjeti, ali možemo i imati nešto ili da nas netko ima. Ista nastamba može biti kuća, ali i dom. Nije riječ o mjestu, riječ je o nama i o kretanju koje smo izabrali – odlučno izvanjsko ili odlučno unutarnje.*

Skye sve pjeva. Od disanja preko kretanja do šutnje. Skye pjeva šutnju.

On ne pjeva ni o čemu – Skye pjeva sve. Dok pjeva, u komunikaciji je sa sugovornikom. Dok šuti, daleko je negdje u nepristupačnom mi svijetu. Dok govori, naučene su to sheme izrieka koje malo govore. Nikada nisam čuo nikakav drugi odgovor na trenutak od tog: dobro. Dobro bez gradacije, dobro bez preciziranja.

DOBRO

Dosadno – Okruglo – Brzo – Riga – Brašno
Osipa – Kraljevski – Rupu – Izbora – Rasipno
Sijeva – Rana – Ukруг – Zov – Apatija
Eter – Amonijak – Udar – Treba
Imam – Apsurd

Imam Apsurd.

Imati apsurd definirano je nedefinirano vlasništvo. Imati nije živjeti.
Imati apsurd = živjeti u otklonu.

Riječi su neozbiljno neprecizne.

James plijenio je glasom (i stasom); sumnjam da je većina onih koji su mu se divili čitala njegovo djelo. Oni koji su u tome ustrajali nekim svojim ključevima otključali su vrata. Nebrojani zaključani prostori i nebrojeni različiti ključevi.

Čega je više: zaključanih prostora ili različitih ključeva?

Zaključanih ključeva?

Ključeva Zaključanih prostora?

James zaključava doživljava u riječi i traži da ih čitatelj glasno čita.
Zašto?

ZAKLJUČANO

Zastor – Amalija – Kruh – Ljepota – Učmalo – Čudno – Aha -Negacija
– Okoliš
Apatija – Magija – Rublje – Elektro – Čvor – Utor – Hladno – Ego –
Krug

**Ala – Grad – Bol – Estrada -Otpor – Otklon – Ako – Odlazak – Ušće – Dolazak – Radost – Odlazak – Loviti – Amalija – Energija
Zalaz – Stanka – Zamor – Trebati – Istina – Gori – Klupko – Romori – A – Nepoznanica – Opet – Istina – Neka
Autist**

Ako su granice Ludwigovog svijeta, kako sam kaže, granice njegovog jezika, moguće ih je dokučiti. Očito je jako bolno doživljavao škrinju riječi koju je punio odrastajući i radeći. Iz svega što je napisao vrišti nemogućnost izražaja u jeziku i govoru. Prepoznamo ga i čitamo kao odraslu osobu, aktivnu u svom zvanju, kao da je skupljao riječi vraćajući ih u prvotne slike iz kojih su nastale, a slike slagao u škrinju riječi dok ih nije ušutio. Riječi ušutio. Tišina nije kod Wittgensteina riječ; tišina nije ni slika.

Tišina je tišina.

Ma koliko riječ tišina bila neprecizna. Druge ne poznajem.

A malo je ugode u njegovoj tišini.

Tomislav Petar Dužević: *Tišina je zvuk u vakuumu. Tišina je često grmljavina glasova, kao što je glas često ništavilo smislenosti. Riječi rijetko razumijemo kao njihov autor, isto je i s glasovima i tišinom, jer ih ne razumijemo ni na koji način osim vlastite mogućnosti da ih spoznamo. Svaki čovjek govori svojim jezikom, imajući to na umu trebali bismo biti utoliko tolerantniji.*

TIŠINA

Tišti – Iskri – Šapuće – Istraje -Nagoni – Aludira

I S A S A L: Izgara – Satire – Aludira – Spava – Agonija – Ludost

Š K P T G U: Šušti – Kapa – Plače – Tuguje – Gori – Udara

T R U R O D: Teret – Rudi – Unutra – Rodi – Odsjaj – Drugog

I I Ć A N: Izgara – Ispere – Ćuk – Ali – Nitko – Igra

E J I R: Empatija – Juri – Ispod – Ruba

E A: Eter – Apatije

Da bismo se približili razumijevanju Wittgensteinove filozofije (usprkos brojnim interpretacijama, odista je umišljaj da je razumijemo), nužno ju je čitati polazeći od njegovog života. Njegova filozofija neodvojiva je od njegovog života. O njoj se piše i razgovara, što pokazuje da izaziva nelagodu i inspirira rasprave o jeziku, a tek rezultati tih rasprava donose ponešto korisno za teoriju jezika.

Filozofija koju odrastanjem i odrastavši piše Ludwig Wittgenstein prije svega je prilog za filozofiju autizma – granice su to o kojima govori. Sve drugo – interpretacije su njegovog djela. Ludwig Wittgenstein postaje filozof jezika tek u tuđim interpretacijama.

Što je s Ludwigovim, Skyeovim i Jamesovim sestrama i braćom?

Skye (još) živi s roditeljima i jednim bratom. Građanski sređeno. Iako je naučio kuću otključati, ne ostaje u njoj nikada sam; roditelji mu se još ne usuđuju to dozvoliti.

Može li kuća u kojoj nikad nisi sam biti dom?

Skyja uvijek netko vozi u školu i iz škole – da se isključe sve mogućnosti neželjenih događaja. Kad izađe iz svoje sobe, nikada nije sam. Fizički nije sam pored drugih; samo fizički nije sam. Skye samoćom druge okuplja. Njegova samoća nije usamljenost.

Kod svih autista koje sam upoznao, bez obzira na to o kojoj se posebnosti radi, nisam doživio njihovu samoću kao usamljenost. Biti sam. Kao da su izrezani iz svijeta u koji su stigli rođenjem i kao da su zavladao omeđenošću svog životnog prostora. Sami. Samoćom ispunjeni.

Neki prođu kroz život a da nikada nisu drugu osobu pogledali u oči.

Metafori „oči su prozor duše“ nema mjesta u njihovim doživljajima drugih.

Treba li provjeriti metaforu?

Što bi o tome rekao Ludwig?

Ludwig je odrastao u obitelji u kojoj je glazba imala važnu ulogu, a slobodno izabrana vlastita smrt čak trojice braće obavila je gustim velom šutnje svakog njezinog člana. Svatko doživljava teret i polet izgovorenih i neizgovorenih riječi. Po svim informacijama koje su mi bile dostupne o životu obitelji Wittgenstein, zaključujem da su neizgovorene riječi obilježile međusobnu komunikaciju i osobnu šutnju svih njezinih članova.

Kako nešto izgovoriti, drama je Ludwigovog života.

U potrazi za riječju, ovaj autist izdigao se do teorije vlastite nemoći izrijeka – filozofija autizma. Drugi su u tome prepoznali – filozofiju jezika.

Što je blizu istini?

Jezik autizma = autizam jezika?

Jedan od braće, Stanislaus, bio je Jamesov značajan financijer. James Joyce detaljno je bilježio svoje izdatke, a kada bi u Trstu ostajao bez novca, zadnje na što ga je trošio bila bi kava u kafiću u kojem je svakodnevno pisao. Tražio je često bratovu financijsku potporu. Stanislaus je sve do svoje smrti bilježio sjećanja iz zajedničkog djetinjstva i mladosti u Dublinu.

„Moguće da je moj život oblikovan po uzoru na Jimov primjer,(...) ali da sam imitirao Jima, to mogu uistinu poreći. Dapače, znam cijiniti Jima za ono čemu se iskreno divim i što stvarno želim sam postići. Ali

bezmjerno je užasno imati mudrijeg starijeg brata. Meni bi teško netko dopustio da budem originalan. Osjetim da me smatra vrlo prosječnim i nezanimljivim – čak ni ne pokušava to sakriti – iako se u potpunosti slažem s njim, u ovom trenutku teško da bi se moglo očekivati da mi se to mišljenje svidjelo.”

Zanimljiv je ovaj Stanislausov doživljaj brata mu Jamesa. Sve ukazuje na to da je njihov odnos u mladosti bio emocionalno kontrastan, od obožavanja do zavisti. Jamesova originalnost plijenila je pažnju od rana djetinjstva, moglo bi se reći. Želim biti oprezan s upotrebom riječi – originalnost.

Originalnost?

Doživljaj je to svijeta osobe neurobiološke posebnosti iz autističnog spektra. James Joyce odmalena svijet vidi i doživljava drugačije; za taj njegov svijet nedostaju mu riječi pa stvara nove; ni jednom riječju kao da nije zadovoljan pa ih glasno izgovara. Izgovor riječi složene rečenice otkriva značenje iz cjeline osobe koja napisano glasno izgovara.

„Osjetim da me smatra vrlo prosječnim i nezanimljivim – čak ni ne pokušava to sakriti – iako se u potpunosti slažem s njim(...)”

Što se u nama događa kada govorimo ili čitamo naglas?

Dok čita što je napisao, Skye uposli ruku da mu daje ritam. Čita pjevajući. Tako odstupa od ritma zapisanih misli i značenja.

Tijekom čitanja naglas mijenja se ritam ovisno o raspoloženju i trenutku. Isti tekst (pro)čitano glasno mijenja značenje od čitanja do čitanja. Koje je značenje naglas čitanog teksta najbliže značenju napisanog teksta?

Od trojice braće, najbliži mu je srednji. Ne zna zašto. Bez obzira na temu o kojoj govorimo, često od njega čujem: to je tako!

Zašto? Jer je to tako. Dakle, nešto je uvijek – tako. Sve što se događa naprosto je, kaže – tako.

Ne takvo, već tako.

TAKO

Točno – Argumentirano – Kontrastno – Osmišljeno

OROS

Osovina – Ruina – Oplata – Sudbina

ROS

Rima – Ograda – Saviti

OS

Osovina – Sretna

S

Sreća

Stvarnost je u svim svojim manifestacijama sreća toga i takvoga.

Ta. Takva.

To. Tako.

Neponovljivo.

„Wohl ist mein Leben nach Jims Vorbild gemodelt (...) daß ich Jim imitierte, so darf ich den Vorwurf wahrlich bestreiten (...) Es ist vielmehr so, daß ich am Jim das zu würdigen weiß, was ich ehrlich bewundere, und selbst brennend gern erreichen möchte. Aber es ist über alle Maßen entsetzlich einen klügeren älteren Bruder zu haben. Originalität gestehe mir kaum Jemand zu. (...) Ich spüre genau, daß er mich als überaus durchschnittlich und uninteressant ansieht – er versucht auch gar nicht, das zu verbergen – und obwohl ich in dieser Beziehung völlig seiner Meinung bin, wird man schwerlich erwarten, daß mir das gefällt (...)“, Stanislaus Joyce: My Brother's Keeper, Faber & Faber, London, 1959.

16. POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus II

Greta Thunberg – Florian L. – Satoshi Tajiri

Njih troje sjeli u pijesak.

Propuštaju pijesak među prstima.

Gretu golicaju zrnca. Florian prosipa pijesak. Satoshi gleda pješčanu lijanu.

Uvijek je to pitanje fokusa, kruga pažnje. U tom krugu isto nikada nije isto.

Njih troje i u ovom trenutku urezani su u jednu cjelinu. Urezani su i izrezani u svijet i iz svijeta u kojem živimo.

Kakav je to svijet?

„Bla bla bla“ – Gretin je odgovor na novinarovo pitanje je li zadovoljna s rezultatima klimatske konferencije u Glasgowu, u studenom 2021. godine.

U drugom razgovoru, na pitanje je li optimistična ili pesimistična po pitanju reakcija na klimatske promjene u budućnosti, odgovorila je bez premišljanja:

„Realistična sam.“

„Realistična sam.“

Svaki autist realističan je.

To je odista njihova posebnost. Egzistencija svakog autista ponaosob suočava nas s pitanjem što je stvarnost, drugačije nego što smo navikli. Autist realist kao da nema predodžbu o budućnosti, ne želi ju niti ju planira. Prošlost je, ne razmišljajući o njoj, naprosto odložena.

Kada filozofija propituje realizam, osnovno je pitanje postoji li uopće stvarnost. Je li stvarnost stvarna bez čovjeka? Samo naivni realizam kaže da je stvarnost onakva kakvom je mi doživljavamo.

„Ja sam realistična“, Greta. Ili: „To je tako jer je tako“, Skye. Ili: „Bit će gotovo kada bude gotovo“, Michelangelo. Ili...

„Ja sam realist.“ – svaka osoba neurobiološke posebnosti iz spektra autizma realist je osobno.

Koliko ima realnosti? Koliko je realnost realna?

Igra igru igra Florianom dok ne usne.

Ne kažem: Florian igra igru dok ne usne.

Igra igru igra Florianom. I ovo: igra Florian igra Florianom, daje igri egzistencijalnu važnost. Igra je igrom sebi svrha.

Igra je realna sobom u sebi. Igra nema namjenu. Takva isključuje pitanje neke uspješnosti, nekog rezultata.

Igra igra. I to je to.

Satoshi je kao dijete uživao sakupljajući kukce. Tako je došao na ideju o Pokémonima.

Tijekom odrastanja, autistima je neizmjereno važna podrška uže sredine, obitelji u kojoj odrastaju te profesionalnih asistenata. Ako nemaju tu podršku, ako nema te mreže, žive kao da se valjaju u svakodnevicu dok im tijelo ne otkaže.

Život bez pomoći teško mi je zamisliti, pa makar ta pomoć bila minimalna, orijentirana samo na najnužnije potrebe: hrana, piće, higijena i gruba struktura dana.

Nisu li čovjekove najnužnije potrebe nužna kreacija komunikacije?

„Tajirijeva formula prošla je u Japanu te je ubrzo prilagođena (i prevedena) 1998. za američko tržište, puštanjem videoigara

Pokémon Red i Pokémon Blue.“ Ovaj važan podatak nalazimo i u Wikipediji i u raznim životopisima Satoshija Tarija.

Imao je sreće: u pravo vrijeme na pravom mjestu. To je za njega bio uži, slučajni krug ljudi njegovih roditelja.

Florian fotografira detalje, zaustavlja radnje s ulice. Stotine puta za redom isti motiv pretvara u fotografije. Nedugo potom, nevjerovatnom brzinom izbriše sve što je snimio.

Nekih se njegovih foto-motiva mogu samo prisjetiti. Izbrisani su.

Sjećanje je upitna sposobnost, no to su bili motivi kamiona dok skupljaju kante za smeće, detalji krošnji stabala. Nisam vidio nijednu fotografiju ljudi, dok je ovu radnju u mojem prisustvu radio. Uvijek su to neke radnje – iz iskustva znamo da ljudi te radnje rade, ali ih na njegovim fotografijama nema.

Radnja živi sama.

Igrati se sam. Igrati se. Igrati.

Igrati.

Nije li to i ishodište sjajne mini-drame Gertrude Stein: *The Play*.

Kada sam je inscenirao sa studentima glume, nisam nikakvu vidljivu sliku ili redateljski koncept ponudio – zaželio sam samo da hodaju osjećajući dodir s tlom, od zida pozornice do ponora pred publikom, i natrag – licem prema rubu pozornice, leđima prema rubu pozornice, leđima od zida, licem prema zidu... bez pauza... dugo. I radili smo tako satima... probe završavali zapisivanjem misli i asocijacija koje su se pri toj radnji javljale. Svatko svoje – svatko za sebe. Došli smo do premijere a da nikada nismo te zapise čitali. Kako da taj postupak objasnim?

Pustio sam da se mogući život događa i zaustavi u nekoj organizaciji trenutka igre.

Play, play every day, play and play and play away, and then play the play you played to-day, the play you play every day, play it and play it. Play it and remember it and ask to play it. Play it, and play it and play away. Certainly every one wants you to play, everyone wants you to play away, to play every day, to play and play, to play the play you play every day, to play and remember it and ask to play it and play it and to play away and to play every day and to-day and all day. That's the way to play, to play every day. (Gertrude Stein: The Play)

U intervjuu za *Time* iz 1999. godine reče Tajiri da rado spava dvanaest sati kako bi potom mogao raditi 24 sata jer se tako najbolje može koncentrirati.

Za igru – koncentrirati. Igra potiče koncentraciju. Igra se igra koncentrirano. Igra koncentrirana.

Igre Pokémona omogućavaju igračima da sakupljaju, treniraju i igraju se sa stotinu neobičnih, vrlo slikovito dizajniranih bića. Pokémon Go pozitivno djeluje na razvoj autistične djece, potvrđuje niz izvora, a posebno roditelji čija djeca tu igru igraju.

Zašto je tako?

Pokemóni omogućuju igru a da suigrači nisu fizički blizu.

Možda je to ključno!

Fascinacija video-igrama, sati provedeni u potrazi za rješenjima te odgovorom na pitanje kako igru promijeniti. Možda – promijeniti igru, nije bio Satoshiju motiv, ali sati provedeni u igri igru su promijenili. Važan je bio susret sa Sugimorijem Kenom, dizajnerom

video igara koji se od 1981. do 1986. godine prihvatio ilustriranja Satoshijevog časopisa *Game Freak*.

Autistični dječak Satoshi pokrenuo je časopis – to je pothvat. Iza tog pohvata stoje ljudi koji su otkrili, podržali i poticali njegov zanos i sposobnost.

Sugimori otkrio je časopis u trgovini *dōjinshi* – trgovini s proizvodima, tekstovima i stripovima u vlastitoj nakladi (Tko je to financirao? Sugimorijevi roditelji?) i odlučio uključiti se. Sretna okolnost – slučajnost susreta? Naposljetku, Ken i Satoshi odlučili su predstaviti ideju igara japanskoj tvrtci Namco Limited; pretvorili su igru *Game Freak* u razvojnu tvrtku i proizveli igru *Mendel Palace*.

The player's character must save his girlfriend, who was kidnapped by a young girl. The backstory differs slightly between the Japanese and American versions, although the in-game presentation is the same regardless. In the American version, the player's character is named Bon-Bon and the girl he must rescue is a Princess named Candy, who is trapped in her own dream. In the Japanese version, the main character is named Carton and the girl he must rescue is merely his own girlfriend, Jenny, who has been kidnapped by Carton's younger sister Quinty (the titular character in the Japanese version), who is jealous of the attention that Jenny gets. (Wikipedia)

„Igračev lik mora spasiti svoju djevojku, koju je otela druga djevojka. Priča se neznatno razlikuje u japanskoj i američkoj verziji, iako je prezentacija u igri bez obzira na to ista. U američkoj verziji, lik igrača zove se Bon-Bon, a djevojka koju mora spasiti princeza je po imenu Candy, koja je zarobljena u vlastitom snu. U japanskoj verziji, glavni se lik zove Carton, a djevojka koju mora spasiti samo je njegova vlastita djevojka, Jenny, koju je otela Cartonova mlađa sestra Quinty (glavni lik u japanskoj verziji), ljubomorna što Jenny dobiva svu pažnju.” (Wikipedia, prev. N. N. E.)

Candy, zarobljena u vlastitom snu.

Od kukaca u san, od lova na kukce do oslobađanja zarobljenog sna.

Osloboditi figuru zarobljenu u kamenu. (Michelangelo)

Ustalili smo, Florian i ja, u studenom i prosincu 2021. godine igru kontrolora gradilišta i čistača ulica. Nikad ih ne miješamo. Svaka ima svoje vrijeme. Igramo ih paralelno. Paralelizam igre podrška je Florianu. On uvijek svoju igru sam ostvaruje, a kada ju i ja prihvatim, nije to igra koju zajedno igramo. Igru igra svatko od nas dvojice sam, iako je tema igre ista ili slična.

Tema?

Ima li igra temu?

U odnosu igre prema temi igre vjerojatno je tajna kako autist doživljava svijet oko sebe.

Ako *gameboy* igra pojedinac, nije li Satoshijev spoj kablovima kojim dva igrača počinju igru *gameboy* prilog (re)socijalizaciji, ne samo autista?

Pokemóni su korisni i u terapijskoj ponudi za depresivna stanja različitog intenziteta.

Tomislav Petar Dužević: *Možda tek u video-igramama mi realiziramo pravu sliku sebe, istinsko jastvo.*

Gretu iritira uništavanje prirode na razne načine te ona u protestima igra svoju „igru“.

Oko njezine iskrene potrebe i spremnosti da ide do vlastitih granica (ne)moći kako bi pokrenula društvene zajednice da ozbiljno porade na očuvanju prirodnih resursa, okupili su se mnogi.

Autisti ne okupljaju ljude, ljudi se oko njih okupe.

Time postaju osobe u središtu interesa i uz pomoć drugih razvijaju svoj svijet opstajući u tuđem svijetu. Nije to svjestan proces.

Autist djeluje kao magnet privlačeći oko sebe zainteresirane.

Prirodna selekcija društvenog okruženja?

Marko Vučetić: *Ljudima je potrebna podrška sredine kako bi se mogli igrati i kako bi shvatili bit igre – a ona je da igra ne služi nečemu izvan sebe, nego da ima unutarnji smisao. Igra je realna zato što se vremeni u sadašnjem trenutku, ona nije usmjerena na nešto što tek ima doći. Ono što je u funkciji nečeg što tek ima doći, nije značajno. Puno značajnije je ono što dolazi. Ono što dolazi oduzima nam sadašnjost.*

Igra nam pokazuje da se realnost ljudskog života odigrava u sadašnjem trenutku. Budući da je bitnost igre sadržana u igri samoj, čovjek se može igrati sam. Drugi nam samo ometaju igru jer daju upute kako bismo se mi trebali igrati. To nije igra, nego izigravanje igre. Igra se događa u trenutku i trenutak se događa u igri. Podrška sredine nam je potrebna kako bismo drugima prikazali jednu mogućnost sadašnjeg života – zato se igra zbiva u sadašnjem trenutku, zato je igra strukturirani, živi događaj u trenutku.

Motivi tih drugih različiti su, različito je i djelovanje. Različiti su i rezultati djelovanja.

Jedno je, međutim, jasno: Gretina usmjerenost, intenzitetom kojeg pokazuju osobe iz spektra autizma, ponukala je različite ljude na udruživanje i potporu.

Greta se nije udružila, oko nje su se mnogi okupili.

Reakcije na udruživanje uvijek su zapravo reakcije na ono što su drugi od Gretinog protesta napravili. Greta Thunberg ostaje, međutim, ne samo ishodište, nego i „krivac“ za djelovanje drugih. Pozivaju je svugdje. Gdje se pojavi, okuplja se daleko veći broj ljudi nego na mjestima na kojima se o klimi raspravlja bez njezinog prisustva.

Greta je u ulozi smjerokaza, a tu ulogu nije zavrijedila nekim posebnim konceptima rješenja problema. Smjerokaz energično svijetli. Ljudi to vole.

Ljude to privlači.

Greta je snaga uvjerenja.

Tomislav Petar Dužević: *Ne vjerujem da bi i tisuću Greta moglo pokrenuti čovječanstvo da maksimalno doprinesu očuvanju ekološke normalnosti koja je nužna za opstanak. Ono što će nas na to natjerati jest šok, razaranja, krv i suze, odnosno, hegelovski rečeno, tek duh u krizi počinje se uzdizati, odnosno: „Minervina sova započinje svoj let tek u suton“.*

Za mene slika je koja snaži: djevojčica Greta sjedi na ulici pred zidom uz školu i drži u ruci karton na kojem je ispisan vrisak za očuvanje prirode.

Nije li to početak njezine akcije?

Nije li Sathosijev *Game Freak* početak njegove akcije?

Što mogu označiti kao početak Florianove akcije?

Pokemón Go!

17. POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus III:

Skye W. – Bill Gates – Satoshi Tajiri

„Moje preokupacije razlog su za život” – mogla bi biti rečenica nekog autista.

Ne pišem: moje preokupacije važne su za život.

Pišem: moje preokupacije razlog su za život.

Bez preokupacija – nema života?

Može li samo autist izgovoriti ovu rečenicu?

„Baš kad se činilo da će se život vratiti u normalu, mogli bismo ući u najgori dio pandemije”, napisao je Bill Gates na Twitteru, 21. prosinca 2021.

Životu nije karakteristično stanje – normala. U skokovitosti kojom ga svatko u nekom trenutku stvara, njegova je životnost i zanimljivost.

Ne razotkrivaju li nas pandemije?

Tek kada smo se počeli družiti, Skye mi je predstavio ljude kao povrće. Zaželio sam uz njegovu pomoć tu ideju razraditi i tako više saznati o ljudima u društvu u kojem živim. Nije nimalo jednostavno „misliti njegovom glavom”.

Ako ljude ne vidimo kao životinje već kao povrće – koje spoznaje donosi ta perspektiva?

Kako je Satoshi od zabavljenosti insektima došao do Pokemóna?

Slatki krumpir, kaže Skye, jedini krumpir od kojeg mu ne bude loše. Je li u ovom slučaju kompliment ako me vidi kao njemu jedini jestivi krumpir? Ili me zapravo želi pojesti? Iz svijeta sam koji on ne razumije, a prisiljen je u njemu (pre)živjeti. Svijeta ne-autista. Svijeta koji je nepotreban – pomislim uvijek kada se nas dvojica oko nečega sukobimo ili, točnije rečeno: kada on izgubi kontrolu zbog meni nevidljivog razloga, a ja reagiram intuitivno ili se potpuno zburnim, izgubim.

„Život s autizmom jedna je (mučna) priprema za život u svijetu bez autizma.“

Za što se pripremamo – živeti bez autizma? Život bez autizma – priprema je za život neosjetljivosti. Priprema za selektivnu osjetljivost.

Star, stariji, još stariji... čovjek koji ne umire – nije li to opsesivna preokupacija autista Billa?

Za nekoga tko to jest, reći da je autist – nije nikakva diskriminacija. To je činjenica kojom se imenuje osoba drugačijeg načina neurobiološkog funkcioniranja, stvaranja života, doživljaja sebe i svijeta oko sebe.

„Život s autizmom jedna je (mučna) priprema za život u svijetu bez autizma“, iz knjige autista Axela Brauna *Buntschatten und Fledermäuse, Mein Leben in einer anderen Welt* („Šarene sjene i šišmiši, moj život u jednom drugom svijetu“).

Šišmiš? Golub? Axel. Skye.

Ideja istrebljenja bolesti kako bi se stvorilo potpuno zdravo čovječanstvo, produženje životnog vijeka do vječnosti, bitna je opsesivna usmjerenost Billa Gatesa. On to živi ulažući velike količine novca u medicinska istraživanja i pronalazak rješenja za ostvarenje

svoje ideje. S virusom COVID-19 i svim infekcijama koje iz njega i nakon njega slijede, on je, ponovno opsesivno, okrenut ostvarenju (ne)mogućnosti da se svi stanovnici cijepe, ma gdje na planeti živjeli, te lociranju zaraženih pojedinaca.

Ova ideja zastrašuje, ali i potiče na razmišljanje.

Promotrimo problem iz druge perspektive: različitost ima zajedničku potrebu za zdravljem kako bi se ostvarila i razvila.

Bez zdravlja različitost ne može opstati. Pandemija je globalna ugroza – treba naći globalno rješenje.

Cijepljenje?

Ako se čovječanstvo cijepi, ako se svi ljudi na Zemlji cijepe, što ćemo dobiti?

Hoćemo li pobijediti virus? Hoćemo li postati ovisni o cjepivu? Je li cjepivo u borbi s ovim virusom cjepivo i za borbu sa sljedećim virusom? Kako se rade cjepiva? Postaje li cjepivo – u izradi i provedbi – najunosniji poslodavac? Nastaje li novi industrijsko-zdravstveni lanac moći? Lanac zarade? Što se time želi postići? Zdravlje? Ovisnost? Zdravlje ovisnosti? Ovisnost o zdravlju? Lanac pitanja može se nastaviti.

Virus je napao (ne vjeruju mnogi u to!). Virus je stvoren da bi napao (kažu drugi!).

Što virus hoće? Zašto? Što žele oni koji ga žele anulirati? Zašto?

Ideje obrane od virusa oslobodile su energiju za napad ili obranu. Sada svatko (u- ili o-)graničenom prostoru trenira snažniju ili manje snažnu strogoću.

I po tom treningu strogoće prema virusu i prema onima koji se (ne)pridržavaju mjera, i prema koječemu drugome, uočavamo razlike među državama. Objavljuju se i grafikoni, statistike uspješnosti. U čemu? Već dvije godine to je najprisutnija razlika.

Uhvatio sam posljednji let 15. ožujka 2020. godine iz jedne države u drugu, kako bih se sklonio od virusa i mogućih protuvirusnih mjera. Nemoguće.

Jesam li to bježao od vlastitog straha? Moguće.

Zašto? – osobno i društveno, pokazuje se uvijek iznova kao najvažnije pitanje.

Koju igru igra virus s različitim društveno-političkim i ekonomskim rješenjima?

Pa onda taj Bill Gates – taj „svećenik zdravlja“, kako ga ismijava grupa novinara potpisujući se pseudonimom Dr. C. E. Nyder. „Software- milijarder koji želi spasiti Svijet“ – etiketiraju ga, optužujući ga za napad na demokraciju i djelovanje na uspostavi totalitarne države zdravlja širom svijeta.

Je li to baš tako? Nije li virus udario i na društvene maske pa je, medicinskim maskama, potrebno zaštititi dišne puteve?

Dišne puteve: doslovno i metaforički. Naprosto da se preživi!

Nisu li sve države i državne granice upitne i odista nasilno stvorene konstrukcije?

Sve i posvuda.

Nije li novac, zarada, vrhovni princip – uređenje svijesti po dvojnosti: siromaštvo-bogatstvo? Nije li ono: ako si bogat, budi još bogatiji (!) – djelovanje s uzbuđenjem koje nosi mogućnost gubitka svega?

Pokazuje li kapitalizam svoju nemoć?

Organizacija života na nekom prostoru zajedničke nam planete ne zahtijeva nužno od drugih se braniti, gledati ih kao ugroze, naoružavati se za napad i obranu.

Nije li demokracija agresija iz nemoći?

(O)braniti se od sebe?

Virus ne priznaje granice. Baš kao ni ptice, sve ptice: od goluba do sisavca šišmiša.

Kako ukinuti granice, prije (samo)uništenja ovako organizirane planete Zemlje?

Što ako zakasnimo pa ne bude više nikoga da stvara život?

Tko će onda obrađivati zemlju i saditi voćke i povrće?

Dakle, ideja koju je donio Skye mogla bi intenzivno usmjeriti ljudski rod na obrađivanje zemlje i direktni odnos s njom i njezinim plodovima.

Dakle, Gretina ideja mogla bi intenzivirati odnos prema zemlji i Zemlji hraniteljici.

Dakle, Billova ideja o planeti na kojoj se zdravo i dugo živi, mogla bi intenzivirati potrebu (o)sviještenosti prema vlastitom i tuđem zdravlju.

Dakle, Satoshieva ideja malih bića Pokemóna mogla bi intenzivirati potrebu za međusobnim povezivanjem, čak i oku nevidljivog, u društvu i u prirodi.

Oko svakog autista, pa tako i oko ovdje navedenih, okupljen je velik broj ljudi sa zadatkom. Neki od njih „ulove“ biserne ideje autista i prošire ih, rasprostrane, organiziraju nove inicijative, formiraju nove institucije. Prvi i bitan impuls – moguć je od jednog, uvijek konkretnog, autista.

U nekom trenutku njegovog postojanja, u nekom njegovom ispadu, u trenutku bez vidljivog razloga. I tko je u tom trenutku u blizini, slučajno ili namjerno. Koliko netko umije uočiti detalj? Onaj detalj u sebi skrivene cjeline.

Cjelinu detalja dokučiti i prenijeti.

Nagrizlo, vidljivo i nevidljivo, postaje vizualizirano i zaigra se. Pokemón.

Nevidljivo vidjeti. Shatoshi.

Nevidljivo locirati i umrtviti. Bill.

Bolno, pred školom, sjesti s transparentom u ruci. Greta.

Skye eksplodira kratko i snažno – još se nije naučio nositi s tim.
Florian legne na cestu – još se nije naučio nositi s tim.

Nije li izvor autizma primarno – (ne)mogućnost izražaja?

O kojoj se (ne)mogućnosti izražaja radi? Radi li se uopće o (ne)mogućnosti izražaja?

Nije li autizam bijes iz osjećaja nedostatka pažnje?

Nisu li neurološke posebnosti izražene u bijesu zbog osjećaja nepripadanja svijetu u kojem žive?

Ali tko pripada svijetu u kojem živi? Postoje li uopće takvi? Nije li mogućnost prilagodbe bitna karakteristika ljudi u svijetu bez autizma?

„Život s autizmom jadna je (mučna) priprema za život u svijetu bez autizma.“

„Nitko ne obraća pažnju na mene“, ljuti se Florian na učiteljicu i đake u razredu, dok pokušava iz daljine, s ulice, na razne načine skrenuti pažnju i izazvati reakciju.

Florian, naravno, ne razumije i ne prihvaća da ga đaci u razredu ne mogu čuti iza zatvorenih prozora te da ne može očekivati da mu mahnu. Legne bijesan na cestu.

Kada se osoba iz spektra autizma ne može izraziti, ne odustaje od izraza, pod cijenu (samo)agresije i (samo)destrukcije.

(Samo)agresija i (samo)destrukcija ugrožava druge. Ne zaustavlja se ni u kojem slučaju samo na pojedincu koji ju provodi.

Tko se nađe pokraj autista u tom trenutku razmišlja brzo, donosi zaključke intuitivno: što se događa i zašto?

I djeluje.

Nisu li sve države i državne granice upitne i odista nasilno realizirane konstrukcije?

Sve i posvuda.

Nije li novac, zarada, vrhovni princip – uređenje svijesti po dvojnosti: siromaštvo-bogatstvo? Nije li ono: ako si bogat, budi još bogatiji (!) – djelovanje s uzbuđenjem koje nosi mogućnost gubitka svega?

Pokazuje li kapitalizam svoju nemoć?

Tomislav Petar Dužević: *U žarkom htijenju da se vratimo, kako to obično biva nazvanim, normalnom životu, možda nije na odmet prisjetiti se davno zaboravljenog Heraklita i njegove čuvene rečenice: „Ne možeš dvaput ući u istu rijeku“.*

Budimo odgovorni za slobodu koju imamo oslobođeni od slobode jučer, jer tom jučerašnjom slobodom ostajemo zatvoreni u iluzijama o pravoj slobodi. Dok se ne oslobodimo jučerašnje slobode, živjet ćemo život uspomena, živjet ćemo mrtav i minuo život u iluziji životnosti.

Marko Vučetić: *Pandemija nam je poremetila poimanje vremena. Vrijeme je ustuknulo pred zdravljem, a čovjek pred planetom. Vrijeme je ustuknulo pred lažnom vječnošću, a znanje o čovjeku pred urotom. Pandemija je vrijeme svela na zdravlje. Odjednom je prestalo biti bitno da starimo i da bivamo stariji. U srazu znanja o zdravlju i urote o smrti, naš egzistencijalni horizont postao je horizont dualizma. Ili-ili nije odluka, nego pristanak na otuđenje. Čovjek različitosti ne može pripadati svijetu dualizma. Dualizam ne ukida granice, on unosi provaliju u kojoj druge promatramo kao one s kojima ćemo obaviti neki zadatak – učiniti ih našima ili ih odbaciti.*

Organizirati život na nekom prostoru zajedničke nam planete ne traži nužno od drugih se braniti, gledati ih kao ugroze, naoružavati se za napad i obranu.

Nije li demokracija agresija iz nemoći?

(O)braniti se od sebe?

Marko Vučetić: *Mjera normalnog života nije normalnost, nego različitost, a različitost se ne ostvaruje u životu bez nečega, nego u životu sa svime što jest, iako se ono što sada jest, ako to pripada bolesti ili odmaku od zdravlja, u budućnosti, zbog različitosti i želje da se različitost sačuva, nužno promatra kao želja da to bude život bez bolesti. Život bez bolesti je želja života da to bude život sa svime što jest. To nije želja da bude život bez života bolesnih.*

Život se ostvaruje kao starenje života jer su čovjek i njegovo vrijeme istoznačni. Vrijeme bez čovjeka ne stari. Čovjek stari, biva starijim. Da li i zdrav čovjek s vremenom biva zdraviji? Ne.

Čovjek različitosti čovjek je vremena. On je sve stariji. Jesu li ljudi povrće? Jesu ako brzo pokvare vlastito vrijeme, odustanu od njega i propadaju pred pritiskom urote.

18. POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus IV:

Temple Grandin – Florian L. – Greta Thunberg

„Strah od bezdana ne mora se ugraditi ni bebi ni mladima. I jedni i drugi instinktivno znaju da se moraju čuvati propasti.“ G.T.

Eksplzija nekontroliranog impulsa dogodila se, čini se, iz dva razloga: 1. učiteljica koju je izdaleka dozivao nije ga vidjela niti mu odmahnula, 2. pojavio se osjećaj gladi koji nije umio izraziti. Plakao je i legao nasred ceste; bilo ga je vrlo teško pokrenuti te je ispad, koji je privukao prolaznike, trajao punih pola sata. A kada se smirio, sve je otišlo u zaborav.

Je li ovo ponašanje reakcija na neostvarene želje? Ne postoje li želje da se ostvare? Kako naučiti suočiti se s neostvarenim željama? Čemu vode ovakve reakcije?

Autistična osoba ne zaboravlja nemoć tako lako. Smjesti se ona između svijesti i podsvijesti, spremna da potaknuta najmanjim podražajem izroni i zavlada.

Važno je autističnoj osobi pomoći osvijestiti situaciju koja je dovela do nekontroliranog ispada. To nije nimalo jednostavno jer često ne možemo utvrditi uzrok reakcije. U najboljem slučaju možemo prepoznati fitilj, no u čemu se fitilj nalazio i zbog čega je planuo – ostaje nepoznanica. Osobe neurobioloških različitosti iz autističnog spektra teško procesuiraju osjetilne informacije.

Njihovi bližnji i osobe iz kruga profesionalne pomoći gotovo nikada ne uspiju prodrijeti u tajnovitost osjetilnog procesuiranja, stoga ne mogu pružiti adekvatnu pomoć nakon ispada. Djeca s autizmom do izvjesne se mjere moraju sama odgojiti, pronaći način reagiranja na nepodnošljive im udare sredine u kojoj žive i u kojoj se kreću. Moraju se naučiti braniti.

Nakon što je odbijala jesti te u dva mjeseca smršavila deset kilograma, započela je klinička avantura do medicinskog odgovora na pitanje što se to s Gretom događa.

„Greta je pametna”, piše njezina majka u biografskoj knjizi. „Scene iz srca. Posjeduje fotografsko sjećanje i zna nabrojati glavne gradove svih država na svijetu.“

U istoj knjizi nalazim i rezultat dijagnostičkog procesa: Aspergerov sindrom s perfekcionističkim zahtjevima.

Na školskom pragu uputio sam ga da odjene hlače za kišu preko hlača koje je već imao na sebi. Zatresao je ramenima, sklupčao se, glavu porinuo prema tlu i počeo plakati potpuno se ukočivši. Što je sada? Sat vremena bio je u ovom stanju, sve je isplakao, sline su mu curile, a dlanovi bridili. Što je sada? Otkrili su uzrok kod kuće: reakcija je to bila na zahtjev da odjene hlače za kišu, kažu. Nisam siguran da je to odista bio uzrok, no ipak smo se tako smirili.

Zašto nisam siguran? Zato što je moj zahtjev pobudio reakciju na skriveni uzrok. Cijelo je to prijedodne proveo s učiteljicom na zamjeni koju je prvi put vidio. Od prošlog ispada, za koji smo pronašli objašnjenje, nije želio ići u sportsku dvoranu (da li je to odista uzrok?), prošla su svega četiri dana. U međuvremenu snažno se vriskovima borio protiv pranja kose. Jer je gradilište na kojem je uvijek nalazio razloga djelovati prošlih dana bilo zatvoreno... Jer... Sve to, među ostalim, smjestilo se na ploči senzibilnih iritacija.

Meltdown je afekt, eksplozija emocija, nekontrolirana reakcija na situaciju ili očekivanje. Ta reakcija nije vezana samo za autizam. Ali kada se taj afekt javi kod autista, često je rezultat nekih prošlih doživljaja. Doživljaja koji, ponekad i nakon nekoliko dana, eksplodiraju potaknuti nepoznatim uzrokom.

Autist ne umije izreći što želi, zaključujem, pa bježi u stanje nemoći, grča, plača. Nije li to izraz nemoći neizgovorene rečenice? Ili raspad sistema zbog neželjene radnje?

Strah. Strah? Strah!

„Životinje i autistični ljudi imaju sustave hiper-anksioznosti. Prefrontalni korteks ljudima daje određenu mogućnost djelovanja, uključujući slobodu od straha. Općenito, drugi ljudi su bolji u suzbijanju straha od životinja ili većine autističnih osoba i još uvijek mogu donositi razumne odluke čak i suočeni s opasnostima. Frontalni režnjevi potiskuju amigdalnu, sićušnu, primitivnu strukturu duboko u srednjem mozgu koja stvara strah. Amigdala govori hipofizi da oslobađa hormone stresa poput kortizola, dok frontalni režnjevi govore hipofizi da uspori proizvodnju hormona stresa. Pretpostavljam da čeonni režnjevi kod životinja ili autističnih osoba nisu tako dobri u usporavanju tjeskobe kao kod drugih ljudi.“ (T. Grandin)

Autisti se često boje sasvim neobičnih detalja. Potreban je ponekad niz godina da se taj strah slegne ili izgubi.

Mentalne slike kojima autist čita svijet usko su povezane sa strahom i panikom, snažnije nego li je to slučaj s riječima. Riječi kao da otupe doživljaje. Slike ih zadržavaju.

Kako reagirati? Pričekati šuteći? Pričekati oslovljavajući ga? Pokušati dodirima? Riječju? Spustiti glas? Dignuti glas? Odmaknuti se? Približiti se? Ući u krug njegove aure? – Nije li to ugroza? Odmaknuti se jasno iz kruga njegove aure? – Nije li to prepuštanje bezdanu samoće?

Krije li se ključ u definiranju i ostvarenju želja? Nije li to postdijagnostički proces kojeg treba omogućiti? Proces veoma važan, bez obzira na to o kojoj se neurobiološkoj posebnosti iz

autističkog spektra radi. Locirati osnovnu želju i bal želja – mogućnosti oko nje. I podržati ostvarenje uočenog.

Uočenog – željenog.

Raditi isključivo na osnaživanju želja i njihovoj realizaciji.

Marko Vučetić: *Može li itko izreći što želi ili želja ne želi biti izgovorena nego od druge osobe prepoznata? Neprepoznatu želju osoba koja nešto želi doživljava kao negaciju sebe same. Osoba koja nešto želi zapravo želi sebe kao osobu i drugog kao osobu, želja je poziv za susretom osoba. Želja nikada nije usmjerena, iako se nama to u površnim analizama tako čini, prema stvari, nego uvijek prema osobi.*

Greta skrbi o potrebama prirode?! Florian čisti okoliš i prijestupnike kažnjava?! Templin skrbi o potrebama životinja?!

Zašto stavljam nakon zadnjih uočavanja kod G. i T. znakovlje: ?!
Zašto tom znakovlju kod F. dodajem još jedan: ?

Marko Vučetić: *Burne reakcije nisu reakcije na sadašnju situaciju, nego su reakcije u sadašnjoj situaciji na susret s prošlim samim sobom, odnosno na susret sa samim sobom zaboravljenim od drugih. To su reakcije osobe koja je ostala sama kada nije smjela biti sama jer je željela susret s drugom osobom.*

U kojem su smjeru moguće promjene? Kuda vodi razvoj osobe?
Starenje osobe?

Ne vjerujem u definitivne sudove.

Životi u ovom obliku u sebi su završeni tek kada smrt nastupi?

Koje su sve ideje kojima su autisti autori nadživjele svoje autore?

Kada ideja zavlada, možemo li je prepoznati kao ideju jednog autista?

Marko Vučetić: Autizam nije poziv da se nešto objasni, nego da se s nekim živi. Ideja života najbitnija je ideja, ali samo ako se ostvaruje, ako se ta ideja ne ostvaraje, svijet je „nemoćan zbog raspuklina“ koje smo sami stvorili jer smo odustali od života s drugima. Želja je poziv da se ideja života spusti u svijet, da se ostvari, jer samo po ostvarenoj ideji života svijet doista i živi. Neostvorena ideja rezultira raspuklinama u svijetu, a na raspukline treba reagirati – plačem, bacanjem po podu, eksplozijom emocijama... Tako se oplakuje nerealizirana ideja i susret sa svijetom koji je prepun raspuklina i samoća, a to ne bi trebao biti.

Vladaju li svijetom ideje? Čovjekom raspukline nemoći?

Tomislav Petar Dužević: Priroda samo pruža privid harmonične uređenosti, a radi se o potpunom kaosu koji se zaboravlja uslijed većine „lijepih“ i bezolujnih dana, ali nastupanjem potresa i oluja pokazuje se cjelovitost prirode i njezino jedinstvo koje čovjek ne može preživjeti i onih dana u kojima uživa. Tako i autist, on je ta oluja koja svojim ekstremnim djelovanjima i ispoljavanjima vlastitosti pokazuje istovremeno socijalnu disonancu i genijalnosti.

Naslanjajući se na raspukline nemoći raspuknuo je svijet.

(Ne)moć.

„...haben Tiere und Autisten Hyper-Angst-Systeme ... Der präfrontale Kortex verleiht dem Menschen eine gewisse Handlungsfreiheit, darunter auch eine Freiheit von Angst. In der Regel können normalen Menschen Angst besser unterdrücken als Tiere oder die meisten Autisten und selbst bei Gefahr noch vernünftige Entscheidungen treffen. ... Die Frontallappen unterdrücken die Amygdala, eine winzige, ürtmliche Struktur tief im Mittelhirn, die Angst erzeugt. Die Amygdalia befiehlt der Hypophyse, Stresshormone wie Kortisol auszuschüttet, während die Frontallappen die Hypophyse anwesen, die Produktion von Stresshormonen zu drosseln. Ich vermute, dass die Frontallapen bei Tieren oder Autisten Angst nicht so gut bremsen können wie bei anderen Menschen..“ T. Grandin: „Ich sehe die Welt wie ein frohes Tier“, str.195-196

19. DEVETNAESTO 19 DEVETNAEST XIX:

O osjetilima i preradi stvarnosti

“Zima je pokrila Hamburg hladnoćom. Snijeg je tiho pao. Snijeg je pao na igralište. Snijeg je pao na balkonski vrt. Snijeg je pao na smreke. Haha mi je pokušavao nešto objasniti. Razumio sam samo buku i zvuk. Haha nije odustala. Svakim sljedećim pokušajem nove su mi riječi dulje odjekivale. Ali u njima nisam mogao pronaći nikakvo značenje.” Axel Braun: *Bunt Schatten und Flüdermäuse*.

Riječi ostaju, a autističnoj osobi njihovo značenje izmiče — više to govori o riječima nego o autistu.

Značenje bježi od riječi. Riječ nema značenje.

Moguće je da je značenje u riječi i iza riječi skriveno.

Što je to skriveno?

Slika.

Slika je dinamična i višedimenzionalna.

Riječ je statična i sasvim neprecizna.

Slova u pismu i napisana riječ naslikana su slika.

Riječ-slika ne mari za značenje.

Slika se kreće. Dinamikom kretanja prepoznatljiv je uspostavljeni ritam kretanja.

I, kako nas T. Grandin uči, životinje imaju svoj jezik koji iz tog zvukovlja, ritma vodi ka sporazumijevanju bez prvotne namjere sporazumijevanja.

I to je vjerojatno nešto, i ona tako razvija misao, gdje u utopljenosti u život svakog autista možemo prepoznati prvi impuls, kretanje po lepezi zvuka, ritma. Dakle, nešto primarno.

Meni tajnovito, ali moguće i stvarno, čemu me vodi rad s autistima. Krenuti je iza slike, rekao bih. Iza slike ili prije slike. Zvuk?

Pišem: 19. DEVETNAESTO 19 DEVETNAEST XIX

Slika riječi – označitelj. Odakle dolazi značenje riječi?

Na kojem mjestu pri listanju stranica ovo napisah? Promjenom mjesta, promjena razloga?

Wittgenstein?

Slikam opet riječi kako me Inspirirao skye i tek što Krenuh ono zašto Iskrnsne i više ništa Nije kao što je Bilo ali Nastavljam odlučno i Priječim ulaz i interpunkcijama pa se Pitam da li Mogu Misliti ovako i evo Doživljavam da Mislim iz pisma u riječ a da li Je to i njezino značenje Nisam siguran mi se Razbacujemo riječima i to njih Boli pa Preslaguju crtice po kojima se Vide a gdje su one što se Ne Vide od kada Pratim pascala koji Ne Govori koji rijetko Pogleda sugovornika u oči koji Osjeća dodirom koji Usmjerava srednjim prstom desne ruke nakon što prije svake odluke o smjeru Zastane Okreće glavu u svim smjerovima pa kad Razvuče blagi Osmijeh Digne srednji prst i Usmjeri ga u pravcu sljedećeg kretanja Fasciniran sam tom pažnjom tim vidljivim procesom razmišljanja od Uključivanja misaonih lampica pa sve do odluke Ušao je u ovu knjigu Šutnjom sličica mojih nespretnosti Zapisivanja skye se Ne Snalzi onako kako smo Navikli da se netko Snalazi u prostoru njegov prostor Doživljavam kao balon

koji se Kreće voljom vjetra i Nema ograničenja koja Postavlja organizacija života u svakodnevici jednom sam Vrisnuo kada je Izašao iz autobusa i Nastavio preko prometne ceste Ne Osvrćući se pa su Zakočili vozači da ga Ne Pregaze i to Učimo zajedno Ponavljanjem bitnih mjera opreza i on to Usvoji dok se time Bavimo i već u sljedećem trenutku sve Ishlapi za floriana Nema straha kada je u pitanju orijentacija u prostoru i nužan oprez na prijelazima anna svaku ulicu svojom Čini tako da svi koji se u njoj zateknu Moraju se prema njoj Postrojiti tu Nema ni dogovora ni prednosti ni znaka u svakom prostoru Vlada anna a drugi kako Umiju u datom trenutku tek kada ruku Spusti mozart na klavir ona se Smiri i Vodi tada prste zvuk što iz bića Izvire christian uvijek na semaforu se Zaustavi metar od ruba kolnika čak i onda kada je vidljivo da je zeleno Upaljeno nepovjerenje ne samo u prijelaze Pomislim svoj jezik i u Dodiru vode i u Pokretima dlana i prstiju pod njom i u zvuku vode u dodiru amanda Stvara pitanje osjetila i Primanja *inputa* iz okoline primarno pitanje i Nije kod svih oko osjetilo koje Vodi kada sam Doživio annu kako Udaru svom snagom o ogradu na ulici nezaustavljivo snažno kao da Želi bol osjetiti a ona taj osjećaj boli kao da Nema ili Treba dugo Udarati do samoozljeđivanja da se Osjeti ili ni sam Ne Znam kako to što Doživjeh Opisati kada se miris Nametne kao prvi i primarni osjet teško je Disati u svijetu mirisa u cijeloj njihovoj paleti i reakcije su intenzivne i iznenađujuće nikako Ne Štjeti o autizmu iako Zanimemimo pri mnogim pojavnostima i našim nesavršenim oruđjem – riječju Tražiti iza slike iza kretanja iza zvuka iza ili prije jezik Bježi i Opisivati mi je što Mislim a to je upravo ono što autist Ne Radi autisti kada Govore Imenuju opstojnost Ne Opisujući je nešto Je tako to Je tako i gotovo

Marko vučetić: *Riječi mogu imati dvije svrhe, jedna je ostvarujuća, a druga otuđujuća. Otudjujuće riječi životu oduzimaju značenje kako bi mogle, na od značenja ispražnjenom mjestu, stajati kao spomenici neostvarene egzistencije. Ostvarujuće riječi komuniciraju sa životom, one se predočuju kao slike, one i jesu slika stvarnosti. Autistične osobe žive stvarnost i odbacuju riječi bez značenja jer ne pripadaju*

životu. Slike nas orijentiraju prema cjelini, ali i prema detalju. Moguće je uočiti vozilo, ali i zamisliti njegovo kočenje kako ne bi bio jedan život pregažen. Moguće je ozvučiti vozilo, kočnice, kao i ušhit osobe koja je spašena. Moguće je, u konačnici, vidjeti život. Slika je prva metarazina stvarnosti, iza nje slijedi zvuk, a sve se odvija u funkciji opstanka života. Nepregaženi život ima svoju sliku, svoj jezik i svoje zvukove. Pregaženi život ima riječ, to je zvuk gaženja i tišina pregaženoga. Život je čin ili radnja koja se čini. Mi nismo trag, riječi bez značenja žele nas pretvoriti u trag. I to trag otuđenja. Čin se događa u svakom trenutku. Život se ostvaruje u činu i u svakom trenutku. Život, naprosto, treba živjeti i osloboditi od beživotnog značenja zarobljenog u interpretaciji. Riječi bez značenja nude interpretaciju kao mrežu koja zarobljava naš život.

1.

Nogostup je uzdignut u odnosu na kolnik. Automobili su parkirani stražnjom stranom uz nogostup, tako da onima koji su se do samog uzvišenja parkirali auspuh je na nogostupu, a ovim drugima uz uzdignuti rub. Pascal se zaustavio i gledao taj detalj. Potom je kleknuo da bi mogao doći do auspuha. Ništa nije dirao. Pažljivo je samo razgledao detalj auspuha u prostoru. Razlike u parkiranju. Dugo. Mogao bi i duže da ga nisam pozvao da krenemo dalje. Njegov odnos prema detalju potpuna je posvećenost onome što je uočio.

O, kada bih se mogao smjestiti među njegove neurone i razumjeti ovu zaokupljenost, ovu posebnu pažnju, snagu i razlog.

2.

Rascvjetao bagrem. Zastao Pascal i gleda. Dugo. Gestom ga pitam želi li cvijet bagrema pomirisati. On zasja osmijehom. Ja mu privučem granu punu cvjetova, a on provuče prste ispod jednog, svileno, kao da ga ne dodiruje, i miriše, potpuno predan mirisu.

3.

Na dječjem igralištu učvršćena je daska za veranje. Kada se odverao, spustio se u podnožje, u pijesak ispod daske. Kopao, kopao, kopao želeći iskopati prolaz ispod nje i provući se na drugu stranu. Zaustavio sam ga u toj namjeri.

4.

Rijetko sam doživio takvu ljepotu osmijeha kao na Pascalovom licu. On kao da je osmijeh u sebi sačuvao. P. osmijeh sam. Ovaj ga ne iznenađuje, već se u njemu njime iz njega budi i oboja lice i uputi pokret. Teško mi je opisati tu jedinstvenost, taj izljev ljepote.

5.

Language, our language, does not only condition how we think about other bodies and their 'abilities' but also how we look at images, piše Julián Gatto. „Jezik, naš jezik, ne uvjetuje samo način na koji razmišljamo o drugim tijelima i njihovim „sposobnostima“, već i kako gledamo na slike.”

Kako gledati sliku, ne opterećivati ju značenjima, umjeti gledati i ne vidjeti naša značenja već sliku samu, od kada se družim s autistima ustrajno vježbam.

Biti u trenutku radnje.

Ne pobjeći odmah u njezinu svrhu i njezino značenje.

6.

„U ovom dijelu videa voda ne simbolizira ništa. Ja samo komuniciram s vodom kao što je voda u interakciji sa mnom”,

artikulira Amanda Melissa. *In this part of the video, the water doesn't symbolise anything. I am just interacting with the water as the water interacts with me.*

7.

Učim osloboditi radnju od značenja. Kako bih bio u radnji. Radnju doživio.

„Ja samo komuniciram s vodom kao što je voda u interakciji sa mnom.“

Bježimo, i ne prepoznajući, od gotovo svake, svake radnje, svakog trenutka – u nepotrebno, besmisleno, mrtvo. Učim od autista kako se tome oduprijeti.

Da bih živio u trenutku.

Ne da bih ga interpretirao i o njemu sve znao, već da bih trenutak živio.

Der Winter überstrich Hamburg mit Kälte. In aller Stille fiel Schnee. Schnee fiel auf dem Spielplatz. Schnee fiel auf den Balkon-garten. Schnee fiel auf die Wacholder und Fichten. Die Haha versuchte, mir etwas zu erklären. Ich verstand nur Geräusch und Klang. Die Haha gab nicht auf. Mit jedem weiteren Versuch hallten die neuen Wörter länger in mir nach. Bedeutung konnte ich ihnen aber nicht abgewinnen. (Axel Brauns: Buntschatten und Flädermäuse)

20. POGLAVLJE:

MeNi Land – prostor uređen prema idejama i potrebama autista

Lernen ist Erfahrung. Alles andere ist einfach nur Information. – Albert Einstein

„Učenje je iskustvo” – u potpunosti se slažem s ovom Einsteinovom mišlju. „Sve drugo je naprosto informacija.“

Albert je i sam autist, a ova njegova misao jedna je od poticajnih misli za izgradnju MeNiLanda.

MeNiLand prostor je u kojem potrebe osoba neurobioloških posebnosti iz autističkog spektra daju prevladavajući impuls za uređenje inkluzivne društvene zajednice različitih i različitosti.

MeNiLand – podneblje po mjeri neurobioloških različitosti iz autističkog spektra.

Ovu sam mogućnost ostvario u inspirativnom dijalogu sa psihologinjom, stručnjakinjom za autizam, Melanie Matzies-Köhler. U imenu smo zadržali interakciju iz naših susreta Me(lanie)Ni(kša) = MeNi.

MeNiLand, nešto za mene-za tebe, pri čitanju, razmišljanju i preuzimanju.

Zašto? Kako?

Učenje kao iskustvo. Učenje koje se ne boji informacija koje iskustvom dobije, ali koje nije orijentirano na skupljanje informacija. Školski su sustavi uređeni po principu skupljanja informacija, no to nikako ne znači da se takvim načinom ostvaruje učenje.

Škole su tvornice u kojima se život konzervira u bezličnu masu, ostvarujući društvene potrebe u cijeloj paleti njegove patologije.

Uvijek me razvesele svojom oštroumnosću neposlušna djeca koja kažu: mrzim školu!

Kako? Zašto?

Roditelji se bez velikih napora uče pažnji, pogotovo dok je njihovo novorođenče na početku svog nepoznatog i neizvjesnog života. U trenutku kada beba tek počinje svojevoljno život kreirati, pažnja roditelja snažno je usmjerena na te prve događaje i doživljaje.

Zajedničko iskustvo s izvora života.

Kasnije mnogi izgube taj kontakt i pridonose uništenju mogućeg, potencijala vlastitog djeteta.

Zašto? Kako?

Vratio bih se na trenutak začeca, kojeg žena osjeti i ubrzo potraži potvrdu o trudnoći.

Ako jest, pitanje je prihvaća li osoba trudnoću ili ne. Je li trudnoća željena ili se naprosto dogodila. Je li dijete željeno ili nije. U kakvom se životnom trenutku potencijalne majke trudnoća dogodila, i tako dalje.

Ako je odgovor na sve te izazove DA, ako ih buduća majka PRIHVATI, u prenatalnom razdoblju odvijaju se procesi koji se još uvijek pažljivo istražuju izmičući našim konačnim spoznajama.

Ipak, u tom novom, snažnom životnom trenutku i nepoznatim izazovima, započeo bih školovanje, cjeloživotno školovanje svake osobe.

Zašto? Kako?

Nosioca sjemena-spola potrebno je potpuno približiti procesima koje prolazi osoba koja je prihvatila sjeme-spol, koja će ga nositi i iznijeti do rođenja.

Ne radi se samo o pomoći i podršci budućoj majci (je li dovoljno reći: majci, i u ovom trenutku, iako se osoba još nije rodila?).

Treba se približiti djetetu već u ovim počecima njegova razvoja, milovati ga, poticati, osjećati. Mislim da je interakcija ove trojke: majka-dijete-otac vrlo važna od trenutka začeća.

Kako? Zašto?

U nizu mojih istraživanja „Igara na temu“, kako sam ih nazvao, osamdesetih godina prošlog stoljeća stigao sam i do rada s još nerođenom djecom i njihovim roditeljima. Ispitali smo mogućnosti igre majke-oca i djeteta u tom razdoblju.

To je moguće! Moguće je to kao što ginekolog stručno prati trudnoću nove roditelje!

Dakle IGRA ima svoje razloge i mogućnosti odmah na samom izvoru života.

Zar nije i do trudnoće došlo iz igre?

Zašto? Kako?

Očev svjestan pokret rukom preko trbuha trudnice, koja je u doticaju s djetetom iz sekunde u sekundu, uključuje trećega u odnos, u igru. Kontakt i prva iskustva djelovanja u socijalnom kontekstu.

Kultivirati je dodir i uvijek iznova kreirati mogućnosti igre, njezinog smjera, oblika i čvrstine.

Zašto? Kako?

Škola za roditelje ujedno je i škola za dijete u odnosu prema svojim roditeljima, koje će rođenjem upoznati. Igra na izvoru života umirit će i roditelju te zaustaviti ili oslabiti udar depresije nakon rođenja djeteta kojem su izložene sve majke.

Kako? Zašto?

Nikad nisam dodirivao trudnicu tijekom procesa, da ne zbunjujem dijete, prije svega.

Dijete treba majčin i očev dodir u tom trenutku.

Crtežom, tiho izgovorenim uputama inicirao sam kontakt ove trojke. Razgovarali smo o doživljenom, a te razgovore vodio sam sa svima njima – pažljivo i vrlo pažljivo s majkom i djetetom te samo s ocem. Ovdje su najmanje tri rođenja isprepletana u istovremenom događanju: rođenje djeteta – rođenje majke i rođenje oca.

Zašto? Kako?

Dodir nam omogućuje upoznati nepoznato. Ne radi li tako i Pascal? Iako prenatalna medicina nije još sve istražila ni našla odgovore na sva pitanja, uvjeren sam da je moguće i u tom periodu upoznati djetetove posebnosti, različitosti od očekivanih do sasvim posebnih ☐ sve do neurobioloških posebnosti autističnog spektra. Prenatalno prepoznati autizam? Zašto to ne bi bilo moguće?

Kako? Zašto?

Dodirom.

Većina autista koje sam osobno upoznao, kao i primjeri iz literature koje sam pročitao, pokazuju mi da većinom ne vole dodir. Ne vole ni blizinu.

Kada se nagnem prema Skyju da mu nešto priopćim, on se izmakne i odmah čačka uho prstom. Floriana ne mogu zagrliti. Pascala ne držim za ruku nego za remen ruksaka da nekontrolirano ne odšeta. Odgovara li još nerođeno na dodir? Kako prihvaća dodir? Prihvaća li ga? Kako osjetiti odnos ploda prema dodiru?

Mogu zamisliti da je taj odnos mjerljiv nekim preciznim instrumentima.

Zašto? Kako?

Što uraditi ako dijete u utrobi odbija dodir? Kako u to biti siguran? Ovdje mogu reći samo ono što već svi dobro znamo: osoba koja sebi ne vjeruje i sebe ne osjeća ne može ni drugog osjetiti.

Kako? Zašto?

Dakle, ono što naši roditelji nisu (na)učili jer nisu imali ovako postavljeno obrazovanje, naše nerođeno će već sada učiti taj odnos prema drugima, a roditelji povjerenje u sebe, u svoj doživljaj kontakta sa svojim djetetom.

Zašto? Kako?

„To se zove promatranje života. Kada su u pitanju evolucijski strahovi ili razne discipline, ljudi i životinje uče pažljivo promatrajući što druge životinje i ljudi rade, a da to sami ne pokušavaju, i izvlačeći svoje zaključke iz toga. Ali čini se da mnogi odgajatelji nisu naučili ovu lekciju. Evolucija se očito odlučila za promatračko učenje i kod ljudi i kod životinja”, piše Temple Grandin.

Nije promatrati je samo okom. U prenatalnoj fazi dodirrom uspostavljamo kontakt s našim učiteljem – a naš učitelj nerođeni je Čovjek.

Kako? Zašto?

Doživljaj je primarni način učenja. Efikasan način učenja.

Treba potaknuti ove igre u trijalogu uz glazbu, umirujuću. Ili: protjecanje vode. Ili: zvuke prirode. Ili: u prirodi.

Otvoriti cijelu paletu mogućnosti kako bi nerođeni čovjek mogao reagirati, a vi mu se tako od rana približiti upoznavajući ga.

Mnoga se stanja uočavaju ultrazvukom i drugim dijagnostičkim metodama.

Što je s autizmom? Treba li čekati do treće godine života rođene osobe da se prepoznatljivo manifestira?

Zašto? Kako?

Odmah po rođenju znatiželja novorođene osobe okrenuta je vještinama koje se uče instinktivno, poput sisanja i vještina koje oslobađaju snagu, poput puzanja; tu je i plač kao komunikacijski kod koji ukazuje na to da treba jesti ili se oprati, te tako redom sve do koraka – prvog.

I koraka koji slijede.

Tu su mobilni i popratni zvukovi. Zvukovi vesele ili smetaju. Taj niz treba istražiti, najadekvatniji izbor zvukova i melodija naći i koristiti; Mozartova je uspavanka nezaobilazna; on je i sam bio autist. Izuzetno je važno u ranom djetinjstvu njegovati zvuk.

Kako? Zašto?

Ako je dijete autist, što će se možda kasnije dijagnosticirati, zvukom ste mu već tada zasigurno prišli vrlo blizu.

Igrajte se zvukom u interakciji s vašim djetetom. Nemojte pustiti da ga uspavljuje neka mehanička igračka. Improvizirajte s njim, glasom, predmetima, instrumentima.

Zašto? Kako?

Skyju je najugodnije kretati se žustro i brzo. Svu verbalnu komunikaciju daleko je sadržajnije i svrsishodnije s njime otpjevati. Tada se i u njemu i u onome koji mu tako prilazi otvore sve mogućnosti disanja i oslobodi energija koju je moguće usmjeriti na tako dogovorenu radnju.

Kada smo mu njegova majka i ja tako pristupali, doživjeli smo začudnost lakoće i osmijeha. Riječi su pretrome da bi opisale taj doživljaj.

Pascal kao da kruži dugim dodirima zvuka u svakoj svojoj radnji. Nema tu preskakanja. Sve teče kao rijeka iako joj je površina mirna, tek ponešto namreškana kretanjem.

Kada je ranije Florian udarao glavom o čvrstu površinu izražavajući tako svoju nemoć, imalo je to ritmičku pravilnost udara zagušenog štapića o bubanj. Vrlo pravilan ritam, sasvim predvidiv, s dovoljnim ritmičkim stankama da ga se obgrli i zaštititi od samoozljeđivanja.

Kako? Zašto?

Od kretanja i zvuka, iz ozvučenog kretanja, ozvučenim disanjem ulazi se u svijet u kojem živimo.

Mnogi propuste niz važnih detalja i mogućnosti da bi tek rođenom približili svijet u kojem se sada nalazi i podržali ga da svoje u njemu kreira.

Zašto? Kako?

Voda voli djecu pa i ona vodu zavole. U vodi su dočekali i vlastito rođenje.

Interakciju djeteta i vode treba podržati. Uputno je dijete još u prvim mjesecima naučiti plivati. To je moguće. To je važno.

Svi su „moji“ autisti plivači i voda ih jako privlači. Florian bi u cipelama u jezero usred zime tvrdeći da je mama rekla da su cipele otporne na vodu. Skye pliva, okreće se i improvizira sasvim siguran – u vodi. Jednom je pisao pjesmu zvuka dok sam se ja igrao vodom prelijevajući je iz jedne posude u drugu. Pogledajte na YouTube-u Amandin razgovor s vodom; Pascal pamti svaki petak i čeka ga jer petkom ide na plivanje.

Kada se Anna krene (samo)ozljeđivati, ako je moguće u tom trenutku iznenada pustiti vodu, djevojčica – prestane činiti tu opasnu radnju, odmah, iznenada.

Mnogošta možemo naučiti u vodi, a i o vodi, o njezinim stanjima i osobinama.

Važna je ta vještina plivanja, skakanja, ronjenja i okretanja. Važan je okus vode, jezera, mora, kišnice.

Kako? Zašto?

Učenje iz iskustva. „Podsvjesno učenje je bitno stabilnije i trajnije“, smatra i Grandin.

MeNiLand veliku pažnju pri učenju posvećuje interakciji s vodom, vještinama i okusu, mirisu, osjetu vode.

Pri izgradnji prostora za učenje nužno je izgraditi bazen, kadu ili neku skulpturu – fontanu kako bi učenici imali doticaj s vodom.

Ne treba se bojati ni blata, ni prljavštine u prostoru gdje znatiželja vodi iskustvu i znanju.

Kada se kišnica zadrži na cesti, u svaku, baš u svaku ugazi Florian. Od vlažnog pijeska proizvodio je mljeveni papar. Od vlažne zemlje gradio je kuće. A od pijeska i vode mijesio beton. Pascal šeta po kiši bez zaštite tako sigurno kao da kiša ne pada. Uživa oblizivati kapi s lica. Poseban mu je užitak uzverati se na stablo dok kiši i ondje sjediti.

Svaki pogled u vodu i po vodi pogled je ugodne daljine toliko potrebne svakom autistu. Svatko svoju daljinu prigri i njeguje.

Zašto? Kako?

Izvještiti je vještine odmalena: bicikl, tricikl, koturaljke, klizaljke, ljuljačke i klackalice, veranje i spuštanje, te ih nadograđivati. Florian i do trideset puta ponavlja istu radnju, doživio sam to često, dok se ne izmori ili dok ne kaže: eto, tako je to.

Ovakvo školovanje odmalena nije samo namijenjeno autistima. Trebao bi to biti obavezan program za sve.

Ni jednom djetetu ne smiju se uskratiti vještine na suhom, na kiši, na snijegu i ledu, u vodi i ispod površine.

Svako dijete sve to uči i onda umije, bez straha i s punim užitkom. Zašto vlastite strahove prenosimo na djecu tako da onda to postanu njihovi strahovi?

Kako? Zašto?

Važno je naći načina da se probudi znatiželja. A kada se znatiželja probudi, poticati ju i njegovati u smjeru interesa koji je znatiželju probudio, ali i u svim drugim smjerovima.

Znatiželja otvara želju za svladavanjem novog nepoznatog, želju za učenjem.

Sudjelovanje u praktičnosti svakodnevice za sve autiste s kojima sam radio veliki je problem. Primjerice, treba ih učiti kako se odjenuti. Odabrati odjeću pogodnu za vremenske prilike. Treba ih učiti vladanju na ulici, posebno na prijelazima preko ceste. Nužno je s njima u raznim se vozilima voziti. Otkriti koje podražaje ne mogu podnijeti, pa im pomoći da se od njih zaštite. Kako rukovati oštrim predmetima, kako rezati granu u prirodi, a kako sjeckati povrće. Kako kuhati?

Sve što smo svi mi naučili, ali nismo tom „usputnom“ učenju toliku pažnju pridavali, koliko autist mora dok uči.

Kako? Zašto?

Zašto? Kako?

Nijedna osoba s neurobiološkim kvalitetama iz spektra autizma nema uobičajeni put, poznat iz razvojne psihologije.

Za neke radnje i usvajanja treba duže vremena nego što smo navikli. Neke nas njihove druge sposobnosti zbunjuju.

Kako? Zašto?

Skye je odmalena umio reći o kojem se danu radilo ako mu kažete neki datum iz prošlosti.

Zanimala me je ta njegova sposobnost pa sam se igrao s njim tražeći pojedine dane među brojnim datumima. Ako bih odabrao neki datum u posljednjih pet godina, točno bi kazao o kojem se danu radilo. S datumima u prošlosti išlo je teže i kako ga je griješiti frustriralo zaustavili smo se na novijoj petogodišnjoj povijesti.

Pascal ne govori, ali sve razumije bez greške. Ma što ja rekao, on na to reagira. Prisjeća se ponavljajući radnju koju je radio kada se s nekim novim izazovom susreo. Taj način prisjećanja još me uvijek zbunjuje i fascinira. Kada boravimo na dječjem igralištu, odmah se krene igrati onim posebnostima koje su ga kao dijete zaokupljale. Pascal je već više mjeseci u osamnaestoj godini života. Popne se na vrh mreže od konopa te ondje dugo ostane, sve dok ga ne zamolim da siđe. Ako na igralištu naiđe na zid ili instalaciju u pijesku, odmah ispod nje kopa prolaz. Ljuljačke ga ne zanimaju, ne koristi ih. Leći će u pijesak i zakopavati se. Ma kud se kretali, ako je na putu drvo, uvijek oko njega zaokruži. Provlači se kroz grmlje finoćom koja ni jednu grančicu ne otkine.

Skye je moj Golub. Pascal moje Lane. Jedan guguće, drugi nježno dodiruje. Kralj Vandalin razgrađuje znatiželjno.

Zašto? Kako?

U prirodi prirode. I u prostoru smještenom u prirodi. Arhitektura mjesta školovanja treba posvetiti daleko više pažnje okolišu nego li zatvorenom prostoru. U zatvorenom se prostoru uči sklanjati!

I onda to može biti metodička jedinica: sklanjati se od... I sklanjati se zbog čega.

Pa sklonjeni u skloništu samokreirati. Nastavnik je suigrač.

Pedagogija u MeNiLandu razmjena je, oči u oči, čak i onda kada vas autist ne gleda u oči.

To pitanje vidjeti, pitanje oka, kod autista aktivno je cijelim tijelom, ne samo vidnim organom.

Kako? Zašto?

Uočiti i podržati razlike. Pomoći različitom da se razvije. Različitim različito kreirati.

Zašto? Kako?

Igrom u pijesku od točke, preko linije do formi, slova, svatko može naučiti pisati na bilo kojem jeziku.

Iz slike kreira se slika slova i povezuje u sliku riječi, a riječi (p)ostaju označitelji (na)slikanoga.

Kako? Zašto?

Organizirano školovanje prečesto ne podržava posebnosti i ubija talente.

Zar je potrebno razvrstavati učenike kao konzerve u razrede po starosti? Nije. Štetno je.

Zar je potrebno da djeca jedni drugima gledaju u potiljak i slušaju kako netko izgovara pred pločom ili za govornicom ono što piše u knjigama? Nije. To je formiranje konzerve i guranje eksploziva u konzervu.

Zar ne treba prihvatiti iskustvo rada s autistima koje je uvijek orijentirano na pojedinca i odvija se pojedinačno i u malim grupama te ga primijeniti i drugdje? Treba. Moguće je.

Ne odvija li se najefikasnije učenje u multigeneracijskim skupinama?

MeNiLand razmišlja, istražuje i kreira mogućnosti učenja u grupama koje se sastoje od različitih generacija.

Zašto? Kako?

Treba li disciplinirati učenike da bi mogli učiti? Naučiti ih u tišini sjediti i slušati? Ne treba!

Iz svakog se pokreta čovjeka-djeteta može učiti. Trebaju nam nastavnici u pokretu. Ne smiju oni koji se bave obrazovanjem druge sebi prilagođavati i očekivati odgovore koje bi željeli čuti. To je pogubno. No gotovo cijela pedagogija na pogubnom je utemeljena. Smiješno je postavljanje cilja, razrada metodičko-didaktičkih postupaka te vođenje djeteta općem odgovoru. S takvom pedagogijom sunce će ostati žuto, a to sunce nikada nije, more plavo, a to nikad nije. Doživljaj nestaje, emocije se opisuju, a ne proživljavaju.

Kako? Zašto?

Treba li sistematizirati učenje te planirati tijekom usvajanja znanja? Nikako. To je vrijeđanje života!

U prirodnom stanju kaosa, uspostava osobnog reda i redoslijeda radnja je koja oslobađa energiju pojedinca u cjelini njegova djelovanja.

Kaos je poticajan! Učiti se može tek ako se znatiželja probudi, slikovito rečeno krenuvši od zarđalog čavla pa završiti na svemirskoj letjelici.

I sve to naravno kreće od vještina i snova djetinjstva.

Kako? Zašto?

Marko Vučetić: *Životni prostor i prostor učenja ne smiju se isključivati jer tada imamo znanje odvojeno od života, baš kao i život zatvoren u nemogućnost susreta. Život je primordijalna prisutnost u svijetu, dok je ljudska komunikacija prostor u kojem se odvija „nešto za tebe i za mene“. Komunikacija nije nešto samo za mene ili samo za tebe. Učenje koje je nešto za tebe od mene nije učenje nego pokoravanje. Mrtvo znanje je ono koje po nužnosti umrtvljuje onoga koji to znanje prima, takvo znanje ne može i ne želi drugoga razumjeti.*

Zašto? Kako?

„Hej, dečki, mislim se, izgradimo rakete naprosto sami“, odlučan je Elon Musk, rođen u Južnoj Africi, kanadsko-američki izumitelj, osoba s neurobiološkim posebnostima iz spektra autizma.

Rakete su bile njegova želja i okupacija još od ranog djetinjstva. Snove koje dijete sniva moguće je ostvariti, tvrdi i dokazuje Musk. Svoje poduzetništvo nazvao je Tesla, po još jednom autistu, izumitelju, inženjeru elektrike i mehanike Nikoli Tesli. Obojica ljudi nevjerovatnih dometa i inovatori čiji su izumi važni za čovječanstvo.

Kako? Kako?

Florian bi uredio život neke zajednice i kažnjavao nered. Što će donijeti budućnost ako ga u tom smjeru podržimo?

Kako? Zašto?

Skye glasom pomiče zvijezde; snimamo njegove uzlete da nam ne pobjegnu.

Od kada mi se u radu s njim pridružila glazbena terapeutkinja, glumica i glazbenica Barbara Sadowski, sve smo odlučniji stvoriti mu uvjete da kao pjevač, uz podršku drugih glazbenika, snimi albume

koji će osvojiti svijet. Kako on ne umije pjevati po dogovoru i ponavljati otpjevano, treba naći načina kako ga pustiti i otpjevano, improvizirano – doraditi. Ili možda ni to nije potrebno? *Work in progress* na nepoznatom putu i neizvjesnog rezultata.

Kako? Zašto?

Gdje vidim Pascala? U jednom trenutku sam pomislio, mogao bi raditi za industriju ljepote, kao ispitivač mirisa i krema. Zašto ne?

Zašto? Kako?

„Muskova manija“, kako navode Hans van der Loo i Patrick Davidson u istoimenoj knjizi, sastoji se od pet principa proizvodnje valova poticaja, usmjeravanja kretanja:

- Ponuditi nadu u tjeskobnim danima
- Promatrati vrlo pažljivo
- Idemo na Mars!
- Igrati se i dobiti
- Pokrenuti ljude

„Sasvim normalni ljudi mogu odlučiti biti posebni. U to vjerujem“, kaže Elon.

Autisti mogu svoje neurobiološke sposobnosti potpuno realizirati. Autisti su često mjerilo zrelosti neke društvene mikro i makro cjeline.

Kako? Zašto?

I kada znatiželja otvori temu okupacije pojedinca, miješaju se novi krugovi djelovanja.

Uputi se ovoga i onoga u one grupe djelovanja gdje će znatiželja biti najbolje zadovoljena ulaženjem u dubinu interesa, usavršavanju, otkrivanju novih mogućnosti.

Okupljeni oko svojih interesa, ljudi najbolje od sebe daju. Autisti u tim grupama potvrđuju vrijednost svojih snova, kreću u obuku i nalaze svoje mjesto u tom području.

Pascala ću odvesti negdje gdje se miriši ili kuša kvaliteta proizvoda.

Pojedinac može napredovati u poticajnom okružju.

Autistima to nije problem. Problem je to često ljudima koji nisu u tom spektru jer im treba vremena upustiti se u ravnopravni odnos s nekim različitim od sebe. Kada i ako im to uspije, očekivati je samo dobitak za sve, u djelovanju i u proizvodu tog djelovanja.

Zašto? Kako?

Čemu je potrebno ocjenjivati učenje? Da se učenje, da se: znati željeti, uništi.

Ukinuti ocjenjivanje!

Poticati procese. Govoriti o uspjesima u procesu. Uočavati. Poštivati individualni ritam.

Ne postavljati nikakva vremenska ograničenja za okončanje nekog procesa.

Neka rijeka teče sa što manje zaleđivanja, ključanja i zamagljivanja. A rijeka zna u detalju iz detalja cijelo oblikovati.

Kako? Zašto?

Cjeloživotno učenje – vježbanje života iz trenutka u trenutak i kreiranje života ritmom znatiželje, sasvim osobnim.

Zašto? Kako?

Autisti trebaju te krugove interesa i u njima se najbolje osjećaju iako im je vrlo teško ući u interakciju s drugima.

Na proslavu Florianovog desetog rođendana pozvano je sve šestero djece iz njegovog razreda s kojima je svakog dana u školi specijaliziranoj za rad s djecom iz spektra autizma. Zanimljivo je bilo doživjeti kako svatko od njih igra svoju igru i kako pokušaji da ih zajedničkom igrom okupimo nisu uspjeli. Povremeno nam je pošlo za rukom da najviše dvojica igraju nogomet s nama, ali to je trajalo svega nekoliko minuta, jer su odmah pokazali agresivno rivalstvo. Vrlo agresivno, pa smo odmah tu spiralu nasilja odlučno prekidal.

Kako biti u grupi sam? To nije teško nikome od njih. Kako biti u grupi i zajednički se igrati i djelovati vrlo je teško postići. To je jedan od elemenata koje autisti uče različitim načinom socijalnog treninga. Uče, no gotovo nikada ne prihvate, iako se prividno u grupi nalaze. Grupna dinamika nije im stimulans za djelovanje. Moguće je ostvariti jedino vlastiti ritam i zadatak u skupini.

Kako? Zašto?

Organizacija djelovanja vrlo je važna da se autist dobro osjeća. Vrlo precizna organizacija, postavljeni okviri, bez odstupanja, rituali, ponavljanje u istom vremenu istog sadržaja.

I unaprijed sve prenijeti osobi. I više puta strpljivo odgovarati uvijek na isto pitanje: kada ćemo i što točno poduzeti.

O, kako je to meni teško! Trebalo mi je više mjeseci da se u takvo planiranje upustim. Sada sam potpuno discipliniran, a moji su klijenti poprilično opušteni. Jer Florian, Pascal i Skye znaju točno

kojeg ćemo se dana susresti, što je planirano i koliko će susret trajati.

I svaki se tjedan svi mi oko njih trudimo njihovu svakodnevnicu potpuno unaprijed strukturirati.

Iskakanje iz ritma i odstupanje od plana redovito donosi iritaciju koja može završiti u (samo)agresiji. Vrlo brzo. Iznenadno.

Zašto? Kako?

Unutar zadane strukture uvijek je dovoljno prostora za nepredviđeno. Postavljanje tih vremenskih, prostornih i sadržajnih okvira, usporedio bih s fokusom u kadru pri snimanju filma. Ulovi se dio cjeline u kojem detalj potpuno dolazi do izražaja.

Kako? Zašto?

Skye još nije svladao vještinu plaćanja, pa ga tome učimo. Čuje o kojem se iznosu radi, ali to mu ništa ne znači. Kao da i nije izgovoreno, uvijek izvlači kovanice i bez obzira na to koliko ih ima, misli da je time platio. Upozoriti ga se mora da to nije dovoljno i da ima novčanice. Ne vadi novčanice ovisno o cijeni, nego izvadi prvu koja mu se nađe pod rukom. Iako matematički zna izračunati koliko bi novca trebao dobiti kao ostatak, niti broji, niti očekuje.

Zar nije autist Elon izmislio i način plaćanja bez novca, PayPal? Prijenosnik.

Zar nije Pokémon igra i prienosnik, Satoshijevo iskustvo druženja?

Dok je još pohađao regularnu školu s programom integracije, uvijek je na pitanje o ocjeni za pokazano znanje u nekom predmetu sebi davao najbolju ocjenu. To nije odgovaralo standardima vrednovanja,

a on to nikako nije razumio. Njegove ocjene sebi samom izazivale su smijeh razreda i probleme nastavnicima.

Iako mjeru da svatko sebe ocijeni nastavnici upotrijebe za razvoj samokritičnosti i sagledavanje cjeline, ona nema nikakav poticajni učinak kod autista. A ni kod drugih, rekao bih sa sigurnošću. Ocjene blokiraju i frustriraju, naročito odrasle osobe. O temama treba razgovarati, a ne poznate, izvakane odgovore ponavljati.

Izmišljotine da se ocjenom nekoga može motivirati na rad, bio on autist ili ne, pokazuju svu svoju problematičnost.

Zašto? Kako?

Marko Vučetić: Zajednički život se ne konzervira ocjenom, ona je konzervirana presuda života. Naša prošlost ne postoji, ne može se smjestiti u datume, naša prošlost smo cjeloviti mi u sadašnjosti. Ako smo sebe zaboravili, ako smo se smjestili u datum ili dan, onda trebamo pogledom, dodirom i zajedničkim humanim prostorom u tu disperziranu, zarobljenu, mrtvu događajnost unijeti kaos kako bismo oslobodili život. Tako sebi i drugima nudimo „nadu u tjeskobnim danima“. Nada je govor našeg sada koje želi živjeti. Skye živi sada, zato njegovo disanje uprisutnjuje iskustvo „pomicanje zvijezda.

Zašto? Kako?

Podatci o ljudima zaduženima za pružanje podrške nekom autistu pri razvoju i ostvarivanju svojih potencijala jako su skriveni, teško ih je naći. Što je autist „dalje stigao“, tajnovitost je veća.

Autist vrlo često nudi nešto neočekivano i „nemoguće“. Kada nemoguće, uz pomoć onih koji su oko njega na radnom zadatku, postane moguće – obogaćen je spoznajni i materijalni prostor, a ličnost u nekom svom nemogućem segmentu ostvarena.

Kako? Zašto?

Autist iz nemoći nemogućeg može stići do moći novog mogućeg.

Zašto? Kako?

U ovom vremenu besmislenog, krvavog, agresorskog Putinovog rata, već prije planiranom otvaranju produkcije električnih automobila Tesla u blizini Berlina prisustvovao je i inovator, direktor Elon Musk.

Kako? Zašto?

Dvije njegove reakcije naročito su me zainteresirale.

Prva: u ludilu rata, svu opremu koja je bila namijenjena istraživanju Marsa šalje u Ukrajinu i osposobljava lansirni poligon. Kao da se uputio na slobodnu, cvjetnu livadu, a ne na ratno polje. Trenutačno ne leti u Svemir, ali je dozvolio korištenje bespilotnih letjelica za izviđačke letove, skupljanje informacija o kretanju okupatora.

Letjelice su u funkciji – istraživanja. Usuđujem se tvrditi da je to za Elona Muska važno. Kreacija života ne može se zaustaviti. On je potiče.

„1. Ponudite nadu u tjeskobnim danima“, E.M.

Zašto? Kako?

Druga: kada je vidio grafit: „Mir Ukrajini!“, na jednoj od zgrada njegovog Tesle, ismijao ga je, shvaćajući na svoj način tu čudnu i nepreciznu riječ MIR. „MIR meni ne treba. Nikome.“ Parafraziram po sjećanju te njegove izjave u prolazu.

Zašto? Kako?

Mir je (is)pražnjena riječ u društvenom mučenju. Zar i ovaj krvavi Putinov ples nije rezultat mitologije prošlih laži države na čiji se vrh uzverao?

I ubija se, u ime neke prošlosti konstruirane na laži, podršku organizatora praznovjerja – sveta dužnost, reče.

Kako? Zašto?

Nisam upoznao ni jednog čovjeka posebnih neurobioloških sposobnosti koji živi u prošlosti niti mu ona nešto znači. SADA! Drugo ni ne postoji.

Zašto? Kako?

„Kada je Rusija paralizirala ukrajinski internet, ukrajinski ministar digitalizacije Mihajlo Fedorov kratko je preko Twittera zatražio pomoć od Elona Muska. Evo njegovog poziva: „Dok vi pokušavate kolonizirati Mars, Rusija pokušava okupirati Ukrajinu“.

Fedorov je dalje napisao da bi trebao otključati uslugu Starlink u Ukrajini.

Kako? Zašto?

Nekoliko sati kasnije, Musk je također odgovorio na Twitteru: „Usluga Starlink sada je aktivna u Ukrajini. Još terminala je na putu.“

Zašto? Kako?

Mislim da se u ovom ratu Elon Musk nije opredijelio ni za jednu stranu.

Njegovo je u SADAŠNJOSTI u ime SADAŠNJOSTI djelovati.

SADA živjeti.

SADA ako treba u nekom sukobu i pobijediti.

Zbog čega pobijediti?

Zbog SADA!

Jednokratnosti naše egzistencije u kojem je svako SADA vrijedno!

Kako? Zašto?

Nema kalkuliranja. Ništa ne može i ne smije zadržati put prema željenom.

Kada ćemo zajedno na Mars?

U kontinuiranom uništavanju jedine nam planete Zemlje i ljudi na njoj, Musk poručuje: preselimo se na Mars.

Ista ona poruka koju je kao dijete artikulirao osnaživši svoj interes za rakete: „Idemo na Mars.“

Mislim da je u ovom njegovom činu manje metafore, a puno više – akcije.

Djelovanje u skladu sa svojim potrebama i zamislama.

Zašto? Kako?

Greta je pokrenula okupljanja za zaštitu prirode. Čime? Odlučnošću i interesom za temu koju posebnim neurobiološkim mogućnostima iz spektra autizma slijedi. I ona je Smjerokaz. I Elon je Smjerokaz.

Ima ih – Smjerokaza. Srećom. O nekima sam već pisao, no i drugi razrađuju temu, ostvaruju je, uz rizik svega dobrog i lošega što intenzitet bavljenja njome nosi ili stvara.

Kako? Zašto?

Učenje u interesnim skupinama, zvuči poznato. Provedimo odlučno.

Kako? Zašto?

Na tako školovanoj različitosti iz interesa, bez dodataka neželjenih komponenti koje ne doprinose fokusu, moguće su dogradnje i odstupanja koja vode do visokih stupnjeva specijalizacije, magisterija, doktorata i sličnih oznaka.

U ovako organiziranom cjeloživotnom školovanju svi kadrovi koji se posvećuju školovanju drugih proizlaze iz prakse sa sposobnošću interdisciplinarnog djelovanja.

Ma koji se najviši stupanj školovanja dosegne, on praksu reflektiranjem i dograđivanjem čini teorijom, u trajnoj promjenjivosti prakse.

Zašto? Kako?

Marko Vučetić: Školski sustav koji bježi od susreta, kontakta i zajedničkog života, nije sustav koji posreduje znanja o životu nego život svodi na beživotni, konzervirani i, u konačnici, nevidljivi entitet. Kada se druge promatra, uočava se njihovo disanje. Ono pogledu daje zvuk. Zvuk disanja zvuk je života, no nije samo to. Disanje onome tko diše omogućava život, dok one koji čuju disanje obvezuje da stvaraju životno iskustvo zajedničkog humanog prostora.

Zašto? Kako?

U cjeloživotnom učenju nema mjesta umirovljenju. Na različite zdravstvene, osobne ili društvene okolnosti koje se dogode zajednica reagira rješenjima u trenutku. Sva rješenja usmjerena su na oslobađanje još neoslobođene energije pojedinca i kreiranje društvenih formi koji potiču život.

Nema potrebe za MIRom, u Muskovom smislu.

Kako? Zašto?

(Samo)prihvatanje, (samo)djelovanje – (Samo)otjecanje,
(samo)umiranje.

Napuštanje života do konačne smrti izuzetan je period u kojem se novo uči.

Ovaj period života potporu traži u mlađima.

Ulazak u život potporu traži u starijima.

To su koordinate cjeline unutar koje se živi različitost, potiče različitost, prihvaća različitost.

Zašto? Kako?

Iako autisti cijeli život provode vrijeme s drugima i surađuju s njima kako bi (pre)živjeli, iskustvo mi pokazuje da je emotivna vezanost uz te osobe vrlo upitna.

Danas je netko – u redu, sutra netko drugi – u redu, prije su neki drugi bili – i to je u redu. I u ovom segmentu napuklina cjeline očituje se intenzitet trenutka.

Kako? Zašto?

Ne vezujući se za drugu osobu, čovjek oslobađa svoj prostor. Što je osobni prostor veći i intenzivnije se koristi, moguća su rješenja potrebna i drugima.

Zašto? Kako?

Ljudi s posebnostima autističnog spektra otkrivaju nam jednu sasvim drugu socijalnost.

Povezanost sa svojim potrebama prije svega.

Često to izgleda kao egotrip, sebičnost, negiranje drugih – ali razmislimo.

Kako? Zašto?

Ne živimo li mi često (uvijek) kao da je život izvan nas?

Nismo li mi često (uvijek) oni koji žele tuđe potrebe prije svega zadovoljiti?

Zar nisu gotovo svi naši strahovi zapravo strahovi naših roditelja?

Zašto? Kako?

Kako ime ne mogasmo sebi sami dati, cijeli život drugi nas zovu imenom koji su na oni dali?

Zar nas u ranom djetinjstvu ne maze nekim tuđim pridjevima i stišču nekim svojim stiskovima?

Kako? Zašto?

Koliko zagrljaja treba jedinka da od sebe ne bi pobjegla?

Koliko je zagrljaja prihvatila jedinka koja je od sebe pobjegla?

Zagrljaj kao radnja, kao prijenos energije i kao metafora.

Zašto? Kako?

Zagrljaj kao ništavilo.

Zagrljaj kao davljenje.

Grrr-ljaj(za).

Kako? Zašto?

- Ako vam je do nečega dovoljno stalo, učinit ćete to čak i ako su izgledi protiv vas.

- Neki ljudi ne vole promjene, ali moraju ih prihvatiti ako je alternativa promjeni katastrofa.

- Moja najveća pogreška vjerojatno je što sam prečesto stavljao naglasak na talent, a ne na osobnost. Važno je dobro srce.

- Htio bih umrijeti na Marsu. Ali ne pri slijetanju.

- Neuspjeh je uvijek opcija. Ako neke stvari ne propadnu, niste dovoljno inovativni.

- Zanimaju me stvari koje utječu na budućnost svijeta. Gledam u čudesne nove tehnologije i pitam se sanjam li.

- Budući da Tesla u gotovo 15 godina postojanja još nije ostvarila godišnju dobit, očito nam motiv nije profit.

- Ako netko više voli živjeti u prošlosti, ne poznaje dobro povijest. Život u prošlim vremenima bio je sranje.

(Izgleda da o ovoj istini malo brinu razornici i kreatori nasilja i ratova, svuda po svijetu. Štetočine na revitalizaciji nečeg prošlog, konstruiranog na laži.)

-Fizika pruža dobar okvir za razmišljanje: razbijte stvari do njihove temeljne istine i odatle radite razumno.

(parafrazirane misli Elona Muska)

Zašto ? Kako?

Marko Vučetić: *Kada je riječ o roditeljstvu, ono je posebna vještina posredovanja znanja koje može biti „nešto za tebe i za mene”. Roditeljstvo počinje s pogledom i dodirom (od ginekološkog praćenja trudnoće do dodirivanja abdomena), ono je osjetilna potraga za djetetom koja rezultira zajedničkim životom koji nije ništa drugo nego stalno nastajanje zajedničkog iskustva. Roditeljstvo ne odvaja, nego uprisutnjuje posebnu životnu igru. Ako se ta igra shvati ispravno, onda će svako iskustvo, bilo ono neposredno ili posredno (primjerice putem školskog sustava), biti shvaćeno kao kontakt ili susret rastućeg života.*

Kako? Zašto?

Kako su učile osobe neurobioloških osobitosti iz spektra autizma?

Zašto? Kako?

Čemu nas uče osobe neurobioloških osobitosti iz spektra autizma?

Kako? Zašto?

Kojom su (se) svojom „manijom“ neurobiološke posebnosti iz spektra autizma umrežili Bill (Gates), Elon (Musk), Temple (Grandin), Greta (Thunberg), Julian (Assange), Mark (Zuckerberg), Satoshi (Tajiri)?

Kako? Zašto?

MeNiLand – MeniTebiNamaNjima – Krenimo.

Zašto? Kako?

MeNiLand

21. POGLAVLJE:

„Gdje prestaje autizam i počinje teror?“

Wo hört Autismus auf und Terrorismus anfängt, pitala je razdražena nastavnica majku jednog autista.

Pokušaji integracije djece neurobioloških posebnosti iz spektra autizma u redovnu nastavu pokazuju se gotovo nemogućima. Sigurnije je i korisnije redovnu nastavu osloboditi uniformiranosti, koristeći se saznanjima o potrebama autista.

Poticanje razvoja pojedinca vrijedno je prenijeti i u redovne škole.

Autizam nije bolest, autizam je neurobiološka posebnost. Većinom se manifestira rano, a nešto se kasnije dijagnosticira.

Ne radi se o dijagnozi bolesti, već o dijagnozi posebnosti. Bolesti su lječive ili još neizlječive.

Posebnosti su izazovi kojima je se baviti tražeći rješenja koja se odnose na uključivanje različitosti u društvenu cjelinu.

Specifičnost autizma potencirana je u različitosti svoje pojavnosti. Trenutačni pojam – neurobiološke posebnosti iz spektra autizma, pomaže emancipaciji autizma kao posebnosti. Potrebno je da nova istraživanja ponude nove pristupe pojedinim oblicima.

Širok je spektar manifestacija autizma, a često su uz autizam prisutna i druga ograničenja. Stoga drugačije treba pristupiti pojedincima na spektru, njihovom razvoju i radnim perspektivama.

Posebnosti se razvijaju cijeli život. Nužno je svaki trenutak posebnosti prihvatiti kao (samo)ostvarenje u sadašnjem trenutku i

podržati (samo)modifikaciju potpuno uvažavajući njezine specifičnosti.

Posebnost? Što je to? Radi li se o odstupanju? Od čega? Nije li kod neurobioloških posebnosti u pitanju moždana funkcija? Nije li posebnost različitost moždanog funkcioniranja u odnosu na prevladavajuću većinu?

Trebaju li društvu posebnosti? Različitosti nisu posebnosti.

Različitosti posebnosti.

Posebnosti u različitosti.

Društvu okrenutom čovjeku, svakom koji u takvom društvu živi, trebaju posebnosti u različitosti.

Posebnosti u različitosti potiču propitkivanje i djelovanje u interesu zajednice.

U različitostima postoje li posebnosti? Istraživanja će, očekivano, doraditi i precizirati opise različitih oblika autizma. I u svakoj od tih različitosti imenovati posebnost. Dijagnostika, suodnos i dometi osoba u autističnom spektru predmetom su novih spoznaja, promjenljivost koju je teško dokučiti i definirati.

Rad sa Skyjem potvrdio mi je da Wittgensteinov *Tractatus logico-philosophicus* nije filozofija jezika već filozofija autizma koja stiže do srži njegova jezika. Proces koji smo zajedno prošli mogao bih nazvati „otvaranje slika neizgovorenog“.

Skye W.: **Gesicht von Sara**

Spiegeln
Riegeln
Siegel
Niegeln
diegel
agel
miegel
sagel
Haugeln
Baugeln
Rossgeln
Logeln
Maugeln
Egeln
Vortageln
Ohrkeln
bargel
pergel
fritzgel
schiggel
fergel
dergel
rautel
Frtgeln
Apgeln
Ultrageln
Schiegeln
colgel

Ove riječi, ovaj ritam riječi posložio je Skye vrlo brzo, bez zastoja i razmišljanja. Kako je većina riječi napisana velikim slovom, a neke malim slovom, trebalo je osvijestiti što je željeno, a što slučajno. Jer ako je i ovdje upotrijebio svoj sustav pisanja, onda su riječi pisane

velikim slovom – glagoli, a malim slovom pisane su imenice i druge vrste riječi.

Ovaj pokušaj zajedničkog reflektiranja Skyju je vrlo naporan, a za mene posebno inspirativan izazov.

Zašto?

Skye nema potrebu (ne umije) reflektirati nešto što Jeste.

Jeste naprosto Jeste.

Biti naprosto Biti.

Ovakav doživljaj ujedno je i izazov: pokušati otključati, sada u ovom tekstu, zaključano – zajedno.

Čitajući različitom brzinom i igrajući se čitanjem kao instrumentom uvodili smo iznenadne pauze, promjene ritma i artikulacije.

Skye je zapisao to doradivši pjesmu:

**Gesicht von Sara
(Sarino lice)**

*Spiegeln spiegel
Riegeln rigel
Siegeln sigel
Niegeln nigel
diegel Digeln
agel Ageln
miegel Migeln
sagel Sageln
Haugeln
Baugeln*

Rossgeln
Logeln
Maugeln
Egeln
Vortageln
Ohrkeln
bargel
pergel
fritzel
schiggel
fergel
dergel
rautel
Frtkeln
Apkeln
Ultrageln untragel
Schiekeln schlegel
colgel Coldkeln

Tu je provjereno imenica malim slovom pisana dobila istoimeni glagol pisan velikim slovom. Dorada ritma. A ritam je značenje. Igrao se pjesmom.

„Spiegeln spiegel“ uvodi radnju imenice, a „sagel Sageln“ zaigranost, glagol imenice.

U sljedećem koraku izvlačio je značenje riječi, u nekom smislu, situacije i atmosferu riječi.

Rigeln je nešto slatko što se jede; *Maugeln* je kada neka baka ne vidi unuka; *Vortageln* je čvrsto, šaka; *pergel* je crveno, sočno voće; *dergel* čovjek kojeg je vidio u parku nakon škole; *rautel* je životinja koja rado ljude proždere; *Frtkeln* je biljka koju rado jedu miševi; *Colgel* – žena koja je jednom vodila ljubav; *Ohrkeln* tablete protiv alergije; *Egeln* znači zakopati... i tako redom od riječi do riječi, a

svaka otkriva cijeli jedan mikrosvijet. Niz sličica zapisanih u ritmu postaju „animirani film“. Je li tako?

Usporedio sam ovo što Skye reče s rječnikom Jamesa Joycea kako sam ga inscenirao u 4. dijelu ciklusa Jamesa Joycea, *Irishirisirisch mumerInquitsch*.

Autizam i kreacija riječi. Riječ i zvuk slike. Slika i kretanje. Kretanje u višeznačnosti. Kretanje slika = ključ emocije.

U sljedećem susretu ponudio sam njegov glagol i imenicu, imenicu i glagol, želeći da mi otključa i približi što se događa iza njih. Krenuli smo od:

Unterageln unteragel

Povukao mi je papir iz ruke i bez zastoja zapisao ispod tog „stiha“, tog „naslova“:

nunraget

duagel

Tudagel

Huragel

Adugarel

mundhagel

dunnnagel

burfstagel

A na kraju je promijenio ili otključao i naslov, pa je ***Unterageln unteragel*** postao ***ERNTE WIESE (žetvena livada ?)***.

Došli smo tako do pjesničke minijature u pjesmi iz pjesme:

ERNTE WIESE

nunraget
duagel
Tudagel
Huragel
Adugarel
mundhagel
dunnnagel
burfstagel

Nakon što smo to pročitali, sam je, iznenadivši me, uz svaku riječ napisao formulu – kraticu:

nunraget OX
duagel SY
Tudagel NS
Huragel VX
Adugarel SM
Mundhagel XV2
Dunnnagel WVS
burfstagel NHH

Završena pjesma, znakovlje i svjetovi u njoj zapisani, glasila bi:

ERNTE WIESE

OX
SY
NS
VX
SM
XV2
WVS
NHH

Upravo o tome piše Wittgenstein; upravo o tome piše Joyce – zar ne? Autizam jezika u filozofiji autizma, autizam filozofije.

Ukrajinski zapovjednik u čeličani Azovstal u Mariupolju Sergej Volina zatražio je pomoć od Elona Muska. Svoj apel prvo je objavio na Facebooku i rekao da je otvorio profil na Twitteru s jedinom svrhom – da kontaktira osnivača SpaceX-a.

„Pomozite nam da izađemo iz Azovstala“, napisao je na Twitteru. U svojoj objavi na Facebooku rekao je da je Musk „dokazao da ne postoje problemi koji se ne mogu riješiti“.

@elonmusk people say you come from another planet to teach people to believe in the impossible. Our planets are next to each other, as I live where it is nearly impossible to survive. Help us get out of Azovstal to a mediating country. If not you, then who? Give me a hint.

Ne znamo kako izgleda originalno Michelangelovo djelo u Sikstinskoj kapeli. Tadašnji je papa moralizirao. Umjetnik se nije branio (nemoguće je to pred silom) jer se nije razornošću drugih bavio. Djelo je zgotovljeno. To je to!

Pio IV. i njegovi podanici zamaglili su budućnost svojim zlodjelom. Pokrivajući Buonarrotijeve gole ljude – anđeoske ljepote, oskvrnuo je djelo!

Izvrijeđao umjetnika neurobiološke posebnosti iz spektra autizma. Zašto? Iz vlastite zavisti?

U ime čega? Laži!

Etablirajući dvojni moral, što je posebnost u različitosti Katoličke crkve u više smjerova.

Bojim se da su izgubljena mnoga djela osoba neurobiološke posebnosti iz spektra autizma. Treba ih uhvatiti, zadržati, razviti, primijeniti. To je moguće samo ako osobe „u sjeni“, oni koji su uz autista, umiju uočiti detalj, o njemu razmisliti i iz detalja potaknuti stvaranje cjeline, iz raspuklina cjeline posložiti cjelinu raspuklina.

Od kutijice insekata do Pokémona – do...

O ljudima u sjeni nisam našao napisane knjige. Treba ih tek napisati.

U nizu antologija i leksikona rado bih čitao antologijske izbore otkrića autista, književnosti, likovne umjetnosti, glazbe, filozofije.

O, kako je nužno popisati i obraditi iskustva roditelja osoba neurobioloških posebnosti i time obogatiti filozofiju odgoja i obrazovanja.

I stranice: kako „trenirati“ autista za život u svijetu ljudi koji nisu u spektru, promjenom perspektive ispitivati uključivost. Kako „trenirati“ one koji nisu autisti za život u svijetu u kojem žive i autisti.

Jedina isključivost čovjeka dostojna jest uključivost.
Uključivost za svakoga.

Isključujući isključivost u društvu, uključivošću za svakoga, zajedno humanije nam je živjeti.

Na kraju citiram dio s početka ove knjige te odgovor na moje misli jednog od prvih čitaoca koji je pratio nastanak ove knjige:

„Živimo nesvjesno u nesvjesnom nesvjesni paleći poneku krijesnicu nečega o nečemu, nazivajući to sviješću.“

Marko Vučetić: *Svijest je, dakle, samo kratkotrajni zastoj u nagomilavanju nesvjesnog, ona je matematika dotadašnje nesvjesnosti i proročica buduće nesvjesnosti.*

Društvena smo bića ne zato jer to želimo, već zato jer je to način da u borbi sa sobom i svijetom oko sebe nekako (d)otrajemo.

Nikola Nikša Eterović
OSJEĆAJ
GOLUBA

The end of the beginning!

29. 05. 2022., XXI. st., 09:21

Nikola Nikša Eterović

Berlin-Zadar-Split-Berlin, 2020.-2022.

Najtoplije se zahvaljujem mojim prvim čitaocima , koji su čitajući i komentirajući pratili nastajanje ove knjige. Neka njihova razmišljanja unio sam u tekst , obogativši ga na taj način.

Zahvaljujem se na inspirativnoj suradnji Valentini Dominiković, studentici talijanistike i pedagogije, Tomislavu Petar Dužević, studentu filozofije i filologije i Marku Vučetić , filozofu .

ooo

Nikša Eterović u knjizi Osjećaj goluba ne piše kao autor djela koji se nalazi na distanci u odnosu na temu, aktere i čitatelje, nego piše kao prijatelj, prvenstveno Skyea i Floriana. On s vlastitom samoćom i sjećanjem na vlastitu društvenu narav njihovu samoću ne promatra kao ontološku samoću, nego kao drugačije omeđeni prostor egzistencije koja s drugima komunicira na njima još uvijek neprepoznat način. Kako Nikša kaže „jezik autizma razotkriva autizam jezika” ili, kako bi to Heidegger rekao, naš jezik je jezik bića, a ne bitka. Osobe s autizmom komuniciraju jezikom bitka, a mi jezikom bića. Mi smo stoga u jeziku izgubljeni i zarobljeni, baš kao što je kip zarobljen u kamenu do trenutka kada Michelangelo uočava tu zarobljenost i stvarnosti kipa daje put kojim će ući u svijet ljudi koji u kamenu ne vide kip.

Čovjek je politička i društvena životinja, on ne može opstati sam, potrebni su mu drugi. Država je prostor na kojem se formiraju i prakticiraju mreže našeg oslobađanja, odnosno mreže naše društvenosti koje tom istom društvu razotkrivaju naš ljudski lik. Disfunkcionalne države su one koje nemaju političare

Michelangelovog dara, dara da u materiji javnog života stvore platformu na kojoj će se ukazati slobodan pojedinac. Osobama s autizmom potrebne su osobe koje će u susretu s njima pokazati brigu i podršku, a ne oni koji će ih ostaviti u samoći. Čovjek nije i ne može biti sam, neprestano se nalazi pred pogledom drugih i neprestano gleda druge. Skye i Florian su gledali Nikšu i oslobodili su ga od neznanja o autizmu.

On je u susretu s njima počeo usvajati znanje o autizmu bez da napušta prijateljstvo sa Skyeom i Florianom. Da ih je napustio, bio bi običan kamen. Usvajanje znanja ga je pretvorilo u kip, a prijateljstvo u zainteresiranog prijatelja koji želi sudjelovati u praksi oslobađanja u jeziku zarobljene ljudskosti. Razumljivo je da se ova igra ne igra po poznatim pravilima, nego se igra bez uputa onih koji su izvan igre. Životni impuls nikada nije i nikada ne smije biti zauzdan pravilima koja se nalaze izvan života. Igra života i život igre povezuju se kao prostor i vrijeme u prostorno-vremenskom kontinuumu. Igara života ima točno onoliko koliko ima i ljudi, dok je život igre zapravo identificiran s egzistencijalnim vremenom u kojem se odigrava i razotkriva neponovljivi ljudski život. Ova igra se odigrava upravo sada, ona je lišena prošlosti i neće dobiti smisao u nekoj budućnosti jer bi tada to ljudsko sada bilo besmisleno.

Kada se ljudski život promatra kao sada, jasno je da nije uvjetovan ničim što se prije dogodilo, to sada je u odnosu na sve prije skok. Osobe s autizmom imaju svoju igru i svoje sada, a znanje o autizmu disperzirano je u mnogim prošlim trenucima. Sami stručnjaci su stoga disperzirani u vremenu i ako žele razumjeti osobe s autizmom trebaju se upustiti u igru koja se igra po pravilima koja nastaju unutar te igre. Ovu igru je igrao i Nikša Eterović, zato je shvatio da nitko od nas ne zaboravlja nemoć. Osobe s autizmom ne zaboravljaju nemoć. Zrelo i zdravo društvo ne ostavlja pojedinca da implodira u nemoći, nego ima različite modele preuzimanja te nemoći. Tako se osnažuje pojedinac, ali i samo društvo. Osobe koje žive brigu, skrb i prijateljstvo, nikada neće ostaviti osobu s autizmom

da implodira u nemoći nego će pronaći načine da se ta nemoć preuzme i preradi. Institucije nemaju tu snagu, sve se one, ma koliko jake bile, ipak nalaze izvan igre života i života igre, one djeluju temeljem sjećanja na nešto prošlo – zakon, znanje, propis, praksu, slučaj, tumačenje ili odluku.

Osjećaj goluba nije poziv institucijama da se mijenjaju, nego je zapis čovjeka koji shvaća vrijednost ljudskog života koji se odigrava u interakciji s drugima. Ideja života ne smije biti izvan života, ona je istovremena sa životom, zato intencija Nikše Eterovića nije da objasni autizam, tada bi on sam bio otuđen i nekreativan, bio bi nešto poput puke ideje nesposobne da oblikuje neku materiju. Osjećaj goluba je zapis Nikšinog osjećaja za život s osobama s autizmom koje ne smiju patiti pod teretom vlastite nemoć i nemoći društva. Nikša Eterović je, dakle, napisao knjigu koja potiče na život, život koji preuzima i prerađuje nemoć, te tako oslobađa od nemoći.

Marko Vučetić, filozof

Sadržaj:

1. <i>POGLAVLJE: Put što pred sobom sebe vodi</i>	05
2. <i>POGLAVLJE: Dvorac kralja Vandalina</i>	14
3. <i>POGLAVLJE: U mnogoličju sebe samog</i>	17
4. <i>POGLAVLJE: Od pijeska sagraditi spilju</i>	28
5. <i>POGLAVLJE: Čovjek je cjelina raspuklina</i>	36
6. <i>POGLAVLJE: Učiti nepoznatom</i>	42
7. <i>POGLAVLJE: Nerazumljivo nesumnjivo opstoji</i>	53
8. <i>POGLAVLJE: Govor unutarnjih slika</i>	63
9. <i>POGLAVLJE: čovjek živi vlastito Prevariti</i>	72
10. <i>POGLAVLJE: Živjeti radnju Raditi</i>	83
11. <i>POGLAVLJE: Ograničeni smo istostima</i>	96
12. <i>POGLAVLJE: Krijesnice krvavog mraka</i>	106
13. <i>POGLAVLJE: Bijeg od završetka</i>	115
14. <i>POGLAVLJE: „Odgovaraj samo kada ti se obratim”</i>	123
15. <i>POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus I: James Joyce – Skye Winkelmann – Ludwig Wittgenstein</i>	133
16. <i>POGLAVLJE: U trijalogu dijaloga plus II: Greta Thunberg – Florian Lipphardt – Satoshi Tajiri</i>	144

17. POGLAVLJE: <i>U trijalogu dijaloga plus III: Skye W. – Bill Gates – Satoshi Tajiri</i>	153
18. POGLAVLJE: <i>U trijalogu dijaloga plus IV: Temple Grandin – Florian Lipphardt – Greta Thunberg</i>	162
19. DEVETNAESTO 19 DEVETNAEST XIX: <i>O osjetilima i preradi stvarnosti</i>	168
20. POGLAVLJE: <i>MeNi Land ☐ prostor uređen prema idejama i potrebama autista</i>	174
21. POGLAVLJE: <i>„Gdje prestaje autizam i počinje teror</i>	202
<i>The end of the beginning!</i>	213

Prilog – Ugovor o korištenju digitalnih knjiga

Digitalne knjige by Impero present dopušteno je koristiti samo za osobne potrebe korisnika, čime želimo izbjeći bilo kakvu mogućnost zloupotrebe autorskih prava autora knjige. Korisnici ih mogu slobodno pregledavati, kopirati, umnožavati te pokazivati i slati prijateljima ili svim onim za koje misle da bi ih takvo što moglo zanimati, no svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga ostaje isključivo i nepovredivo pravo stranice www.digitalne-knjige.com.

Nenad Grbac iz Zagreba, kao nakladnik, s jedne strane (u daljnjem tekstu: nakladnik) i posjetitelj stranice www.digitalne-knjige.com kao korisnik usluge (u daljnjem tekstu: korisnik) zaključuju klikom na link [Prijhvaćam ugovor o korištenju knjige prije njezina preuzimanja\(download\)](#), sljedeći:

UGOVOR O KORIŠTENJU DIGITALNIH KNJIGA by IMPERO present

čl. 1.

Ugovorne strane su suglasne da se digitalnim knjigama nakladnika korisnik može koristiti samo za osobne potrebe, pri tome ničim ne ugrožavajući autorska prava nakladnika i pisaca koji su nakladniku dali suglasnost da objavi njihovo djelo.

čl. 2.

U skladu s prethodnim člankom, korisnik knjigu može pregledavati, kopirati, umnožavati i slati svima onima za koje smatra da bi ih knjiga mogla zanimati, a nije mu dopušteno mijenjati sadržaj knjiga, dopunjavati ga, kao ni bilo kakva izmjena u izvornome kodu knjiga (bilo u binarnom ili izvršnom obliku).

čl. 3.

Ugovorne strane su suglasne da je svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga nakladnika zabranjena odnosno isključivo i nepovredivo pravo nakladnika.

čl. 4.

Slijedom prethodnog članka zabranjena je bez znanja i suglasnosti nakladnika i pisaca bilo kakva komercijalna ili reklamna upotreba digitalnih knjiga, njihovo korištenje u državnim i privatnim ustanovama (fakultetima, školama, knjižnicama, knjižarama i slično).

čl. 5.

Temeljem članka 3. ovoga ugovora zabranjena je i distribucija digitalnih knjiga nakladnika putem elektroničkih medija i Interneta.

čl. 6.

Ovaj ugovor zaključuje se na neodređeno vrijeme, a sve sporove proizašle iz njega ugovorne strane će nastojati riješiti sporazumno, dok se u suprotnome ugovara stvarno nadležan sud u Zagrebu.

Nikola Nikša Eterović

OSJEĆAJ GOLUBA

FILOZOFIJA AUTIZMA
AUTIZAM FILOZOFIJE

*Nenad Grbac
Srednjaci 22, Zagreb
E-mail: digitalne.knjige@gmail.com*

Urednik:

Nenad Grbac

Eterović, Nikola Nikša

OSJEĆAJ GOLUBA

www.digitalne-knjige.com

ISBN 978-953-354-327-7

„Osjećaj goluba ... je zapis čovjaka koji shvaća vrijednost ljudskog života koji se odigrava u interakciji s drugima. Ideja života ne smije biti izvan života, ona je istovremena sa životom,.. Osjećaj goluba je zapis Nikšinoj osjećaja za život s osobama s autizmom koje ne smiju patiti pod teretom vlastite nemoć i nemoći društva.

Nikola Nikša Eterović je, dakle, napisao knjigu koja potiče na život, život koji prevzima i prerađuje nemoć, te tako oslobađa od nemoći.

Marko Vučetić, filozof